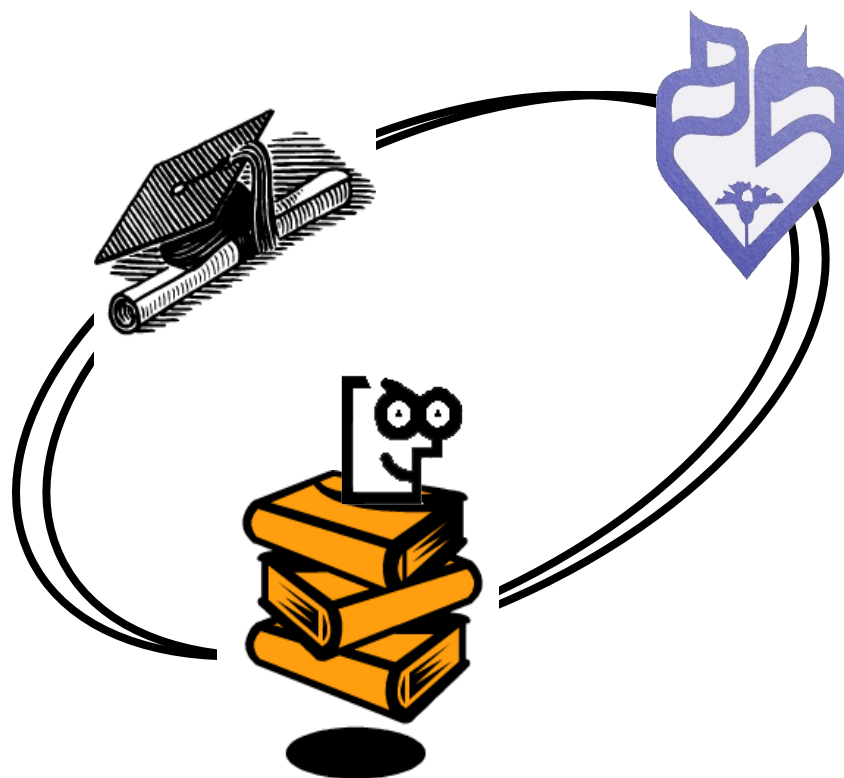

**Вінницький національний технічний університет
Науково-методична рада з питань гуманізації
та гуманітаризації технічної освіти**

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ у ВНТУ

Методичний довідник для студентів I-V курсів

**Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет**

**ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА
ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ у ВНТУ**

Під ред. Т. Б. Буяльської та О. В. Зінько

Затверджено Вченою Радою Вінницького національного технічного університету як методичний довідник для студентів I-V курсів всіх спеціальностей.

«УНІВЕРСУМ-Вінниця»

2006

УДК 37.036:378

Г 94

АВТОРИ:

Т.Б.Буяльська, О.В.Зінько, Л.Є.Азарова, Л.П.Громова, В.О.Корнієнко,
Л.А.Мацко, О.І.Хома, І.С.Степанова, А.В.Слободянюк, М.Д.Прищак,
М.П.Стрельбицький, Л.В.Філонов, Л.О.Кадочнікова, Н.З.Грозна,
О.Б.Залюбівська, О.М.Слободянюк, М.Г.Харьков

Рецензенти:

*В.І.Клочко, д.пед.н., професор, завідувач кафедри вищої математики ВНТУ.
Г.П.Котлярова, к.хім.н., доц., завідувач науково-методичним відділом ВНТУ.*

Рекомендовано до видання Вченою Радою Вінницького національного
технічного університету Міністерства освіти і науки України
(протокол № 9 від 27 квітня 2006 року).

Г 94 **Гуманітарна складова технічної освіти у ВНТУ.** – Методичний
довідник для студентів I-V курсів / Під ред. Т. Б. Буяльської та
О. В. Зінько. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 126 с.

ISBN 966-641-179-2

В методичному посібнику представлена система гуманітаризації технічної освіти
у ВНТУ, яка є невід'ємною складовою процесів гуманізації.

Створена система ґрунтується на принципах послідовності, перманентності,
взаємозв'язків, взаємодоповнень, які на кожному етапі навчально-виховного процесу
формують у студентів нову якісну складову цілісного гуманістичного світогляду.
Матеріали збірника віддзеркалюють методичні засади викладання гуманітарних
дисциплін у ВНТУ, що ґрунтуються на принципах Діалогу, комплементарності,
творчої наукової співпраці викладачів зі студентами.

Посібник дає уявлення про зміст всіх гуманітарних дисциплін, що викладаються у
ВНТУ, про мету, завдання і характер кожної дисципліни, про вплив гуманітарних
знань на якість фахової освіти та рівень культурної компетентності спеціаліста.

Посібник рекомендується для студентів I – V курсів всіх спеціальностей, для
викладачів та науковців, які займаються проблемами виховання та проблемами
гуманізації освіти.

УДК 37.036:378

ISBN 966-641-179-2

ЗМІСТ

Схема гуманітарних дисциплін у ВНТУ.....	4
Гуманістичні засади фахової професійності і культурної компетентності випускників ВНТУ.....	7
Загальна характеристика змісту програм гуманітарних дисциплін...	26
Історія України (<i>Кафедра українознавства, політології і права</i>).....	26
Практична культурологія (<i>Кафедра культурології</i>).....	29
Людина і культура (<i>Кафедра культурології</i>).....	38
Українська та зарубіжна культура (<i>Кафедра культурології</i>).....	46
Іноземна мова (<i>Кафедра іноземної мови</i>).....	62
Філософія (<i>Кафедра філософії</i>).....	65
Психологія наукової діяльності (<i>Кафедра психології, педагогіки та соціології</i>)	67
Українська мова за професійним спілкуванням (<i>Кафедра мовознавства</i>)	73
Етика та культура (<i>Кафедра культурології</i>).....	77
Культурологія. Теорія культури (<i>Кафедра культурології</i>).....	83
Політологія (<i>Кафедра українознавства, політології і права</i>).....	86
Соціологія (<i>Кафедра психології, педагогіки та соціології</i>).....	89
Естетика і культурологія (<i>Кафедра культурології</i>).....	93
Риторика (<i>Кафедра культурології</i>).....	100
ДОДАТОК:	
„Спеціаліст подобен флюсу” (жартівливе есе).....	104
„Студентська муза”.....	108
„Технологія успіху” (Фрагмент одного інтерв’ю).....	111
„Мова, то є душа народу”.....	114
„Гуманітарні конференції у ВНТУ”.....	117
СХЕМИ:	
1. Структура Центру культурології і виховання студентів (ЦК і ВС)	121
2. Навчально-виховна і культурно-просвітницька діяльність ЦК і ВС	122
3. Позааудиторна діяльність кафедри Культурології.....	123
4. Студентський клуб ВНТУ.....	124
5. Творчі зв’язки ЦК і ВС.....	125

СХЕМА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІНИ у ВНТУ

Дисципліни		спеціальності							
		Всі		6.070800 (01)		6.091300 (02)		6.050200 (01)	
		Години/кредит	Курс	Години	Курс	Години	Курс	Години	Курс
1. Нормативна частина									
1	Історія України	108 / 3	I	108	I	108	I	108	I
2	Українська та зарубіжна культура	90 / 2.5	I	-	-	-	-	-	-
3	Іноземна мова	324 / 9	I-IV	270/7.5	I-IV	324	I-IV	216/6	I-IV
4	Філософія	108 / 3	II	108	II	108	II	108	II
5	Релігієзнавство	54 / 1.5	II	54	II	54	II	54	II
6	Логіка	-	-	54	II	54	II	54	II
7	Основи психології та педагогіки	54 / 1.5	II -III	54	II	54	II	108 / 3	III
8	Українська мова	54 / 1.5	III	54	III	54	III	54	III
9	Основи економічної теорії	108 / 3	III	108	III	108	III	108	I
10	Етика та культура	-	-	54	III	54	III	54	III
11	Політологія	108 / 3	IV	108	IV	108	IV	108	IV
12	Правознавство	72 / 2	IV	72	IV	72	IV	72	IV
13	Соціологія	72 / 2	IV	72	IV	72	IV	72	IV
14	Культурологія. Історія і теорія культури	-	-	54	IV	54	IV	54	IV
2. За вибором ВНЗ									
1	Людина та культура	36 / 1	I	36	I	36	I	36	I
2	Етика та культура	54 / 1.5	III	-	-	-	-	-	-
3	Західноєвропейське мистецтво	54 / 1.5	III	54	III	54	III	-	-
4	Українська та зарубіжна культура	-	-	90/2.5	I-II	90	I-II	144	I-II
5	Практична культурологія	54 / 1.5	I-IV	54	I-IV	54	I-IV	54	I-IV
Разом „бакалавр”		1350 – 19,8%		1404 – 20,6%		1458 – 21,4%		1404 – 20,6%	
3. Спеціаліст									
1	Інженерна психологія	54 / 1.5	V	-	-	54	V	-	-
2	Психологія управління	-	-	-	-	-	-	72	V
Разом		54 – 4,3%		-		54 – 4,3%		72 – 5,7%	
4. Магістр									
1	Іноземна мова	126 / 3	V	-	-	-	-	-	-
2	Естетика та культурологія	72 / 2	V	-	-	-	-	-	-
3	Філософія науки та техніки	72 / 2	V	-	-	-	-	-	-
4	Основи риторики	54 / 1.5	V	-	-	-	-	-	-
5	Методика педагогічної майстерності	54 / 1.5	V	-	-	-	-	-	-
6	Психологія наукової діяльності	54 / 1.5	V	-	-	-	-	-	-
Разом		432 – 36,4%		-		-		-	

„ ... Четвертим параметром, за яким я хочу порівняти вітчизняну та західноєвропейську системи, є гуманізація та гуманітаризація вищої технічної освіти. До речі, багато хто ці поняття ототожнюють, хоча це далеко не так. Гуманізація – це, перш за все, створення у технічному вузі позитивної аури сприйняття загальнолюдських цінностей, що є продуктом виховної діяльності, а гуманітаризація вищої технічної освіти полягає, власне у насиченні навчального плану гуманітарними дисциплінами, без тезаурусу яких, звичайно ж, не можливо розв'язати проблему гуманізації, але наявності яких не достатньо, щоб її розв'язати.

В навчальних планах інженерних спеціальностей західних університетів гуманітарних дисциплін немає зовсім і спеціальних виховних заходів ці плани теж не передбачають. Тож не дивно, що, по-перше, студенти цих спеціальностей у вузах Західної Європи живуть досить одноманітним життям, а тому легко підпадають під вплив всіляких сект і екстремістських організацій, а по-друге, не дивно, що сьогодні багато європейських університетів не можуть набрати на перший курс інженерії необхідної кількості студентів, оскільки в душі кожного випускника середньої школи є місце якомусь захопленню із гуманітарної сфери, яке він, поступивши на технічну спеціальність, не зможе розвинути, що і відштовхує його від вибору однієї з цих спеціальностей.

У вітчизняних же навчальних планах інженерних спеціальностей гуманітарним дисциплінам відводиться до 30% загального обсягу, і серед них є дисципліни і історичного спрямування, і культурологічного, і народознавчого, і філософського, і політологічного – тож кожен юнак чи дівчина, які побажали стати інженерами, мають можливість зустрічатися у своєму технічному вузі не лише з фахівцями з їх майбутньої інженерної спеціальності, а і з професорами гуманітарного профілю, які допомагають студентам розвинути їхні здібності і в гуманітарній сфері.

Установлено, що ті університети Канади і США, які, наслідуючи нам, теж ввели в навчальні плани інженерних спеціальностей гуманітарні дисципліни в обсязі до 30%, сьогодні не потерпають від нестачі бажаних на цих спеціальностях навчатись. І це є найкращим аргументом для західноєвропейських університетів наслідувати нам у цьому напрямку ... ”

З доповіді Бориса Івановича Мокіна, ректора Вінницького національного технічного університету, доктора технічних наук, професора, академіка АПНУ „Визначення шляхів та прогноз наслідків взаємовпливу на якість української та західноєвропейської систем вищої технічної освіти” на Міжнародному семінарі „Вища освіта в Україні та Болонський процес” // Мокін Борис. Що за горизонт? – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. – С. 81-82.

*На світі можна жить без еталонів,
По-різному дивитися на світ:
широкими очима,
з-під долоні,
крізь пальці,
у кватирку,
з-за воріт.*

*Від того світ не зміниться ні
трохи.*

*А все залежить від людських зіниць
—
В широких — відіб'ється вся епоха,
У звужених — збіговисько дрібниць.*

Ліна Костенко

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ ФАХОВОЇ ПРОФЕСІЙНОСТІ І КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ВНТУ (Спроба вступу)

Буяльська Тамара Болеславівна, проректор з виховної роботи та наукової роботи в галузі гуманітарних наук, директор Інституту гуманітарно-педагогічних проблем та виховання, директор Центру культурології та виховання студентів, завідувача кафедрою Культурології, професор.

*„Людино, людино, людино, Людино!
Збери себе всю у собі воєдино”*

(Ліна Костенко)

Ви стали студентом (студенткою) Вищого технічного закладу освіти. Поміж різних технічних ВНЗ Ви обрали саме Вінницький національний технічний університет, який вирізняється своїми значними науковими здобутками, оригінальними винаходами, раціоналізаторськими ідеями та пропозиціями, інноваційними технологіями навчання, досконалою системою підготовки кандидатів і докторів наук, інтеграцією навчання з виробництвом, значною кількістю провідних вчених науковців (професорів, доцентів), професійних викладачів, розвиненою фізкультурно-спортивною базою Перелік можна було б значно продовжити. Але мені б хотілось звернути увагу також і на ті самобутні риси, культурні традиції і неповторні особливості, які наближають наш університет до Європейського зразку **універсальної** університетської освіти. Певну роль в цьому відіграє гуманітарна складова навчально-виховного процесу, а також ті методологічні і методичні засади гуманізації технічної освіти, що спрямовані на підвищення фахового професіоналізму, формування культури цивілізованого співжиття у світі, тих духовних особистісних якостей, що визначають місію людини, мету і сенс людського буття

*Одним з фундаментальних принципів, що визначає процеси гуманізації освіти є творча співпраця: ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ.
В основі такої співдружності завжди ДІАЛОГ.*

Тому пропоную, не зволікаючи, розпочати розмову відразу.

§1. А якою є Ваша думка? Уявімо, Ви ретельно вдивляєтесь в „Схему гуманітарних дисциплін у ВНТУ” на стор. 4 цього посібника. Цікаво, якими будуть Ваші думки? Очевидно, діапазон думок (реакцій) буде чималий. Всі, безперечно, передбачити не можу. Але, виходячи з досвіду, **ЗРОЗУМІЮ** – і **обурення** (Я ж в **технічний** вступив (вступила!)); і **подив** (А навіщо це мені?); і **іронічний сарказм** (Дякую, але якось обійдусь!); і **спокійно-розсудливе** (Якщо так треба, то про що мова); і **образливо-занепокоєне** (Знають же, що у нас немає іншого вибору) ... і ще багато інших думок-відгуків. Та все ж серед Вас завжди були, є і будуть студенти, які кажуть дещо інше. Послухаємо їх міркування: „Чудово, хоч тут розуміють, що я не машина (не робот) і в мене є потреба знати, відчувати якомога більше про СВІТ, що навколо мене і про СВІТ, що в мені” ... „Ну що ж, можливо дякуючи саме такій інтеграції технічного і гуманітарного я не стану „одномірною людиною” (визначення належить німецько-американському філософу-соціологу Герберту Маркузе [1898-1979]). ... „Тепер зрозуміло, чому технічний заклад має таку назву УНІВЕРСИТЕТ. Вона співзвучна лат. *Universalis* – різнобічний. Здається універсальність ще нікому не заважала і нікого не спотворювала” ... „Згадав (згадала)! Десь чула про те, що інженери кінця XIX – першої половини XX ст. були інтелігентними, широкоосвіченими людьми. Чому ми маємо бути гіршими?! Та і нові для нас назви кваліфікацій (ступенів) – БАКАЛАВР, МАГІСТР – звучать досить поліфонічно і налаштовують на певний рівень висоти. Так, не дарма я став студентом саме ВНТУ” ...

А цілком імовірною є і така ситуація. Молода людина, дещо філософсько-прагматичного складу мислення, уважно подивившись на запропонований список гуманітарних дисциплін замислиться і зважливо дійде висновку: „**Зайвих знань не буває**. Знання ніколи не обтяжують. Людський інтелект має великі потенційні можливості для розвитку, чому б не скористатися такою нагодою. Тим паче, що невідомо, як доля складається і які сюрпризи-несподіванки вона подарує на життєвому шляху. **І хто може знати** –

які знання і досвід мені знадобляться, а які ні”.

Звісно ж, у кожного з Вас буде свій варіант відгуку на запропоноване (*Many men, many minds*). Але, в будь-якому випадку, **Ваша особиста думка** буде наближена до того чи іншого варіанту.

Хочу звернути Вашу увагу ще на одне. Спілкуючись зі студентами, особливо III-IV курсів, чула різні стримано-захоплені і вдячні „резюме”, які можна узагальнити в такий текст: „Я вдячна (вдячний) долі, що отримуючи технічну освіту, збагачуючи себе новими, сучасними науково-технічними знаннями, в той же час маю можливість наповнювати душу новими враженнями, відчуттями, що не тільки допомагають усвідомлювати сенс і цінність людського буття, але і відкрити в собі щось нове, незбагненне, незнане”. Коли слухаю (або читаю в творчих студентських роботах) такі відверті сповіді, з вдячністю сприймаю їх невгамовну допитливість, щиросердну відкритість до людяного, творчого і відчуваю в них те духовне зростання, яке можна назвати – **НАРОДЖЕННЯМ СЕБЕ В СОБІ**.

Переконаюсь, незважаючи на те, що **масштаби** талантів, здібностей, сфер діяльності, знань **кожної особистості** можуть бути **не тільки різними**, але й **незрівняними**, **ПРАГНЕННЯ різнобічності** розвитку є сутністю людської життєдіяльності (функцією самозбереження).

Але мета цих вступних роздумів дещо інша. Вона означена і заголовком, і епіграфом видатної української поетеси, яка писала: „Ще не було епохи для поетів, але були поети для епох”. Вона, **Ліна Василівна Костенко**, і є таким поетом.

Повертаючись до початку розмови, хочу запевнити кожного з Вас, що я, як і мої колеги, з розумінням сприймаємо будь-які Ваші думки, щодо гуманітарних дисциплін. І тому у мене немає наміру ні заперечувати, ні звеличувати можливі варіанти ставлення до гуманітарної складової у навчальному процесі. Просто, я хотіла б запросити Вас до роздумів, пов’язаних з сучасною дилемою в освіті: **Людина-Фахівець; Гуманітарне-Технічне**.

§2. Aut-Aut (або-або). Невже альтернатива неминуча?

Нагадаю зміст терміна. **ГУМАНІТАРНИЙ** (від лат. *humanitas* – людство, людяність) – який стосується людини та її культури, звернений до людської особистості, її прав та інтересів.

У мене завжди викликає подив безапеляційне твердження про те, що обирають технічні (або навіть природничі) спеціальності ті, які характеризуються прагматичним, вузькоспрямованим способом мислення, які далекі від художньої культури, яким не цікаві гуманітарні знання, які заперечують їх необхідність.

А от гуманітарії – навпаки. Їм притаманний широкий світогляд, ерудиція, глибина відчуттів, духовність, **IN FACTO** – *На жаль*, не всі „гуманітарії” відповідають таким характеристикам: і серед них більш ніж достатньо вузьких спеціалістів з технократичним мисленням – *На щастя*, не всі представники науково-технічного знання є „вузькими спеціалістами”. Багато з них – люди різнобічні, широко освічені, інтелігентні, висококультурні, які належать до науково-технічної інтелігенції.

До речі, термін „інтелігенція”, „інтелігент” (від лат. *intelligens* – освічений, культурний, розвинений), з’явився в 60-х роках XIX ст. з легкої руки письменника П.Д.Боборикіна і дуже швидко з російської мови перейшов в інші європейські мови. Цей термін став надзвичайно поширеним тому, що вирізняв категорію людей, які професійно займалися розумовою (переважно складною і творчою) працею, яка спрямовувалась на розвиток, збагачення, поширення, розповсюдження культури.

Чому ж виникає конфліктне протистояння?

У XX столітті (особливо друга половина) – розумова праця стає ознакою часу; освіченість охоплює майже всі верстви населення і стає типовою нормою. Поглиблюється диференціація в сферах як наукового (природничого, гуманітарного), так і науково-технічного знання.

Процеси диференціації в науці, техніці, виробництві, суспільному житті ускладнюються тим, що здійснюється не просто розгалуження, а поділ

цілого на якісно відмінні частини. Нечуваними темпами зростає кількість спеціальностей і спеціалізацій. Нові знання (здебільшого досить далекі від суцільних потреб людини) не тільки постійно збільшуються, але й оновлюються, змінюються. Тепер **обсяг і зміст знань** кожного спеціаліста **визначають** конкретні завдання і **потреби певної галузі**. Кількість завдань, задач в межах кожної галузі, кожної спеціальності наростає. Прискорений темп змін вимагає від фахівця утримуватись (як в бобслеї) чітко визначених вузьких меж спеціалізації, потребує раціональності, прагматизму, певних інформаційних обмежень. **Прагнення адаптуватися до постійних зовнішніх змін**, встигати за прискореним темпом технічних інновацій у фаховій сфері вимагає прийняття чітко сформульованого недвозначного рішення.

Девіз – „Нічого зайвого, окрім спеціального фахового!” – здається рятівним. Тобто, **вузька спеціалізація стає формою захисту галузевих потреб.**

Відтак і виникає проблема, як збалансувати споконвічний імператив **НОМО SUM** (Я – Людина) з швидкоплинною вимогою вузької спеціалізації, яка призводить до штучного обмеження людського потенціалу і прихованого наміру РОБОТизувати людину.

А втім, що таке справжній фахівець?

§3. Уявна несумісність або Tertium quid (дещо третє).

Фахова спрямованість – не може бути повною характеристикою людських якостей особистості, рівня її духовних потреб, смисложиттєвих цінностей. (Все якраз навпаки).

Фах означає тільки вибір напрямку діяльності, здатність (схильність) до тих чи інших її видів. Вибір, найчастіше, обумовлюється переважною активністю або лівої, або правої півкулі мозку. Але будь-яка спеціальність (чи технічна, чи гуманітарна) потребують потенціалу обох півкуль мозку.

Логічне мислення, здатність до аналізу, диференціації, до здійснення математичних розрахунків, до прагматичної конкретики, точної визначеності –

ці характеристики лівої півкулі відповідають потребам науково-технічної, науково-природничої діяльності. **Образне, асоціативне мислення, варіативність, інтуїція, здатність до уявлень, фантазування, мрій, прагнення до синкретичності, цілісності світосприйняття** – ці характеристики правої півкулі стимулюють в людині гуманітарні, мистецькі обдарування.

Але нормальну творчу життєдіяльність людини будь-якого фахового спрямування (чи то технічного, чи гуманітарно-мистецького) забезпечує робота обох півкуль мозку. Блокування роботи або млява робота однієї з півкуль призводить до суттєвих психічних і фізіологічних розладів.

Варто згадати: - Що саме допомогло людині піднятися на вищій щабель розвитку живих організмів? Які параметри визначили повноцінний розвиток людського мозку? Яку роль в цьому процесі зіграло МИСТЕЦТВО? Як мистецтво ЗМІНИЛО світ?

Незаперечними є висновки науковців про те, що активна гармонійна діяльність двох півкуль мозку (за умов перманентного перенесення навантаження з однієї півкуль на іншу) забезпечує повноцінну життєдіяльність і є свідченням високого фахового професіоналізму, універсальності, таланту. Саме такими були і є видатні мислителі, вчені, науковці всіх сфер людської діяльності – природничої, технічної, гуманітарної, мистецької тощо. (Безперечно, нетипове незбагненне виключення є у всьому, але незворотній процес деформації особистості і фатальна руйнація здоров'я завершували діяльність таких людей у віці далекому від старості).

Мабуть **важко уявити** собі фахівця технічного спрямування без розвиненої інтуїції, уявлень, образного мислення (які, до речі, забезпечують здатність до прогнозування); фахівця запрограмованого на стандартне, шаблонне мислення, неспроможного до пошуку варіантів в робочому процесі або у нестандартних непередбачуваних ситуаціях. Але найстрашніше, коли в повсякденній діяльності такий „технізований” фахівець глухий до моральних

вимог, нехтує потребами екології, не здатний на співчуття і милосердя, байдужий до краси і добра.

Такою ж мірою **неможливо уявити** спеціаліста гуманітарних знань або митця без розвиненої логіки, здатності аналізувати, зіставляти, рахувати, диференціювати; без вміння бути конкретним і прагматичним, якщо цього вимагає справа. В Історії культури, до речі, існує багато прикладів, коли митці, філософи, психологи попередньо мали або фундаментально-природничу, або науково-технічну освіту. Чимало прикладів, коли талановита (тим паче геніальна людина) успішно поєднувала різні напрямки діяльності.

*Унікальною в цьому відношенні є постать **Леонардо да Вінчі (1452-1519 рр.)**. У 2002 році, коли людство відзначало **550 років** від дня його народження, ЮНЕСКО проголосило 15 квітня (саме в цей день народився Леонардо) Всесвітнім Днем Винахідника.*

В історії людства це, мабуть, єдиний феномен (ще і досі до кінця не розгаданий), коли природа так щедро наділила одну людину таким розмаїттям талантів, здібностей, достоїнств і досконалостей, яких би вистачило на велику кількість видатних особистостей. Ось неповний перелік характеристик, залишених його сучасниками, а також науковцями, дослідниками, що вивчали його творчість: зовні надзвичайно красива людина античної статури, учасник всіх змагань і турнірів, чудовий плавець, фехтувальник, майстерний вершник, жартівник і дотепник, блискучий оповідач, ерудит-оратор, галантний кавалер, танцюрист, поет, музикант і конструктор музичних інструментів, геніальний художник і теоретик мистецтва, математик, механік, астроном, геолог, ботанік, анатом, фізіолог, військовий інженер, мислитель.

Саме він, Леонардо, ввів математичні знаки „+” і „-”; пояснив розповсюдження звукових хвиль; за 40 років до Коперніка написав трактат про обертання Землі; зі слів Америго Веспуччі накреслив першу карту Нового Світу; першим висловив думку про те, що білий колір є основою всіх кольорів. Коли на початку ХХ століття вчені почали аналізувати його рукописи і численні малюнки, в них виявили всі відкриття механіки ХІХ сторіччя. Перелік можна було б продовжувати, торкнувшись і його винаходів щодо саморушних приладів (зародки роботехніки) і літальних апаратів, а також теорій космічної динаміки і методик вимірювання. Леонардо да Вінчі був наділений даром величезної наукової інтуїції, а також

*блискучим, віртуозним талантом вигадувати безкінечні технічні дрібниці. На завершення цієї міні-інформації про Леонардо, хотіла б звернути Вашу увагу лише на дві тези, на яких він наполягав і в різних рукописах коментував: **Живопис – це наука. До того ж, перша серед інших. ... Справжня наука та, яку досвід примушує пройти крізь почуття.***

Повертаючись до початку розмови §3, ще раз акцентую увагу, що **критеріями повноцінності спеціаліста будь-якої фахової спрямованості є постійний розвиток можливостей обох півкуль, який потребує активізації протягом усього життя людини.**

Тому, **намагання** будь-якої людини **обмежити** діяльність однієї з півкуль **схоже на самознищення**. Навіть в страшних умовах концтаборів при щоденній одноманітній виснажливій праці, в'язні, що були приречені на смерть, намагались утримувати (за їх власними спогадами) та відновлювати в пам'яті всі знання, які в свій час сформували їх як професіоналів – носіїв культури. Читаючи їх болючі спогади про ті часи, я була вражена думкою, яка поєднувала певною мірою їх авторів: *лише ті, хто змогли занурювати свою свідомість до глибин вішованого ритму – здобували духовну свободу.*

Вивчаючи життя і творчість Василя Стуса (1938-1985 рр.), відчуваєш потрясіння від незбагненої внутрішньої свободи і духовної сили, яку він мав. Там у таборах, на засланні поет написав близько 1000 віршів, зробив понад 400 блискучих перекладів, там він знайшов нову поетичну мову. Його принижували, знищували написане, а він відновлював і продовжував творчу діяльність всупереч тим нелюдським обставинам. **Звідки він брав сили підніматися кожен раз, коли не було вже ніяких надій? Як зберігав велич духу і людську гідність?** Можливо і справді в поетичному слові, в мистецтві є якась утаємничена духовна енергія і сила.

§4. Наслідуюмо наших великих співвітчизників (і Дещо про роль мистецтва в науково-технічній творчості).

Великі учені, талановиті інженери, конструктори відчували і усвідомлювали могутній потенціал мистецтва і гуманістичного світогляду, тому

назавжди залишаються у вдячній пам'яті людства не тільки як видатні науковці, видатні спеціалісти певної галузі, але **як творці і послідовники високої культури.**

Думаю, кожен з Вас може навести безліч прикладів.

Які імена згадуєте Ви?

Українець, майже наш земляк (народився у Житомирі), **Сергій Павлович Корольов** (1907-1966 рр.) видатний (тепер вже всесвітньо відомий) учений і конструктор у галузі ракетобудування і космонавтики. В 30 років був засуджений „як ворог народу” на 10 років робіт в сталінських виправно-трудових таборах. Разом з таким же в'язнем Андрієм Миколайовичем Туполєвим у роки Вітчизняної війни працював над створенням літака ТУ-2. **Зверніть увагу на життєвий шлях С.П.Корольова:** спершу – студент механічного факультету Київського політехнічного інституту; пізніше – студент аеромеханічного факультету МВТУ ім.Баумана; далі – школи планеристів та пілотів-майстрів тривалого польоту; робота в Центральному аерогідродинамічному інституті ім. М.Є.Жуковського; начальник групи ракетних апаратів провідного відділу крилатих ракет Московського Реактивного науково-дослідного інституту; арешт, війна, робота під наглядом конвою з такими же як і він „ворогами народу” в Казані в проектному інституті (такі „ув'язнені” науково-дослідні інститути називали „шарашками”); дострокове звільнення (був в'язнем 6 років); робота у складі комісії у Німеччині з вивчення німецької професійної техніки; засекречений головний конструктор найбільшого в СРСР ракетного центру.

Здавалось би „звідки?” (а, головне, „навіщо?”) знання латинської мови, класичної музики (яку він любив і намагався знайти час, щоб слухати), поезії. За спогадами колег і друзів, він знав напам'ять вірші багатьох поетів. Читав їх вголос в коротких перервах робочого часу. Для тих, з ким він працював, це не було дивним, через те, що знали: **він, Корольов Сергій Павлович, в будь-яких умовах постійно прагнув досконалості, всепоглинаючого самопізнання, досвіду в найрізноманітніших сферах.**

1919-1921 рр. першим президентом Української Академії Наук стає **Володимир Іванович Вернадський** (1863-1945 рр.). Він визнаний „Людиною століття”. Вчений-універсал, мислитель і природознавець найширшого профілю, один із засновників геохімії і радіогеології, творець біогеохімії, вчень про біосферу і ноосферу. Закінчивши фізико-математичний факультет Петербурзького університету, почав наукову кар’єру з мінералогії і кристалографії. В автобіографії писав про те, що все життя його було пов’язане з Україною (дитинство пройшло у Харкові). Свій перший гімназичний вірш, написаний українською мовою, присвятив багатостраждальній Україні. В.І.Вернадський був людиною високої культури, чудовим знавцем мистецтва, вченим з глибокими гуманістичними переконаннями.

Згадаймо також видатного українського вченого в галузі мостобудування і зварювання **Євгена Оскаровича Патона** (1870-1953 рр.). Людина високоосвічена, ерудована, володів декількома мовами, блискуче знав німецьку. Професор Дрезденського політехнічного інституту Вільгельм Френкель (фахівець світового рівня) помітив здібного студента Є.Патона саме тому, що той вирізнявся надзвичайним сумлінням і широкою обізнаністю, і запросив до себе асистентом на кафедру мостобудування. Протягом усього життя Євген Оскарович був мрійником і романтиком, а джерелом його натхнення були краса мистецтва і природи. Він був не тільки інженером, але ще мав витончені естетичні смаки. Тому і став Майстром. Парковий міст Є.О.Патона у Києві, який був зведений ще у далекому 1904 р., вирізняє вишуканість, легкість, романтизм. Але, попри всю свою тендітність і невагомість, міст абсолютно міцний і надійний; слугує вже понад 100 років і має назву „Міст закоханих”.

Не можна забувати також видатного українського математика і кібернетика **Віктора Михайловича Глушкова** (1932-1982 рр.), засновника і першого директора Інституту кібернетики Академії Наук України (Інститут тепер носить його ім’я). В.М.Глушков – автор загальної теорії автоматів і дискретних перетворювачів. Його праці зі створення штучного

інтелекту мали міжнародний розголос.

Наукові інтереси В.М.Глушкова були надзвичайно масштабними. Його цікавили всі найважливіші сфери людської діяльності. Він мав колосальний обсяг знань закладений ще в молоді роки. Все це було міцним підґрунтям талановитого вміння генерувати нові ідеї, формулювати перспективну мету, організовувати і надихати наукові колективи на пошуки ефективних методів розв'язання економічних задач, на проведення наукових досліджень з обчислювальної математики і техніки. В автобіографії він писав про те, що з кожної книжки, навіть далекої від фахового спрямування, навчився добувати знання для вирішення тієї чи іншої задачі: „Коли ви просто читаете книгу – писав він – то вам здається, що все зрозуміли. А насправді в голові майже нічого не відклалося. Коли читаєш під кутом зору, як це можна застосувати до своїх задач, тоді прочитане запам'ятовується на все життя. Такого способу навчання я дотримувався завжди”.

Як тут не згадати **Альберта Ейнштейна** (1879-1955 рр.), який в своїй роботі „Творча автобіографія” писав, що розважальні книжки не читає, але любить читати і перечитувати М. де Сервантеса „Дон Кіхот”, вірші Г.Гейне, В.Гете і особливо твори Ф.Достоевського. „Достоевський збагачує мене більше, ніж будь-який мислитель, навіть більше, ніж Гаусс!” (Зверніть, будь ласка, увагу, К.Ф.Гаусс (1777-1855 рр.), німецький математик, астроном, геодезист; довів у 1799 р. основну теорему алгебри; запропонував теорію земного магнетизму; йому належать дослідження з геометричної оптики, математичної фізики, механіки та інш.).

Варто знати, що А.Ейнштейн упродовж всього життя був надзвичайним прихильником класичної музики (особливо А.Моцарта), грав на скрипці твори Баха, Гайдна, Шуберта і Моцарта. Згадуючи Майкла Фарадея (1791-1867 рр., англійський фізик, хімік, основоположник вчення про електромагнітне поле) писав: „Цей розум ніколи не був занурений у формули”.

Нагадую: А.Ейнштейн заклав основи теорії відносності, автор красивої, елегантною формули $E=mc^2$, яка стала головною формулою ХХ ст., Лауреат

Нобелівської премії 1921 р.

Так от, А.Ейнштейн дуже любив повторювати слова Г.Лейбніца: „Музика є радістю душі, яка обчислює, навіть не усвідомлюючи це”. Думаю, Ви пам’ятаєте про те, що Готфрід Лейбніц (1646-1716 рр.) німецький вчений, математик завершив, незалежно від І.Ньютона, створення диференціального та інтегрального числень; відкрив закон збереження кінетичної енергії; в роботі „Про мистецтво комбінаторики” передбачив принцип сучасної математичної логіки. Але, можливо, Ви не знаєте, що до всього того він був політиком, істориком, юристом, педагогом, мандрівником, дипломатом, філософом (твори „Монадологія”, „Нові дослідження людського розуму”). Приклади на користь поєднання двох систем мислення формально-логічного і науково-технічного можна наводити до нескінченності, не минаючи і наших сучасників, і тих, хто поряд.

Ставши студентом нашого університету, Ви, при бажанні, зможете переконатися у тому, що і науковці нашого інституту, доктори і кандидати наук – люди надзвичайно ерудовані. Вони є широкообізнаними в питаннях мистецтва і культури.

Ректор нашого університету Борис Іванович Мокін доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії педагогічних наук України, декількох громадських вітчизняних та міжнародних академій, депутат Верховної Ради УРСР 12-го скликання та депутат Верховної Ради України 1-го скликання – **не тільки відомий вчений, але й відомий політичний і громадський діяч. Він є також членом Національної спілки журналістів України, автором восьми документально-публіцистичних книжок.**

Він є людиною, яка глибоко розуміє проблеми і потреби культури і мистецтва. Про це свідчить і наш Центр культурології, становлення і розвиток якого був би неможливим без його підтримки і допомоги.

А директори наших інститутів, декани, значна кількість професорів і доцентів – це люди, які люблять поезію, живопис, грають на тих чи інших

музичних інструментах, малюють, беруть активну участь в культурно-мистецькому житті міста. Завжди знаходять час для відвідувань театрів, музеїв, концертів класичної музики.

**Висновок: РІЗНОРІДНІСТЬ не є протиріччям.
ВІДМІННІСТЬ ще не є причиною несумісності.
ПОЄДНАННЯ різного – сутність гармонії.**

§5. Чи варто гуманітаріїв запитувати про друге начало термодінаміки? або Що гуманітарій може знати про рівняння Д.К.Максвелла?

Можливо, втомившись від занадто деталізованої аргументації на користь вивчення гуманітарних дисциплін, Ви можете запитати: „А їм, гуманітаріям, невже не потрібні науково-технічні знання?”

Не вагаючись, даю відповідь – Так, потрібні, необхідні! В школі всі ми, і „фізики” і „лірики”, вивчаємо комплекс природничих і гуманітарних дисциплін. Ці загальні знання основ допомагають нам ще в шкільному віці визначитись: „Хто ми є?” „Фізики” чи „Лірики”? Ці знання – ще тільки **перші кроки** на шляху формування цілісного світогляду ЛЮДИНИ.

Коли вищі навчальні заклади концентрують увагу майбутнього фахівця переважно на тих дисциплінах, що визначаються спеціальністю, вкрай важливо пам'ятати, що Фахівець, це ще не вся Людина – різні масштаби. Тому і в гуманітарних (зокрема в мистецьких) вищих навчальних закладах необхідні дисципліни, які б знайомили з історією розвитку світової науки і техніки, давали б **уявлення про сучасну наукову модель фізичного світу**, яка, за визначенням фізика та письменника Ч.П.Сноу, є „найбільш прекрасним і дивовижним творінням, яке стало можливим завдяки колективним зусиллям Людського Розуму”. Вважаю, що необхідними дисциплінами для гуманітаріїв були б і такі: „Перспективи розвитку науки і техніки”, „Наука і техніка сучасної України” та інші.

На жаль, в радянські часи, так само як і тепер, такі дисципліни в гуманітарних інститутах не викладались. Але просвітницькі (позааудиторні) лекції з питань науки і техніки читались лекторами товариства „Знання”. Окрім того, варто зважити на те, що гуманітарії це люди, які люблять багато читати і не тільки художню літературу та наукову літературу зі спеціальності, але і науково-популярну з проблем розвитку науки і техніки. Тому в далекі 60-90-ті рр., ми були постійними читачами і передплатниками журналів „Наука и жизнь”, „Знание - сила”; серії „Знання” – „Новое в жизни науки и техники”; серій: „Знак вопроса”, „Физика”, „Химия”, „Математика”. Ми купляли і читали книжки з серії „Жизнь замечательных людей” (особливо захоплюючись біографіями вчених), а також серії „Эврика”. Саме в цій серії я прочитала книги: Г.Максимович „Беседы с академиком Глушковым” (1976 р.) та М.М.Мойсеев „Люди и кибернетика” (1984 р.) [Микита Микитович Мойсеев, член-кор. АН ССРСР, математик]. У нього багато робіт з питань прикладної математики, а також з проблем використання ЕОМ та математичних методів в різних галузях людської діяльності. Читали і такі його книжки, як: „Математик задает вопросы”, „Слово о научно-технической революции”. До речі, аж до середини 70-х років минулого століття, я була переконана, що кібернетика – найсучасніший науковий термін. І саме завдяки науково-популярним роботам Микити Миколайовича Мойсеева дізналась, що ще у 1843 році в провінційному польському видавництві в Познані вийшла польською мовою книга професора філософії німецького університету у м.Фрайбург Броніслава Трентовського „Відношення філософії до кібернетики як мистецтва управління народом”. Ми з захопленням читали книгу Є.Парнова „На перекрестке бесконечностей” (1967 р.) про те, як вибудовувалась сучасна фізична картина світу, про те – кінцевий чи нескінченний простір. Ця книга, як на мене, ще й досі не втратила своєї актуальності. Ми читали роботи фізіолога Олексія Олексійовича Ухтомського (1875-1942 рр.), в яких йшлося про теорію домінанти; роботи фізіолога, психолога Володимира Михайловича Бехтерева (1857-1927 рр.), а також – Норберта Віннера „Творец и робот”, Н.П.Дубинина „Вечное движение” (1975

р.) та інші]. Всі ці знання ми, гуманітарії, самостійно вивчали, про них дискутували. Всі названі та ще багато інших книжок, присвячених науково-технічним та природничим наукам є частиною моєї домашньої бібліотеки, ними я постійно користуюсь. Отже, завдяки тому, що більшість гуманітаріїв цікавиться науково-технічною проблематикою, їм знайоме поняття „ентропії” (пов’язане з другим началом термодинаміки) і поняття „поля” (замість „сили”), яке дозволило М.Фарадею і Д.К.Максвеллу вперше вийти за межі ньютонівської фізики.

§6. В чому цінність гуманітарного мислення.

Серед книжок власної бібліотеки чільне місце належить книжці видавництва „Наука” – *А.Ейнштейн. Фізика и реальность // Сборник статей*. Цю книгу я купила у 1965 році. З її сторінок вперше дізналась про те, яке велике значення надавав А.Ейнштейн інтуїції. Характеризуючи роботи Нільса Бора [(1885-1962 рр.) датський фізик; створив першу квантову теорію атома; розробляв теорію атомного ядра; отримав у 1922 р. Нобелівську премію], Ейнштейн писав: „людина з геніальною інтуїцією і витонченими відчуттями”. А про його роботи казав: „Це найвища музичність думки”. А під кінець життя в роздумах про творчу, пошукову діяльність людини великий Ейнштейн писав: „справжньою цінністю, власне кажучи, є тільки інтуїція”.

У відомого фізика-теоретика Є.Л.Фейнберга (наукові праці з проблем: розповсюдження радіохвиль, акустика, фізика атомного ядра, космічні промені тощо) є надзвичайно цікава робота – „Кибернетика. Логика. Искусство”, якою я користуюсь понад 25 років. В ній він розглядає проблему співвідношення Логічного і Позалогічного (чуттєвого) в процесі пізнання і практичної діяльності. Ця проблема, що постає в філософії давніх часів тільки як розумова абстракція, пройшовши довгий тернистий шлях в надрах науково-технічного поступу, переживши випробування сучасною математичною логікою, в наш час набуває актуальності і значення, як **проблема сполучення формально-**

логічного способу мислення з позалогічним, оціночним, інтуїтивним судженням. Автор доводить, що потреба саме в таких судженнях, що лежать за межами логіки, існує в будь-якій науці, але її, констатує автор, або не хочуть помічати, або ігнорують, оцінюючи як другорядну. Аналізуючи мистецтво не як зібрання конкретних творів, а як своєрідний спосіб (метод) пізнання світу, автор (фізик-теоретик) робить спробу дати **вичерпні обґрунтування необхідності мистецтва, яке є надзвичайно важливою умовою людського існування**. Цінність гуманітарного мистецького погляду на світ в тому, що передбачає різнобічне, багатоаспектне, а інколи і парадоксальне мислення, що надає нових імпульсів для роздумів, ідей в процесі розв'язання будь-яких задач і проблем. Англійське прислів'я застерігає: „**Where all think a like, no one thinks very much**” (Там, де всі думають однаково, ніхто особливо не думає).

Сьогодні в світовому науковому просторі стає тенденцією пошук динамічної рівноваги між різними системами мислення. З цього приводу Вернер Гейзенберг писав: „По-видимому, истинно то универсальное утверждение, что на протяжении всей истории человеческой мысли **наиболее плодотворные открытия происходят на пересечении двух различных систем** мышления. Последние могут принадлежать к совершенно различным эпохам, религиозным и культурным традициям и областям знания; поэтому, если они действительно пересекаются и становится возможным их подлинное взаимодействие, то от этой встречи можно ожидать новых интересных событий” [В.Гейзенберг (Хайзенберг) (Heisenberg) (1901-1976 pp.) німецький фізик-теоретик один із створювачів квантової механіки; запропонував матричний варіант квантової механіки (1925 р.); сформулював принцип невизначеності (1927р.); Нобелівська премія 1932 р.)].

§7. Чому ж поглиблюється протистояння? або Ubi mel ibi fel (де мед там і отрута).

Проблема в тім, що феномен технократичного мислення сьогодні лежить, власне кажучи, не тільки і не стільки в сфері науково-технічного знання,

скільки в сферах освітянського, гуманітарного і навіть мистецького простору (коли його поглинає шоу-бізнес і коли безвихідь штовхає мистецтво в обійми комерції). Вимоги стандартизації, підкореність штампам, зміщення ціннісних акцентів та безліч інших негативів – все це нові хвороби сучасної культури, освіти, людини. **З одного боку**, досягнення науково-технічного прогресу вражають, захоплюють, окрилюють новими сподіваннями і надіями; **з іншого** – шокують екологічними катастрофами, моральною безвідповідальністю, все більшою залежністю людини від матеріальних благ, комфорту, від техніки, машин.

Нові наукові досягнення у всіх галузях знань, незбагненні можливості людського інтелекту, взаємопроникнення, взаємозбагачення і взаємовплив науково-природничого, технічного, гуманітарного, мистецького – теж позитивна ознака часу. До того ж надзвичайне зростання комунікативних можливостей людства відкривають нові горизонти прогресу. **Але, разом з тим**, активізуються ентропійні процеси у всіх сферах людської життєдіяльності; технократичні тенденції, форми, способи існування заповнюють гуманітарний і освітянський простір; навіть гуманітарії втрачають якість і специфіку гуманітарного мислення, гуманітарної мови; спеціалісти різних фахових спрямувань не розуміють один одного; поглиблюються тенденції роз'єднання, відокремлення людей один від одного; процесам інтеграції постійно протистоять процеси дезінтеграції, динаміка яких значно помітніша. Окрім того, збільшення кількості субкультурних угруповань по всіх усюдах і на різних рівнях (науково-технічний, культурно-мистецький, соціально-економічний, політичний, віковий – від тінейджерів до людей похилого віку тощо), загрожують створити ефект відцентрових сил, коли традиційні загальнолюдські культурні цінності будуть зруйновані вщент; все частіше відчуваємо дефіцит людяності, доброти, милосердя.

Сукупність проблем викликає питання – Хто винен? Питання активізує пошуки винних. Пошук спрямовує погляд на тих, хто „інші”. Гуманітарії дорікають представникам технічних галузей, звинувачуючи їх в надмірному

прагматизмі, вузькій спеціалізації, технократизмі. А „технократи” кидають безліч своїх докорів, підозрюючи гуманітаріїв в зарозумілості і байдужому ставленні до науково-технічних знань.

Як запобігти невинуватому (штучному) протистоянню?

Перше – варто визнати, що вузька спеціалізація, це та неминучість, що притаманна **всім** без винятку спеціальностям.

Друге – необхідно зрозуміти сутність терміну „вузький спеціаліст”. „Вузький спеціаліст” не може бути синонімом „обмежений в знаннях”, тому, що це є дуже близьким до характеристики „обмежена людина”. А в такому випадку всім зрозуміло, якщо „обмежений” (тобто, примітивний) то це вже – не спеціаліст.

Але тоді чому „вузький”?

Саме тому, що **ЗДАТНИЙ** обмежити себе колом **ЗАВДАНЬ**, які **САМЕ ВІН зможе і повинен вирішити**. А для цього **безмежним** має бути інтелектуально-духовний простір людського досвіду і знань, який є **джерелом пошуку** відповідей на нагальні питання і проблеми.

Саме в такий спосіб „вузький спеціаліст” зможе адаптуватися до швидкоплинних змін, збагачувати себе новою духовною енергією, зберігати і оновлювати свій інтелектуальний і фізичний потенціал. Згадаймо М.М.Коцюбинського (1864-1913 рр.) – нашого земляка, великого українського письменника. Він писав: „**Обмежувати джерела творчості зовсім не наша програма**”.

§8. NOTA BENE (NB)

Англійський філософ Френсіс Бекон (1561-1626 рр.), який проголосив: „**Knowledge is power**” (Знання – це сила) писав: „Світ не можна звужувати до рівня нашої власної свідомості, навпаки, нашу свідомість ми маємо розширювати до масштабів Всесвіту”.

І ще одна думка: „Рационалісти – чудові люди; раціоналізм, що претендує на владу – страшенний монстр ... Я не ²⁸закликаю до обмеження влади розуму, я

закликаю віддати належне тому в нас, що його освячує” (М.Ганді. 1869-1948 рр).

Різні складові, різні якості інтелекту здатні відточувати, шліфувати одні одних. Талант, професіоналізм – результат їх взаємного впливу. Цією тезою ми керуємось при викладанні гуманітарних дисциплін. Методика викладання враховує також два головних принципи: принцип ДІАЛОГУ і принцип КОМПЛЕМЕНТАРНОСТІ (висунутий фізиками ще на початку ХХ століття, який засвідчував, що класично нез’єднанні риси атомної дійсності не виключають, а доповнюють одні одних).

Зараз, коли техніка бере на себе багато функцій людини (як фізичних так і розумових), єдиний шлях не бути підкореним машиною – **це необхідність усвідомлення ідеї універсальності в Новому контексті сучасного буття.** Універсальність не як всеядність і всезнайство (часи енциклопедистів вже минули), а як відкритість до будь-якого знання, здатність не бути чужими жодному культурно-цивілізаційному простору.

Шляхи до високого професіоналізму, до творчого мислення, до справжньої культури почуттів не варто шукати лякаючи себе альтернативою улюблених казок: куди б не пішов (чи направо, чи наліво) неодмінно щось втрапиш. Альтернативи немає. **Сучасні інтеграційні шляхи, що ведуть до подальшого науково-технічного і культурного розвитку, варто долати разом і одночасно.**

Навчально-виховний процес в нашому університеті ілюструє можливість інтеграції різних знань, які формують ЛЮДИНУ, тому випускники ВНТУ це, здебільшого, люди високої професійності і культури.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ПРОГРАМ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Курс „Історія України”

(Кафедра українознавства, політології та права)

Громова Людмила Прокопівна, доцент кафедри українознавства, політології та права, кандидат історичних наук. Завідувач кафедри „Історія України” з 1995-2005 рр. Автор 47 наукових праць. Науковий напрямок - історія Поділля. Прізвище внесено до довідника "Красзнавці Вінниччини". Автор навчального посібника "Історія Поділля" (Вінниця, ВДТУ, 2002).

Шановний першокурснику! Дозволь привітати тебе з тим, що ти став студентом Вінницького національного технічного університету – одного з найпрестижніших вищих навчальних закладів України. Від інших технічних навчальних закладів наш університет відрізняється, зокрема, тим, що в ньому читається досить великий цикл соціально-гуманітарних дисциплін. І відкриває цей цикл курс вітчизняної історії – історії України.

Не поспішай з вигуком розчарування: мовляв, я так довго вивчав цю історію в школі, що вона встигла мені набриднути. В школі ти був дитиною, і багато надзвичайно важливих подій нашої історії вчитель (особливо у середніх класах) мусив пояснювати тобі, враховуючи вікову психологію та рівень твоїх (тоді ще дитячих) пізнавальних можливостей. А деяких проблем він взагалі уникав, зважаючи на їх надзвичайну складність та актуальність. *Тому не слід переоцінювати рівень своєї обізнаності. Ти – майже одноліток нашої незалежності, тобі будувати нашу державу, бути її технічною елітою, брати участь (можливо, безпосередню) в складних політичних процесах.* А хіба це можливо без знання, а головне, без глибокого розуміння історії своєї Батьківщини?

Чи замислювався ти коли-небудь: - Звідки в нас, однієї з найбільших націй Європи, комплекс меншовартості? - А звідки проростають коріння психології "моя хата скраю"? - А чому про українців кажуть: "де два українці - там три гетьмани"? - І чи не ця особливість національної психології так яскраво

виявилася під час останніх виборів до Верховної Ради?

Ментальність нації, її національна психологія – завжди продукт конкретно-історичних умов, в яких вона формувалась. Зрозуміти ці конкретно-історичні умови допомагає вивчення вітчизняної історії, причому **вивчення зацікавлене, свідоме, спрямоване на те, щоб зрозуміти: хто ми, де наше коріння, звідки ми прийшли і куди прямуємо (чи маємо прямувати).**

А чи замислювався ти над тим, чому під час Помаранчевої революції країна так чітко розділилася на дві частини: Південь та Схід за найтісніший союз з Росією, за надання російській мові статусу другої державної, а Захід та Центр – за європейський вибір, за пріоритет національних цінностей та інтересів? Між іншим, це теж обумовлено історично, **пояснення цьому явищу теж треба шукати в історії, причому як в середньовічній (часів Катерини II), так і початку ХХ століття.** А як би ти відповів на такі питання: Чому найвищий рівень національної свідомості та згуртованості під національними прапорами завжди демонстрували галичани? Чому спроби русифікації саме в Галичині ніколи не мали успіху?

А в Ужгороді ти був? Це ж європейське місто, яке так відрізняється від інших міст та містечок України.

Отже, можливо, біда нашого народу полягає саме в тому, що ми не вміємо зрозуміти власну історію, зробити з неї висновки, вчитися на її уроках. І нове покоління громадян нашої країни має бути мудрішим за попереднє, більш освіченим та патріотично налаштованим.

Саме тому тобі, шановний першокурснику, пропонується курс історії України, викладання якого у вищій школі має, у порівнянні з школою середньою, такі суттєві відмінності:

1. **Узагальнюючий характер.** Спираючись на фактологічну базу, закладену середньою школою, викладач вищого навчального закладу прагне дати тобі загальне уявлення про історичний процес на українських землях з найдавніших часів до сьогодення, виявити основні тенденції історичного розвитку, показати місце України в контексті загальноєвропейської історії.

2. **Більш високий науковий рівень**, який, як правило, визначається кваліфікацією викладача, наявністю у нього наукового ступеню, його особистою участю у наукових розробках кафедри.

3. **Світоглядний характер**. Формування громадянської позиції починається, безумовно, з дитинства, але вирішальним етапом її формування стають саме роки юності, і, переконана, вивченню національної історії належить у цьому зовсім не остання роль.

А що ти знаєш про землю, на якій живеш, про свою малу батьківщину? Чи цікаво було б тобі брати участь у краєзнавчих розвідках, досліджувати, наприклад, історію назв вінницьких околиць? Якщо ти вінничанин (вінничанка), народився та виріс у Вінниці, чи цікавився ти колись тим, чому одна з околиць міста називається Корея, інша - Слов'янка, третя - Єрусалимка? А ще є Кумбари, Каліча, Париж? І що ж корейського на Корей? **Якщо тобі це цікаво, приходь до нас. До краєзнавчих досліджень кафедра залучає всіх зацікавлених, і з маленьких доробок кожного поступово, як в калейдоскопі з друзків скла, складається загальна картина історії рідного краю.**

А чи пробував ти колись написати свій родовід? Розпитати бабусь та дідусів, сканувати старі поживклі фотографії і **СТВОРИТИ ІСТОРІЮ ВЛАСНОГО РОДУ ВІД НАЙДАВНІШИХ (яких ще пам'ятають) ПРЕДКІВ ДО СУЧАСНОСТІ?** І з розповідей бабусь та дідусів написати в цьому родоводі, як твої предки пережили страшні роки колективізації, голодомору, Великої Вітчизняної війни, як вони любили і ростили дітей і що заповіли нащадкам? Не пробував? Дарма. Це одна з форм роботи на практичних заняттях з історії України. **Після написання такого родоводу історія оживає, наповнюється особистим змістом, бо в ній піт та кров наших з тобою предків.**

Отже, до вивчення саме такого курсу історії України ми тебе запрошуємо.

Курс „Практична культурологія” (Кафедра культурології)

Буяльська Тамара Болеславівна, кандидат філософських наук, професор МКА, завідувача кафедрою культурології, директор Інституту гуманітарно-педагогічних проблем та виховання.

Автор і організатор впровадження концепції гуманізації технічної освіти, що реалізовується в навчально-виховному процесі у ВНТУ з 1990 р. Має понад 70 публікацій. Учасниця численних Всеукраїнських та Міжнародних наукових конференцій, а також міжнародних конгресів ІМЕКО (1994 р. – м. Турін, Італія; 1997 р. – м. Тампере, Фінляндія; 2000 р. – м. Відень, Австрія); XII конгрес ІАУР (1999 р. – м. Брюссель, Бельгія). Головний редактор університетського часопису “Імпульс”; член редколегії наукового журналу “Вісник ВП”.

Урядові нагороди: Медаль “За трудову доблесть” (1986 р. К № 300764); Почесне звання “Заслужений працівник народної освіти України” (1996р. №672).

*Коротка біографічна довідка про Т.Б.Буяльську увійшла в словник: **Жінки України: Бібліографічний енциклопедичний словник.** – К.: Фенікс, 2001. – 560 с. С.-59.*

Культурологічний практикум – це специфічні заняття (переважно мистецького спрямування), що існують в розкладі нашого університету понад десяти років і вважаються своєрідним ноу-хау ВНТУ. Такі заняття не передбачені міністерськими нормативними програмами і є однією з інноваційних технологій у викладанні гуманітарних дисциплін.

Заняття організуються і проводяться для студентів I-IV курсів всіх спеціальностей в актовій залі університету один раз на місяць, згідно розкладу кожного факультету, протягом двох триместрів щорічно (тобто **всього 6 занять на рік**).

Заняття „Практична культурологія” – це своєрідні лекції-концерти (або театральні вистави, кіно-лекторії, мистецькі діалоги та зустрічі), які веде викладач кафедри за участю професійних мистецьких колективів (музичних, танцювальних, вокальних, театральних). Інколи програми занять передбачають виступи найкращих самодіяльних колективів як нашого університету, так і нашого міста.

Кожне заняття дарує можливість зустрітися з професійними акторами, вокалістами, музикантами музично-драматичного театру ім.М.Садовського, філармонічної концертної зали „Плеяда”; викладачами і студентами музичного училища ім.М.Леонтовича, лауреатами різних конкурсів; відомими письменниками; майстрами Вінниці і Вінницької області. Варто зауважити, що заняття культурологічного практикуму передбачають, перш за все, **збагачення та поглиблення художнього досвіду** студентської молоді, **розвиток асоціативного мислення**, набуття **умінь декодувати різноманітні художні знаки і символи, розуміти мову мистецтва** тощо. Заняття організуються і проводяться як лабораторні. Лабораторією в даному випадку стає актові зала (а не звичні навчальні аудиторії), в якій створюється навчальна модель концертної зали, кінозали, театральної зали або конференцзали.

Головна мета занять „Практична культурологія” – набуття практики **невимушеного, свідомого, адекватного перебування в культурно-мистецькому середовищі.**

Безперечно, що ті **студенти, які обрали технічну спеціальність** за покликаннями душі, а також і ті, хто вступив до ВНТУ тільки тому, що не має бажання вивчати гуманітарні дисципліни і не має намірів пов’язувати своє майбутнє життя з мистецтвом, **можуть заперечити** попередньо сказаному **досить простим і прагматичним питанням: „А навіщо це мені?”**

Погодьтеся, важко відповісти на питання хоч і типове, але анонімне, тому що в кожному конкретному випадку воно (питання) має індивідуальні причини, зумовлене особистісним досвідом, власним баченням свого майбутнього, а врешті-решт, і певною системою морально-ціннісних пріоритетів та духовних потреб. Тому **відповідь має дати кожен сам собі самостійно**, враховуючи наступне:

– Ми, викладачі кафедри культурології, переконані: **кожна людина прагне бути цілісною, багатогранною, а не частковою, одномірною;**

– **Освічена людина завжди тяжіє до подолання дисбалансу між чуттєвим і розумовим, технічним і гуманітарним, соціальним і природним,**

реальним і ідеальним, свідомим і підсвідомим, прагматично-логічним та інтуїтивним, матеріальним і духовним;

– **Однобічність розвитку** доводить до небезпечної межі і є **причиною економічної, моральної і духовної кризи**;

– Вищі, **культурні цінності**, з якими ми можемо познайомити Вас на наших заняттях, є **смісловиттєвими**, оскільки слугують для кожного індивіда невичерпним джерелом для пошуку відповідей на будь-які питання.

Отож, вибір за Вами. Якщо Ви вважаєте, що Вам це не потрібно, спробуйте замислитись: – Чому? А можливо у Вас з'явиться бажання провести внутрішній діалог: одна людина, що знаходиться в аурі Вашої душі, висуває аргументи „За”, інша, за її межами – „Проти”. Цікаво, хто ж буде більш переконливим?

Прошу Вас врахувати також наступне: сьогодні наше суспільство втрачає той єдиний основний національно-культурний центр, навкруги якого обертається соціальне життя, сучасне соціокультурне середовище. Ми є свідками динамічного невірноваження багатьох соціальних структур, з безліччю субкультурних центрів тяжіння, які характеризуються постійною рухливістю, а інколи досить агресивним протистоянням.

Кожен з Вас знаходиться і в той же час мігрує в цьому „Броунівському розмаїтті”. Типовою є ситуація, коли сучасна людина балансує **між потребою зберігати ті культурні норми і традиції, що забезпечують сталість і порядок у суспільстві, та потребою постійних змін, нововведень, невгамовних пошуків**, які не тільки активізують подальший розвиток, але й несуть в собі суєтність, хаос, а подеколи агресивне заперечення людяності, добра, краси.

Щоб допомогти людині зберігати внутрішню рівновагу, свідомо орієнтуватися в безладі ерзацкультури, комерційному мистецтві та розважальному шоу-бізнесі, **заняття культурологічного практикуму передбачають:**

- **пропагування найкращих зразків національного та світового**

мистецтва: література (переважно поезія, драматургія); музика (інструментальна, вокальна, симфонічний оркестр, оркестр народних інструментів – все в „живому виконанні”); театр (драма, опера, балет); кіно (художнє, документальне, науково-популярне); архітектура (форми, стилі, епохи);

- **подолання залежності** від маскультурної авторитарності, мистецького шаблону, рекламного мислення, попсової естетики;
- **актуалізацію потреби** в самовиявленні суб’єктивних оцінок і вражень, на засадах поглиблених знань, набутого досвіду і ерудиції;
- **розширення** почуттєвого діапазону, активізацію інтелектуальних емоцій, почуттів;
- **розвиток механізмів** смислових новоутворень;
- **формування потреби** звертатися до мистецтва (зокрема класичного) як невичерпного джерела нових ідей, нешаблонних рішень;
- **розвиток здатності** до аргументації, діалогу, коректної полеміки, літературного мовлємислення, спонукання до самопізнання, самоаналізу, самооцінювання;
- **навчити писати** відгуки, рецензії, давати аргументовані і коректні оцінки тим чи іншим художнім явищам;
- **збагатити емоційну сферу** морально-естетичними почуттями;
- **формування потреби** робити вибір на користь духовній праці в ситуації, коли існує велика кількість звабливих спокус;
- **навчити керувати** своїми емоціями, реакціями, поведінкою, навчити поважати тих, хто сидить поруч;
- **набуття навичок** культури поведінки, опанування правилами етикету в їх відповідності певній соціокультурній ситуації.

Можливо, ви погодитесь зі мною, що такі людські якості і здібності не завадять у житті і здатні збагатити чи підсилити якість будь-якої фахової освіти. Але, якщо у Вас з’явилося бажання заперечити, то, спершу, відверто проаналізуйте вищеназвані завдання ³⁴у співвідношенні до Ваших знань,

навичок, умінь. Зважте на таку людську особливість: **чим більше знань і вмінь, тим сильніша потреба нових знань і удосконалення.**

Звертаємо також увагу на те, що кожне заняття передбачає виконання студентами творчих завдань, які стимулюють і заохочують висловлювати власні суб'єктивні думки та оцінки. Завдяки неодмінному діалогу та творчій співпраці викладача з студентською аудиторією та студентів з професійними майстрами, що беруть участь в заняттях „Практична культурологія”, теми занять постійно корегуються і оновлюються.

Креативність (тобто, творча здібність), як суто людська психологічна потреба, завжди передбачає рівновагу між полюсами: традиція – інновація, стандартизація – варіативність тощо. Саме тому „творчість” як оновлення, як пошук кращого, більш ефективного, досконалого – є позитивною категорією і символізує не хаос, а прагнення довершеності і гармонії.

Щорічне вивчення та аналіз духовних потреб та ціннісних орієнтацій студентської молоді на заняттях культурологічного практикуму дають підстави говорити про те, що сьогодні, на жаль, досвід заперечення молодь набуває значно швидше, ніж досвід позитивного самоствердження, а **досвід відчуження від цінностей, які характеризуються поняттям „вічні”**, превалує, здебільшого, над досвідом шанобливого ставлення до фундаментальних духовних засад людського буття. Враховуючи ці реалії, ми намагаємось на заняттях культурологічного практикуму знайти шляхи подолання цієї відчуженості.

Формуючи програму занять, ми, зазвичай, **орієнтуємося на ті твори мистецтва, які несуть в собі енергію** емоційно-інформаційного живлення, очищують від „психологічного забруднення” (вислів А.Тоффлера), **гальмують агресивність, зменшують психологічну втому.** Сьогодні неможливо ігнорувати тезу про те, що процеси мислення значною мірою поєднують в собі емоційний компонент, тому варто враховувати значущість почуттєвої складової в процесі пізнання та навчання. М.Хайдеггер радив пам'ятати слова Ф.Ніцше: „Нам залишається мистецтво, щоб не загинути перед істиною”. Багатозначність

і невичерпність змісту і символів художніх творів збагачує почуттєву гаму, розширює простір естетичного сприйняття, яке, як свідчать наші дослідження, варіюється у більшості студентів першого курсу, в досить вузьких межах „сподобалось – не сподобалось”.

Існування молоді в певному субкультурному середовищі робить її залежною від тоталітарного впливу масової культури. Заповнюючи собою майже весь соціально-культурний континуум, маскультура створює ту ілюзорну дійсність, в якій розмиваються межі між добром і злом, красою і потворством, культурою і ерзакультурою. В індустрії розважального дозвілля невілюються моральні цінності, естетизується вульгарність, брутальність, фізіологія. **Втім заперечити, а тим паче „відмінити” або заборонити маскультуру неможливо.** Вона невід’ємна частина суспільства, вона постійно входить у життя кожного індивіда. Ставши базовою формою повсякденності, вона, певне, відповідає якимось глибинним людським потребам. Вочевидь, маскультура допомагає людям примиритися з утомливою повсякденністю, створює ілюзію яскравого і легкого життя. Враховуючи це, вважаємо за необхідне залучати студентів до високої культури, зокрема класичного мистецтва, що піднімає людину над буденністю, нагадує „про зоряне небо над головою” (І.Кант), надихає долати в собі негативні якості.

Духовність, як складова інтелекту – душі – духу, передбачає не тільки визнання чогось вищого в людині, але і прагнення до цього вищого, яке **уособлюється для людини в поняттях Бог, ідеал, добро, гармонія, досконалість.** Саме тому зміст занять визначають ті художні твори і феномени культури (як національної, так і світової), що утверджують цінності, які „надають смислу існуванню самої людини ... цінності, котрі творять і відроджують людину в певній принципово новій якості” (В.Малахов). **Відтворюючи** під час занять **духовно-ціннісні моделі суспільної практики,** ми орієнтуємося на принципи: діалогу, свідомого вибору, не примусового впливу, а також на ефект емоційної єдності, **коли колективне сприйняття**

здатне народжувати здібність, якої немає у кожного окремо. Саме ці орієнтири визначають форми проведення занять.

За останні роки студенти 1-4 курсів на заняттях культурологічного практикуму мали можливість поглибити свої знання в царині мистецтва завдяки наступним темам:

- **“Пісня то душа народу”**. Роль пісні в житті людини і народу. Українські народні пісні. Пісні до фільмів і театральних вистав. Естрадна пісня;
- **Самодіяльне мистецтво**. Роль і функції. Виступ колективів і учасників художньої самодіяльності ВНТУ;
- **Різдвяні та Новорічні традиції українського народу**. Різдвяні прем'єри (за участю акторів музично-драматичного театру ім.М.Садовського);
- **День рідної мови** (згідно спеціального сценарію). В програмі класична та сучасна українська поезія та музика, фрагменти вистав української драматургії, українського кіномистецтва;
- **“Музи вели в бій”**. До річниць Великої Перемоги.
- **У СВІТІ МУЗИКИ** (як слухати і розуміти класичну музику). Заняття цього циклу відбуваються за участю професійних музичних колективів; викладачів і студентів музичного училища ім.М.Леонтовича; випускників музичних шкіл; акторів та музикантів театру та філармонії;
 - **Найпопулярніша класика**. (Особистісне ставлення до класичного мистецтва). Л.Бетховен, А.Моцарт, К.Глюк, К.Сен-Санс, Ф.Шопен, П.Чайковський, М.Скорик, М.Леонтович;
 - **Творчість Шопена**. “Вальс до-дієз мажор”, “Вальс ре-бімоль мажор”, “Етюди мі-мажор та соль-бімоль мажор” (тільки для чорних клавіш);
 - **Творчість Л.Бетховена**. Сонати № 8, 14, 17, 24.
 - **Голоси музичних інструментів:**
 - Фортепіанна музика. Історія фортепіано. Твори І.Баха, Ф.Ліста, Л.Бетховена, П.Чайковського, Ф.Шопена, М.Скорика та ін;
 - Голос сучасного баяну. Історія баяну. Специфіка баянної музики. В програмі концерту твори зарубіжної класики;
 - Голос бандури. Історія розвитку. В програмі українська класика, народні і сучасні українські пісні;
 - Саксофон. Історія народження. Класична та сучасна музика;
 - Голос флейти. Історія флейти. В програмі класичні та сучасні музичні твори;
 - Класична гітара. Характер голосу гітари. Історія гітари. Популярна класика;
 - **Інструментальна камерна музика**. Специфіка і історія розвитку камерної музики. Виступ камерного оркестру філармонії “Аркада”;
 - **Інструментальна та вокальна музика**. В програмі твори класичної та сучасної музики;
 - **Оркестр народних інструментів**. Діапазон можливостей оркестру. Твори А.Вівальді, П.Скорика, А.Кос-Анатольського,

- Д.Россіні, І.Брамса, А.Шнітке, Р.Майбороди;
- **Симфонічний оркестр.** Постать диригента. Склад оркестру. Українська та зарубіжна класика;
 - **Вокальне мистецтво.** Сопрано. Види сопрано: драматичні, ліричні, колоратурні, лірико-драматичні, лірико-колоратурне. Українська та зарубіжна класика;
 - **Оперне мистецтво.** Творчість Д.Верді. Перегляд фільму-опери “Аїда”;
- **ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО.** Заняття проводяться за участю професійних та самодіяльних колективів міста.
- **Національні танці** (України, Росії, Білорусії, Угорщини, Німеччини);
 - **Танці народів світу** в контексті світової культури. Філософія, культура, релігія мовою індійського танцю. Виступ переможців Всеукраїнського конкурсу індійського танцю колективу “Сангам”;
 - **Мистецтво балету.** Історія розвитку балету. Зміст понять “балет”, “хореографія”. Виразні засоби балету. Виступ колективу класичного танцю “Фуєте” – керівник **Н.М.Москальова**. В програмі балетні мініатюри на музику П.Чайковського, А.Адана, А.Глазунова, Ф.Шопена, І.Стравінського, С.Прокоф’єва;
- **Театральне мистецтво.** Зустріч з акторами, режисерами вінницьких театрів та театральних студій. Звіт студентської театральної студії “Дебют”;
- **Специфіка театрального мистецтва.** Фрагменти з вистав: драма-феєрія Л.Українки “Лісова пісня”, Шекспір “Ромео і Джульєта”, К.Гольдоні “Хазяйка трактиру”, О.Островський “Одруження Бальзамінова” – за участю студентів театральної студії ВНТУ;
- **Спектаклі** за участю акторів музично-драматичного театру (з репертуару театру);
- **Кіномистецтво.** Історія розвитку. Жанри кіномистецтва і його мова. Перегляд фрагментів художніх і документальних фільмів;
- **Документальне кіно** (історична, культурно-мистецька тематика, життєвий шлях видатних постатей національної культури). Кінотворчість студентів ВНТУ. Перегляд і обговорення д/ф: “Київський Національний музей України”, “Собори України”, “Почаївська Лавра” ;
- **Людина і природа:** проблеми протистояння і гармонії. Проблеми екології в контексті культури і моралі. Перегляд фільму Жан Жако Анно “Ведмідь” (по книзі Д.Кервуда “Король Грізлі”);
- **Західноєвропейське мистецтво.** Перегляд документальних фільмів: “Лувр”, “Дрезден”, “Видатні пам’ятки архітектури Західної Європи” тощо;
- **Морально-правові засади культури особистості.** Від римського права

до сучасності. Людина і закон: стан, проблеми і сьогоденні реалії. Перегляд та обговорення фрагментів кінофільмів. Діалог з проблем правової культури.

- *Діалоги “Культура сімейних стосунків”;*
- *Зустрічі з членами Вінницької організації Національної Спілки письменників України.*
- *Кіномистецька класика.* Перегляди і обговорення художніх фільмів.

Як свідчать наші щорічні опитування, значний відсоток студентів I-их курсів ніколи не бували в театрі (до 60%), ніколи не чули живий голос багатьох музичних інструментів (до 80%), не мали можливості бути на концертах симфонічної музики або оркестру народних інструментів (до 95%). А щодо балетного і оперного мистецтва, то менше 1% мали змогу бути на таких виставах.

На наших заняттях ми надаємо кожному з Вас можливість **відкрити для себе** приховані мистецькі таємниці; **відкрити в собі** нові, невідомі відчуття і можливості; **усвідомити невичерпність** нових ідей, поглядів, думок, які існують в формі художніх образів; **повірити** переконанню І.В.Гетте: „**Класика завжди сучасна**”; а головне, **збагнути масштабність, багатовимірність художніх (мистецьких) світів**, в кожному з яких може бути частка **Твоєї** душі, що чекає на зустріч з **Тобою**.

Виходячи із завдань Болонського процесу, що має на меті створення загальноєвропейського простору вищої освіти, зміцнення фундаменту для **Європи Знань**, в Берлінському комюніке конференції міністрів відповідальних за освіту (19-20 вересня 2003 р.) **звертається увага на необхідність „збереження європейського культурного багатства і мовної різноманітності**, що засновуються на культурній спадщині різних традицій ...”. Це завдання, що пов’язане з майбутнім в освіті, також актуалізує проблеми, які ми намагаємось розв’язувати завдяки заняттям „Практична культурологія”.

Вища освіта завжди була і є епіцентром культури, її каталізатором. В той же час вища освіта, університетська передусім, має бути освячена культурою, має постійно збагачуватись енергією гуманістичних ідеалів,

створювати умови для їх втілення у життя.

Курс “Людина і культура” (Кафедра культурології)

Буяльська Тамара Болеславівна, проректор, завідувач кафедри культурології, доцент, професор, Заслужений працівник народної освіти.

Зінько Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології. Досліджує культуру Поділля. Учасниця Міжнародних, Всеукраїнських наукових, регіональних, історико-краєзнавчих конференцій. Має понад 30 наукових публікацій. Біографія доц. Зінько О.В., як дослідника історичної спадщини Поділля, увійшла в бібліографічний довідник: Гальчак С.Д. Краєзнавці Вінниччини: Біографії. Бібліографія. – Вінниця: Книга-Вега, 2005. – 224 с. – С.77-78.

„Людина і культура” – таку назву має дисципліна, яку Ви, шановний першокурснику, побачили в навчальному розкладі.

Цікаво було б знати Ваші думки, що з’явилися біля розкладу. Але марно вгадувати, та і немає в цьому потреби, оскільки будь-яку Вашу думку (навіть негативну) ми сприймаємо як початок ДІАЛОГУ. Саме така діалогічна форма визначає характер всіх занять цього, досить невеликого за обсягом годин, курсу.

Та в разі, коли у Вас виникне думка на кшталт Гамлетівського питання: „Іти чи не іти?”, **ми радимо** відкинути всі сумніви і **дати собі** однозначно-категоричну відповідь „Іти!” (до речі, це має стосуватися будь-якого предмета, що є в навчальному розкладі).

Переконані, що у Вас можуть виникати безліч інших запитань. Запевняємо, ми готові давати відповіді на всі Ваші запитання, а також допомагати Вам у Ваших самостійних пошуках.

Значно гіршою є ситуація (на жаль, таке трапляється), коли назва дисципліни не викликає жодного питання, жодної думки. Такий стан називається – БАЙДУЖІСТЮ. А синонімами байдужості є – нечуйність, нечутливість, незацікавленість, апатія, незворушність, холодність, бездушність. Відчуваєте небезпеку такого психологічного стану? Якщо так, тоді знайдіть в собі сили посміхнутися і сказати: „А чом би й ні?” І тоді з’явиться передчуття, а можливо, і усвідомлення того, що словосполучення „Людина і культура” –

сповнене життєвою енергією, що воно багатогранне, що в ньому є ключ, яким відкриваються двері в життя, наповнене новими знаннями, ідеями і смислами, творчими пошуками, новими зустрічами і шляхами, які ведуть до ХРАМУ власної душі, до національних святинь, до загальнолюдських цінностей.

Головною метою занять є надання можливості зрозуміти, що КУЛЬТУРА хоча і є результатом колективної життєдіяльності людей, але **творцем, учасником, охоронцем культури є кожна конкретна особистість**. Тому, сутність культури варто починати усвідомлювати з займенника „Я”, а не „Ми”. Всі здобутки культури, всі її вершинні досягнення починаються з Автора. Безперечно, у Автора можуть бути рівновеликі йому однодумці, групи, колективи людей, які допомагають втілювати творчі ідеї у життя тощо. Але завжди буває той перший (незалежно від масштабу ідей і діяльності), з кого все починається. Навіть в тому випадку, коли авторів забувають (а таке в історії культури трапляється дуже часто) і загальним стає відчуття, що ті чи інші явища, або предмети культури існували завжди, однаково маємо пам’ятати – хтось був перший. Тому особистісна культура, **культура Людини, зазвичай, починається з шанобливого ставлення до тих попередників, що творили культуру, до тих традицій, норм, пам’яток, символів, що допомагають зберігати (оберігати), продовжувати і збагачувати життя**.

Для викладачів, що читають цей курс, є надзвичайно важливим пробудити в кожному з Вас розуміння того, що людина, щойно з’явившись на світ, вже потенційно стає учасником культури. Тобто, кожна людина – це одночасно і „результат”; і „витвір” культури; і „споживач” культури; і „транслятор” культури; і „охоронець” культури; і „творець” культури; і „перетворювач” культури. Але, на жаль, є і руйнівники культури (свідомі і несвідомі), агресори, нищителі культури. Це страшні феномени антикультури (які, до речі, народжуються в „тілі” культури).

Справа в тім, що людина, як нормальна жива істота, не може жити в хаосі, в безладді – це не тільки життєнебезпечно, але і нестерпно з погляду людської психології, людської душі. Тому сутність – одна із головних функцій культури,

полягає саме в упорядкуванні як зовнішнього, так і внутрішнього світу культури.

Кожен з Вас, як індивід, що живе в культурі, **має визначити саме для себе власну роль в культурі**, яка може бути дорівнена життєвій місії Людини. Важливо, щоб кожен з Вас запитав себе і свідомо, а головне щиро, дав відповідь на питання: „**Хто Я в культурі?**” – Суб’єкт культури, тобто активний учасник в процесах збереження, розвитку, наслідування, творення культури? Або ... **Залежно від відповіді буде вибудовуватись і Ваша Доля і Ваш професійний шлях.**

Ви, майбутній фахівець, також **маєте усвідомлювати роль своєї професійної діяльності в неперервних культуротворчих процесах.**

В цьому Вам допоможуть перші заняття вступного курсу „Людина і культура”, під час яких Ви познайомитесь з художніми лабораторіями-музеями ВНТУ, що функціонують в Центрі культурології і виховання студентів Вінницького національного технічного університету. Жоден вищий технічний навчальний заклад в Україні не має таких художніх лабораторій, які надихають наших студентів на дивовижні творчі роботи і відкриття.

Ви коли-небудь замислювались над питанням: „Для чого існують музеї?”; „Чому в індустріально-розвинених, цивілізованих країнах кількість музеїв є значно (інколи непорівнянно) більша ніж у нас?”; „Хто має підтримувати і допомагати музеям в їх багатоаспектній діяльності?”. Відповіді на ці питання Вам допоможе отримати розгляд теми: **“Роль мистецтва в житті людини”**, де не тільки розглядаються його різноманітні види і жанри, але й аналізуються причини, які стимулюють або гальмують можливості відвідувати театри, концертні зали, оперні і балетні спектаклі, бути учасником художніх виставок, кіно-прем’єр, літературних світлин тощо. Значна увага також приділяється художнім музеям, їх місії, ролі в житті суспільства і особистості.

Наш потужний художній музейно-лабораторний комплекс в Центрі культурології і виховання студентів дає можливість познайомитись з сучасним мистецтвом Поділля, навчитись розуміти мову мистецтва, аналізувати власне ставлення до мистецьких творів, порівнювати свої враження з думками та

оцінками інших людей, спробувати писати поезії, творчі роботи, рецензії, відчувати потребу художньої діяльності.

Викладачі нашої кафедри можуть навести чимало прикладів, коли така безпосередня зустріч наших студентів з мистецтвом спонукає їх до малювання, різьблення, вишивання тощо. Про це свідчать щорічні студентські аматорські виставки, які демонструють здатність відкрити в собі нові здібності і таланти.

Глобальні зрушення на планеті, розвиток економічних, політичних, соціальних відносин між країнами **вимагають, також, підвищення культури загальнолюдських взаємовідносин, необхідність утвердження цивілізованих норм поведінки.** З цією метою введені теми з етикету.

Людську діяльність сьогодні пронизують різні форми спілкування. Саме етикет є тим інструментом, який сприяє більш ефективному спілкуванню. Наявність правил поведінки людини звільняє її від необхідності кожний раз вирішувати проблему, як поводитись в тій чи іншій ситуації, що дає можливість використовувати свою фізичну та психічну енергію для творчого спілкування, збагачення себе новим досвідом. Дотримуючись правил етикету, дбаючи про свою репутацію, людина не тільки створює власний позитивний імідж, але й отримує можливість розширити межі внутрішньої свободи, не порушуючи свободи інших людей.

Сьогодні ми все частіше наражаємось на дефіцит культури поведінки, елементарної ввічливості, доброзичливості. В спілкуванні людей все рідше проявляється повага до іншого, милосердя, співчуття. Реалією є той факт, що державним стандартом курс етикету не запланований для викладання у вищих навчальних закладах. В той же час сьогодення показує, що соціальна зацікавленість в правилах етикету існує. Це підтверджують соціологічні опитування студентів, які стверджують про необхідність знань з етикету як важливої форми людського спілкування для більш ефективної взаємодії з оточуючими. **В сучасному діловому світі успіх професійної діяльності людини поступово починає залежати від комунікативності партнера, його стриманості й такту.** Людина в ⁴⁵обстановці підвищеного психічного

навантаження повинна навчитись берегти в собі і в інших цілісність внутрішнього світу, його позитивну енергетику і творчий потенціал. **Тому саме етикет як мистецтво гречності стає “універсальним регулятором” комунікації в загальнолюдському колективі.**

Сьогодні популярною стає система PR (Public Relation) як стратегія занурення у делікатну форму людських взаємовідносин, як вимога до професійної підготовки формування справжнього фахівця. Враховуючи той факт, що ця система вивчається лише на спеціальностях, пов'язаних з менеджментом, курс “Людина та культура” дає можливість ознайомитись з проблемами налагодження міжособистісних стосунків на підприємстві.

Для вільної орієнтації в інформаційних потоках сучасна людина повинна володіти певним рівнем інформаційної культури, тобто вмінням отримувати повноцінні знання через інформаційну сферу, знати джерела найбільш достовірної і наукової інформації, ефективно використовувати інформаційно-комп'ютерні технології, володіти навичками аналізу і відбору інформації, уникати використання інформації, яка відноситься до категорії „trash” і „spam”. При цьому виникає проблема необхідності розуміння, що комп'ютерна грамотність, це ще не висока освіченість, бо інформація – це лише той фактаж, який варто вміти аналізувати, оцінювати, вибирати, робити фундаментом власної творчості, власного пошуку. Але така робота є результатом не лише інтелектуальної діяльності людини, а й духовної. А головним завданням освіти є формування вміння мислити, оперувати не лише знаками та фактами, але й ідеями, символами, образами.

Дисципліна “Людина та культура” допоможе збагнути, що захоплення віртуальною реальністю призводить до надмірного занурення в штучний “відеосвіт”, і в певних умовах значна частина молоді починає надавати перевагу саме штучному, а не реальному світу. Складні життєві ситуації при цьому вирішуються за допомогою штампів, що засвоєні в різних комп'ютерних іграх. Абсолютно не орієнтуючись в реаліях життя, така частина молоді втрачає суспільну мобільність та необхідну для сучасного фахівця професійну

комунікативність.

Через негативні аспекти надмірного захоплення комп'ютеризованим життям значна частина сучасної молоді непомітно втрачає найголовнішу цінність людини – здоров'я. На допомогу прийде обговорення теми “Мистецтво бути здоровим”, яка має на меті попередити про необхідність збереження здоров'я, про здоровий спосіб життя, подолання власних поганих звичок, а також звертає увагу і пропонує замислюватись над проблемою негативних аспектів надмірного захоплення ігровими електронними засобами масової комунікації.

Тема “Мистецтво бути здоровим” пояснює цінність здоров'я людини як основи її життєдіяльності будь-якого напрямку; знайомить з інформацією про можливості людського організму до адаптації, самовдосконалення, саморегуляції. Надається можливість усвідомити, що здоров'я залежить не тільки і не стільки від біологічних, генетичних та психофізичних задатків людини, а й від культури людини, її духовних потреб.

Валеологія як наука про здоров'я викладається лише в гуманітарних вузах, що є некоректним по відношенню до фахівців технічних спеціальностей, яким також необхідно навчитися філософії здорового способу життя. Змусити людину (проти її волі) вести здоровий спосіб життя просто неможливо. Але виховувати в собі культуру здоров'я необхідно. Тому, дисципліна “Людина і культура” дає можливість усвідомити існуючі проблеми і зробити власний вибір.

Вступний курс „Людина і культура” проводять майже всі викладачі кафедри збагачуючи його і пошуками власних методик, і авторською концепцією робочої програми. Серед них і доцент кафедри, член Спілки письменників України, кандидат філологічних наук – **Михайло Петрович Стрельбицький**. Його авторська програма має свої одмінності, що визначаються центральною темою курсу: „Культура як система систем”. Починаючи з діалогу, який дозволяє поглибити уявлення першокурсників про структурованість світу, він не обминає і таке складне космічне утворення, яким

є Сонячна система. Пропонуємо Вам ознайомитись з фрагментом виступу Михайла Петровича на методичному семінарі де, зазвичай, відбувається обмін педагогічним досвідом: „ ... Традиційне пошвавлення у студентів викликає пропозиція дати **порівняльний опис двох систем: космічної Сонячної та цивілізаційно-культурної – Сім'ї**. Особливо радісно юній особі доходити висновку, що „**гравітаційною силою**” сім'ї є **Любов**, а сімейне „сонечко”-першоелемент принципово двоєдине – Подружжя. При цьому більшість з подивом відкриває, наскільки складнішою порівняно з сонячною є для опису та розуміння система сім'я (родина): цілий ряд додаткових (крім Любові) чинників, величезна кількість другорядних елементів та їх функціональна мінливість (коли, наприклад, із народженням дитини одні стають батьками, інші несамохіть переходять у ранг дідусів, бабусь, прадідусів та прабабусь, дядьків, тіток, кузенів й та ін., з'являються хрещені та хрещеники, куми ...). Прохання відшукати космічний аналог такому нібито третьорядному елементові, як „друг сім'ї”, сприймається жартома, але повертає до думки, що й космос, Сонячна система, ну, звісно ж, не такі прості. Як сформулювала одна першокурсниця ІнАЕКСУ: „А різні й „друзі сім'ї” бувають: є „метеорити”, „метеори”, „боліди”; є „комети” та „астероїди”, а є й „штучні супутники” чи їх „рештки”, випадково „втягнуті в орбіту”, врешті, бувають навіть „контейнери з космічним сміттям” ... Після подібних жартів відповідальніше сприймається висновок про „космічні” (у межах людського існування) наслідки руйнування визначального чинника – Любові, розпад системотворчого першоелементу – Подружжя. Хоча ще не було випадку, аби колективний розум академгрупи не підказав, що на певних етапах та у певних випадках (зادля підтримання родини як системи) **місце любові можуть заступати чинники, що були перед тим другорядними: відчуття відповідальності та обов'язку, дружба, співчуття, майнова залежність ...**

З'ясування усіх згаданих моментів та нюансів необхідне, аби застановитися на висновку, що й будь-які інші культурні (культурно-цивілізаційні) структури та системи позначені певними ознаками живих – дуже

динамічних, самовідтворюваних (певною мірою) систем.

Окрему увагу звертаємо як на проблему вдосконалення творчого розвитку, так і спрощення, примітивізації культурної системи у принципі. Практичні завдання на тему „реставрація певних елементів культурної системи” починаємо, як правило, з найелементарніших текстових одиниць – написань з титлом. Завершуємо обговоренням структурної тріади: „Культура народна – елітарна - масова”, де особливу увагу звертаємо на поняття субкультури та змагальність (агресивність) деяких субкультур, що прагнуть поглинути або спримітивізувати галузі більш складної культури, культури як розвинутої системи.

Особливий акцент – змагальність структуротворчих (системотворчих) чинників та проблема вибору особистістю (суспільством) певних культурних цінностей, норм. **З цією метою студенти за вибором виконують одне із домашніх досліджень: 1) Структура мого індивідуального часу (день робочий – день вихідний); 2) Структури телепрограм та структура мого телеглядацького вибору; 3) Структура моїх культурних запитів в школі та у вузі.**

У подальшому структуродослідницькі завдання (а вони передбачені і в основному, лекційно-семінарському курсі „Українська та зарубіжна культура”), як правило, уконкретнюються в бік особистісного евристичного результату. Наголошується, можливо, не дуже академічне, але вельми симпатичне для молоді людини поняття „Еврика!”. Таким чином наш першокурсник має не тільки оцінити, показати, як вибудовано, наскільки системно викладено матеріал у брошурі чи підручнику, за яким він готується до курсу, але й неодмінно визначити: яка інформація (факт, проблема, концепція) його зацікавила, вразила найбільш. Тим самим **фрагмент під назвою „Моя Еврика” додає оригінальності й по-своєму структурує пізнавальний студентський інтерес”.**

Маємо наголосити, що кожне заняття – це процес творчо-пізнавальної

співпраці студентів і викладачів, в якому рівень Вашої інтелектуально-почуттєвої активності, пропорційний інтенсивності засвоєння нових знань.

Оцінювання з дисципліни “Людина та культура” відбувається методом зарахування балів під час обговорення загальнолюдських та культурологічних проблем курсу. Критеріями оцінювання є прагнення до самопізнання, бажання сформулювати у себе здатність до аналізу та виваженої аргументації, вміння коректно вести дискусію, вміння зіставляти свої суб’єктивні враження і оцінки з оцінками інших, бути толерантним по відношенню до іншої точки зору, а також намагання розширити світогляд, збагатити себе новими знаннями і досвідом.

Таким чином, курс „Людина і культура” допоможе Вам: - здобути необхідні для представника технічної інтелігенції загальнокультурні знання; - забезпечити орієнтацію в культурному просторі; - визначити ціннісні пріоритети; - свідомо визначити власне ставлення до різних культурних явищ і процесів; - замислитись над змістом власних культурних, духовних потреб; - спробувати оцінити рівень власного культурного розвитку; - визначити власну мету і завдання для саморозвитку і зростання; - підвищити рівень культури спілкування для нарощування мобільності в суспільному просторі.

Курс „Українська та зарубіжна культура” *(частина I – Українська культура)* **(Кафедра культурології)**

Філонов Леонід Володимирович, доцент кафедри культурології.

Автор першої в Україні навчальної програми з курсу “Українська культура” для студентів Вищих технічних навчальних закладів. Голова Обласного об’єднаного товариства “Просвіта”, член спілки журналістів. Редактор щотижневої телепрограми “Вінницький плин” (319 випусків). Редактор молодіжної телепрограми “Вважаю так”, яка готується за участю студентів ВНТУ при кафедрі Культурології. Лауреат Всеукраїнського телефестивалю “Україна диво-дивовижне” та дипломант Всеукраїнського телерадіофестивалю “Калинові острови”. Виготовив 10 телефільмів.

Нагороди: медаль Всеукраїнського товариства “Просвіта” - “Будівничий України” 2001 р.; Лауреат Всеукраїнського товариства ім. Якова Гальчевського в номінації “Громадський діяч” 2003 р. ; Заслужений працівник культури України 2006 р. **Грамоти:** від Спілки журналістів України,

Пропонований курс „Української культури” відповідає концепції гуманізації технічної освіти і дає змогу об’єднувати у цілісну систему основи світобачення кожного студента, який прагне повноцінно жити в українському середовищі.

Наша програма ґрунтується на раціональному пізнанні та інтуїтивному проникненні в духовну спадщину української культури, яка засадничо здатна впливати і робити якісні зміни в менталітеті українця.

Наявність у змісті навчального курсу гуманітарних чинників таких, як народні традиції, література, мистецтво, філософія, релігія, технології предметного середовища, тощо, сприятимуть наповненню світоглядними смислами основ буття студентів.

Наші опитування засвідчили, що випускники шкіл не орієнтуються в етапах розвитку і становлення нації, не можуть назвати культурних надбань українців (навіть знакових), здебільшого не можуть назвати видатних діячів сучасної української культури.

Ми свідомі того, що курс української культури необхідний насамперед через відсутність у значної частини абітурієнтів конкретних знань, пов’язаних з українською духовною спадщиною, оскільки ознайомлені з нею поверхово.

Держава, яка прагне формувати свідомих громадян, мусить дбати не тільки про здобуття суто фахових знань, але й про створення можливостей для опанування студентами духовної спадщини, здатної розвивати національно-культурну та ментальну ідентичність.

Складається програма зі Вступу і трьох розділів.

У Вступі подаємо коротку історіографію з найновіших досліджень українських та зарубіжних вчених щодо оцінки національних здобутків нашої культури в історико-етнічному контексті.

У першому розділі – характеристика матеріальної та духовної культури

українців, тобто особливостей життя, народних промислів, громадського побуту вірувань та обрядів, словесного та музичного фольклору.

Розділ другий пов'язаний з експозиційними матеріалами культурно-художнього центру ВНТУ, аудіо- та відеопродукцією, циклом заходів, організовуваних працівниками означеного центру (виставки, культурологічні практикуми, зустрічі з народними майстрами, ексклюзивні експозиції краєзнавчого музею).

Третій розділ містить стислий огляд етапів історичного розвитку культури. Культура від часів Трипілля і до сьогодення. Дохристиянські здобутки та багатогранна культура часів Київської Русі (головні акценти на архітектурі, літературі, мистецтві, зародженні ідей раннього гуманізму).

Тема „Українська ікона і живопис” дає можливість не тільки ознайомитись з технологією підготовки до процесу іконописання, але й навчитись розрізняти стиль, пізнати особливості іконопису трьох українських шкіл часів Київської Русі та доби Бароко. Портретний та батальний живопис, особливо барокового періоду, свідчить про тісний зв'язок з європейським образотворчим мистецтвом (Сенькович, Петрахович, Долинський, Альтамонте), а графіка Щирського, Тарасевича, Левицького є однією з найкращих у Європі, коли йдеться про книгодрукування.

Важливою є краєзнавча тема „Замкове і фортечне будівництво та архітектура українських міст”. Давнє монументальне будівництво (фортеці Луцька, Острога, Кам'янця, Меджибожа та інших), як і європейський стандарт планування міст на прикладі Львова, не тільки збагачують студентів, але й вчать розуміти відмінності в плануванні та архітектурі міст Заходу і Сходу, бачити типове, розпізнавати українське бароко в сакральних і світських спорудах.

Актуалізовано трактуємо тему „Система освіти та діяльності братств”. Йдеться про найвагомішу європейську традицію. Студенти вперше

дізнаються про вищу школу України – Острозьку та Києво-Могилянську академії, які були єдиними для всіх східнослов'янських земель та Балкан у XVI-XVII століттях центрами науки і просвітництва.

Взагалі барокова доба - це активізація літературної творчості та літописання. Такі імена, як Гізель, Баранович, Смотрицький, Некрашевич, Галятовський, Кониський, Величковський, стали справжньою окрасою нашої літератури філософської думки. **Особливо зацікавлюють студентів теми, пов'язані з добою гетьмана Мазепи**, який полишив чудові пам'ятки архітектури, сприяв розвитку освіти та друкарства. Завершення 18 ст. постає спалахом високої музичної культури та філософської думки. Знані в усій Європі імена композиторів Бортнянського, Веделя, Березовського, твори яких виконуються до сьогодні, а ім'я останнього вписане золотими літерами на стелі поряд з найвидатнішими композиторами Європи в Болонській музичній академії. **Ознайомлення студентів з деякими філософськими працями Г.Сковороди – це теж унікальна можливість пізнати світ у дещо новому ракурсі.**

Культура XIX ст., зокрема Шевченківська доба, – це доба романтизму в умовах бездержавності та культурно-національного гніту з боку двох імперій. Пізнання подвижницької праці вчених, літераторів, художників, драматургії корифеїв українського театру та творчого доробку композиторів у цьому контексті здатна виявити безпрецедентний культурний потенціал українства.

Для студентів багато в чому є невідомою культура XX ст. **Український ренесанс в часи короткого відродження державності, та 20-х років XX століття – це новий спалах духовності:** модерне художнє слово Хвильового, авангардне мистецтво Бойчука, кіно Довженка і театр Курбаса – то лише мінімальний перелік імен, що постали на карті культури Європи.

Водночас знайомство студентів з **темою Розстріляного Відродження,**

(репресії та денаціоналізація разом з посиленою русифікацією) – це не тільки потреба у формуванні історичної пам'яті, але й досвід того, як українська культура протидіяла тоталітаризму. Такі імена як **Стус, Дзюба, Горська, Антоненко-Давидович, Світличний** та ряд інших, постають перед студентами **не тільки як символи незламності, але й обереги національно-духовних здобутків.**

Завершується вивчення курсу української культури сучасними проблемами і набутками за роки незалежності в культурно-мистецькому житті. Нові явища в літературі та досягнення нової генерації митців в малярстві, музиці, театрі, кіно й телебаченні виносяться на практичні заняття паралельно з організацією та показом тематичних телепрограм, зустрічей з митцями.

Курс „Українська та зарубіжна культура” **(частина II – Російська культура)** **(Кафедра культурології)**

Кадочнікова Любов Олександрівна, старший викладач кафедри культурології.

Вивчає художньо-естетичні потреби студентської молоді та їх вплив на формування професійної майстерності. Розробила в співавторстві з викладачами ВДПУ Чернишовою Г.С. та Кадочніковим О.П. проект програми спецкурсу “Основи християнської культури”. Підготувала два авторських лекційних курси: “Українська та зарубіжна культура” – частина 2 Російська культура; частина 3 – “Західноєвропейське мистецтво”.

Брала участь в роботі, пов'язаній зі встановленням на будівлі Вінницької Обласної наукової бібліотеки ім.К.А.Тімірязєва пам'ятного барельєфа слов'янським просвітителем Кирилу та Мефодію (дар відомого російського скульптора В. Кликова).

Другий розділ курсу “Українська та зарубіжна культура” (для студентів другого курсу), присвячений російській культурі і її зв'язкам з українською і західноєвропейською культурами. Вивчення курсу **не передбачає великих витрат часу** (обсяг навчальних годин – 21 аудиторних і 6 – на самостійну роботу). Курс розрахований не тільки на розширення меж «загальної культури»

і ерудиції, а **на створення можливостей для пошуку відповіді на найважливіші** глибинні, особистісні і «вічні» питання. А вирішуючи поставлені курсом завдання, можна відчутти, як відбувається **шліфування** не лише культурологічних, але і **професійних навичок**. Наприклад, у розвінчанні «міфів» важливо зрозуміти, що міф – двоїсте явище. Потрібно вирішити для себе, яким є зміст даного міфу – працює він на підкорення чи на звільнення.

Чому **першою (із зарубіжних культур)** пропонується для вивчення саме російська?

По-перше, ми пам'ятаємо про загальну колиску російської, білоруської й української культур – культуру Давньої Русі, де особливо відчувалася спорідненість менталітету народів, єдність у **вірі**, духовності.

По-друге, у відношенні до невідомої російської культури створені численні міфи, засновані саме на **незнанні фактів** (соціологічне опитування у ВНТУ показало, що курс російської культури дає студентам 80% нової інформації). **Переплутані** поняття національної **культури** і державної **політики**.

Усі періоди історії російської культури в тій чи іншій мірі представлені в курсі. Курс російської культури може певною мірою претендувати на **роль сучасного «навігатора»** по історії російської культури. (Тому студенти можуть вибрати для практичних занять з великого запропонованого матеріалу, те, що особливо важливе і цікаве).

По-третє, саме унікальна **особливість світосприйняття** поєднує українську і російську культури з давнини, з'єднує в **єдиний тип цивілізації** (за дослідженням історика А. Тойнбі, який усі національні культури західних країн поєднує також в один тип цивілізації - західний).

Якщо національну культуру розглядати, як **замкнуту в собі самодостатність**, це призведе до гальмування її подальшого розвитку, який неможливий без діалогу з іншими культурами. В основі іншого запропонованого варіанту для української культури – ідея **переваги західної моделі з її раціоналізмом**, який використовується як міра розуміння й оцінки

інших культур (у першу чергу російської, як не відповідної «стандарту»). Але західний варіант не відповідає особливостям самобутнього українського менталітету. Дуже важливо не забувати про загальне прагнення, що віддзеркалюється в світобаченні і росіян і українців, „**вирощувати волю, думку, форму й організацію із серця, зі споглядання, з волі і совісті**” (І.Ільїн).

«Російська культура була і буде в нашій країні, як і досягнення світової культури, тим шляхетним феноменом, що збагачує інтелект народів і націй» (український поет і політичний діяч І.Драч, червень 2001 р.).

По-четверте, дуже важливо зрозуміти, що **російська культура була так само пригноблена, як і українська**, і як інші національні культури в штучному радянському інтернаціональному співтоваристві. У курсі проводяться спростування великої кількості фальсифікацій щодо російської культури, які існували в радянський час і існують дотепер у заангажованій історіографії.

По-п’яте, російська й українська культури дуже **тісно переплетені**.

Питання, що вирішувалися в історії російської культури, актуальні і для української. Першорядна увага приділяється українській тематиці у творчості російських письменників, художників, композиторів, а також проблемі **взаємовпливу** російської й української культур. Багато російських письменників мають „українські корені”. Пропонується обговорення сьогоденного стану російської та української літератури, живопису. Особливий інтерес викликає розгляд теми «Російська культура і Вінниччина».

Докладно з програмою курсу та змістом лекцій можна ознайомитися, взявши в руки методичний посібник для вивчення цього курсу, створений на кафедрі культурології ВНТУ. А тут ми представимо основні теми і назвемо деякі питання.

Тема 1. Вступ. Формування російської культури .

Перша тема знайомить з передумовами формування російської культури: **Чи думали ви**, що особливості язичницького світобачення слов’ян Давньої Русі сприяли прийняттю візантійської культури і християнства? Росія широко

досліджується в історіографії XIX-XX ст. Ви знайомі з працями істориків? (Карамзин М.М. (1766-1826), Погодін М.П. (1800-1875), Соловйов С.М. (1820-1879), Ключевський В.О. (1841-1911), Мілюков П.Н. (1856-1943), Федотов Г.П. (1876-1951).

Тема 2. Російська культура XV-XVI століть. Свята Русь.

Тут центром уваги стає Московська Русь. **Чи знаєте ви**, що релігійна і державна ідеї – це дві найважливіші основи російської культури (і не тільки цього періоду)? Троїце-Сергієва Лавра стає центром духовного життя Росії. **Чи замислювалися ви** над тим, що соціальне відродження постає як наслідок морального відродження?

Ви навчитесь вдивлятися в іконописні образи – ілюстрації ключових моментів, які людина повинна пережити у своєму духовному житті, щоб відчувати “вищу радість” – “надбіологічний сенс існування”. **Довідаєтесь** про зв’язок іконографічної форми з її змістом. **Чи знаєте ви**, чому в християнській традиції східного обряду неприпустиме використання під час богослужіння музичних інструментів?

Тема 3. Російська культура XVI – XVII ст.

У цій темі головним є акцент на формуванні державної ідеї, характері царської влади, на появі відчуття громадянського обов'язку як містичного покликання. **Чи знаєте ви**, як з'явилася охоронна концепція “Москва – Третій Рим”? **Чи замислювалися ви над тим**, що смута (на Русі кінець XVI – початок XVII ст.) завжди і для будь яких країн, це обрив спадкоємної багатовікової традиції, руйнування цілісності естетичного сприйняття світу, потьмарення самосвідомості, яке породжує зовнішнє втручання? Ви познайомитеся з психологією розколу. **Довідаєтесь**, чому в Україні так багато старообрядницьких поселень. **Згадаєте, коли був золотий період української культури і довідаєтесь про український культурний вплив на формування російської культури в цей час.**

Тема 4. Російська культура XVIII ст.

У цій темі ви довідаєтесь про руйнівне і прогресивне Петровських

культурних перетворень.

Ви дізнаєтеся про перші кроки російської живописної школи.(І.Нікітін, А.П. Лосенко, Ф.С. Рокотов, Д.Г. Левицький, В.Л.Боровиковський).

Тема 5. Російське мистецтво XIX століття.

У цій темі представлений золотий період російської культури. Чи знаєте ви, що дві столиці – Москва і Санкт-Петербург – втілюють в своїй культурі два напрямки в розвитку російської культури. Ви дізнаєтеся, чому головну нагороду на конкурсі історичного живопису отримав Ф.Бруні, а не К.Брюллов за його «Останній день Помпеї»? (Хоча пам'ятаємо переконливе пушкінське: «И стал «Последний день Помпеи» для русской кисти – первый день»).

Ви дізнаєтеся про оформлення менталітету російської інтелігенції і його особливості. Познайомитеся з просвітительськими ідеями у творчості М.Гоголя, із творчими шуканнями О.Пушкіна (задумаєтеся над таємницею загибелі поета), М.Лермонтова, Ф.Тютчева.

Чи відомо вам, що найвеличніший храм Росії – Храм Христа Спасителя будувався як пам'ятник загиблим під час війни з Наполеоном?

Ви дізнаєтеся як з'явилося товариство Передвижників і про їхні нові ідеї: (“пошуки життєвої правди”, “пошуки рідної краси”, “пошуки художньої правди”). Познайомитеся з кращими роботами В.Г.Перова, М.І.Крамського, М.М.Ге, В.І. Сурикова, В.М.Васнецова. Чи знаєте ви, що В.Васнецов у Києві розписав Володимирський собор? Чи знаєте ви, що на створення балету „Лебедине озеро” П.І.Чайковського надихнула мальовнича природа Поділля (перебування у Браїлові)?

Тема передбачає також розгляд головних явищ та відомих постатей срібного століття російської культури (Д.Мережковський, К.Бальмонт, Ф.Сологуб, Н. Гумільов, А.Ахматова та інші).

Тема 6. Культура XX століття в Росії.

Тема представляє особливості й основні етапи розвитку радянської культури, особливості формування тоталітарної свідомості. Представить різновиди російської культури XX століття – російську радянську та культуру

російського зарубіжжя. **Чи замислювалися ви про взаємозв'язок офіційної та неофіційної, опозиційної культур у радянський час? (Виникнення жанру антиутопії в літературі. Роман Є.Зам'ятіна "Ми". Творчість М.Булгакова, В.Висоцького, М.Рубцова, театр Ю.Любімова. Творчість П.Корина, К.Васильєва, І.Глазунова. Кіномистецтво С.Бондарчука, А.Тарковського. Творчість скульптора В.Кликова).**

Мистецтво пострадянського періоду дозволяє розглянути особливості російської рок-музики, фантастику в пострадянському просторі (автори, жанри, теми): (Російська фантастика третього тисячоріччя – чи є нові ідеї, відкриття, явища?) Чи замислювалися ви, чим відрізняються "читання" і "чтиво" у літературі пострадянського простору (Пелевін, Акунін, Лук'яненко).

У курсі переслідувалася свідомо поставлена мета – перебороти стереотипи і шаблони сприйняття російської культури, зруйнувати міфи, звільнити від ідеологічних забобонів і марновірств далекого і недавнього минулого. Іншими словами, в курсі представлена принципово нова концепція історії культури від Хрещення Русі до сучасного етапу посттоталітарного розвитку Росії, архітектоніка культури.

Деякі принципові для даної концепції положення були висунуті й обґрунтовані видатними мислителями і вченими ХХ століття. Серед них: М. О. Бердяєв, Г. П. Федотов, С. М. Булгаков, П. О. Флоренський, П. М. Мілюков, С. Л. Франк, М. М. Бахтін, О. Ф. Лосєв, Б. О. Успенський, Д. С. Лихачов, Б. О. Рибakov, В. І. Ільїн, І. О. Ільїн, Е. М. Трубецької, С. М. Трубецької. **У разі потреби, допитливий студент може звернутися до першоджерел і конкретних досліджень.**

Культурно-історичний матеріал запропонованого курсу найрізноманітніший, хоча як ілюстративний матеріал найчастіше фігурують тексти літературного, філософського характеру, що пояснюється „літературоцентристською” специфікою культурної історії Росії. Художня форма втілює взаємозв'язок історії і живої образності. **Тому курс забезпечений великою кількістю ілюстративного матеріалу (живопису,**

архітектури, музики, кіномистецтва).

Російську класику знають і люблять в усім світі. Дуже важливо, щоб скарби російської культури краще знали та використовували і в Україні.

Курс „Українська та зарубіжна культура”
(частина III – Західноєвропейське мистецтво)
(Кафедра культурології)

Грозна Наталія Зорянівна, старший викладач кафедри культурології.

Розробила авторські курси “Західноєвропейське мистецтво”, “Людина і культура”. Розробила текст лекції-екскурсії: “Образ Батьківщини в творчості Ф.З.Коновалюка”. На електронних носіях, завдяки зусиллям Наталії Зорянівни, створена потужна бібліотека творів образотворчого мистецтва, архітектури, музичних творів, відеофільмів. З 1998 року веде заняття гуртка “Клуб шанувальників мистецтва”.

Працює над розробкою концепції та удосконаленням методики викладання гуманітарних дисциплін в технічному ВНЗ, проблеми естетичного та морального виховання студентської молоді.

У Вінницькому національному технічному університеті курс „Західноєвропейське мистецтво” викладається вже біля 15 років. За цей час був накопичений достатній науково-методичний досвід викладання цієї дисципліни, враховуючи специфіку технічного навчального закладу.

Метою курсу „Західноєвропейське мистецтво” є ознайомлення студентів зі світоглядними засадами європейського мистецтва, надання системних знань з дисципліни і досвіду спілкування з творами мистецтва.

Програма курсу складається з 8 лекцій, 16 практичних занять і 30 годин самостійної роботи студентів. Вона охоплює період історії європейської культури від Античної Греції до мистецтва модернізму ХХ століття.

Завдання курсу полягає у формуванні у студентів базових знань, які передбачені рівнем актуальної культури; розвитку потреби самостійної роботи; творчого осмислення явищ європейської культури.

Враховуючи видимі розбіжності між тематикою курсу і професійною

спрямованістю навчання студентів технічного ВНЗ, необхідно зазначити, що діалогічна методика викладання враховує духовні потреби особистості студента, спрямовані на базові цінності молодої людини, пошуки сенсу життя, вирішення життєвих проблем. Можна сказати, що **центром уваги пропонованого курсу є Людина та її різноманітні, часом „загадкові”, стосунки з оточуючим світом природи, світом людей; складний процес самоусвідомлення, самоідентифікації та самореалізації людини в ході культурної історії.** Погляд на мистецтво саме в такій площині робить цю дисципліну цікавою та пізнавальною, про що свідчить як активна участь студентів в обговоренні тих чи інших питань в ході занять, так і студентські творчі роботи і результати опитувань в кінці навчального семестру.

Концептуальною основою викладання дисципліни „Західноєвропейське мистецтво” є культурологічний підхід, який полягає, в першу чергу, у реконструкції образу світу того чи іншого народу в певний історичний період, дослідженні його ментальності, зверненні до реалій культури в цілому і мистецтва зокрема, в яких вони відбиті. Також, **особлива увага приділяється смислам, що втілені в творах мистецтва.** Такий підхід зацікавлює студентів і робить матеріал, що вивчається, актуальним, тому що через СМИСЛ розкривається перед людиною світ людського, гуманістичного, з'єднує її з собою. Саме для зростання й удосконалення свого буття у світі людині **потрібен певний смисловий простір.** На заняттях студенти мають змогу познайомитись з культурними цінностями європейських народів різних часів; глибше зрозуміти історію і культуру країн даного регіону, їх загальнолюдське значення.

Зрозуміло, що в стислому курсі лекцій неможливо викласти всю історію західноєвропейського мистецтва, тому стрижнем у викладанні навчального матеріалу є вибір декількох базових категорій культури, які кожна епоха наповнює своїм змістом. Саме їх трансформація допоможе виділити суттєві

зміни в культурі та мистецтві, визначити причини таких змін, спрямовувати до більш глибокого розуміння явищ мистецтва. Вибір таких мотивів дозволяє створити цілісну картину шляхів розвитку західноєвропейського мистецтва, виділивши в континуумі історичного процесу суттєві його виміри.

Така спрямованість курсу визначає тему вступної лекції – „Людина і світ”, в якій ключовим є питання „Образ світу та його категорії”. Саме в контексті такої постановки питання буде розглянуто мистецтво західноєвропейських країн, оскільки саме в цих категоріях ми підходимо до самого визначення поняття „мистецтво” („Мистецтво – це форма суспільної свідомості, яка представляє собою художнє, образне відображення світу”). Таким чином, з самого початку увага акцентується на загальних універсалиях культури, які являють собою базові значення, риси, способи осягання людиною світу. Саме в їх системі **людина певної культури оцінює, осмислює і переживає світ**, зводить у цілісність всі явища дійсності.

Методологія предмета базується також на прийнятих у науці законах єдності творчих процесів створення і сприйняття творів мистецтва. Тому акцент робиться на безпосередньому спілкуванні студентів з художніми творами та аналізі художніх засобів виразності. Матеріалом для такої роботи стають найкращі твори образотворчого мистецтва, літератури, музики, театру країн Західної Європи, а також експонати Художнього музею Вінницького національного технічного університету.

Слід зазначити, що такий підхід при викладанні теоретичного матеріалу та засвоєнні знань в ході практичних занять не тільки зацікавлює студентів, але й **допомагає уникнути упередженого ставлення до мистецтва тієї чи іншої доби, позбавитися певних хибних стереотипів і міфів щодо культури епохи або явища мистецтва.** Розглядання певного явища в культурі з різних боків, обговорення, дискусії дають більш глибоке розуміння суті питання чи проблеми, дозволяють утворити цілісне бачення студентами світу людини і мистецтва.

Наприклад: поширене серед студентів стереотипне уявлення, що театр в Давній Греції був просто розвагою. Після аналізу основних принципів давньогрецької культури, форм полісного життя, їх змісту і смислу стає зрозумілою і природною та роль, яку відіграло драматичне мистецтво в житті давніх греків в період розквіту Афінської держави.

Неабиякий інтерес викликають розв'язання таких завдань: **„Як принцип людиноподібності втілюється в давньогрецькій архітектурі?”** або **„Що є спільного між давньогрецьким храмом і людиною?”**; **„Що за давньогрецьким міфом приніс Прометей людям, і що для Вас втілює образ цього титана?”**; **„Чому вислів „Багатство – безумство людини” народився в Давній Греції, та як його розуміти?”**; **„Чому давньогрецьким жінкам було дозволено дивитися трагедії, але заборонено – комедії?”**; **„Як принцип життєподібності втілюється в давньогрецькому мистецтві (міфології, скульптурі, живопису) ?”**. Питання можна продовжувати.

Не менше помилкових стереотипів і нерозумінь пов'язані з мистецтвом середніх віків. Цікавих питань тут теж багато, серед них: **„Чому архітектура стає провідним видом мистецтва в цю добу?”**; **„Які ідеї зримо втілює готичний храм?”**; **„Чому в середньовічному мистецтві не зображають реальної природи і портретів людей?”**. Особливо цікавим виявляється розбиратися в суперечливих явищах та оцінках середньовічної культури.

Подвійний характер явищ культури виявляється і при вивченні теми **„Мистецтво Відродження”**. Не менше з'являється питань: **„Чому в мистецтві Відродження з'являється жанр портрета, зображення пейзажу?”**; **„Чому італійські майстри в портретах звеличують людину саму по собі, а нідерландським художникам обов'язково потрібно показати людину в конкретному інтер'єрі, в оточенні речей?”** та багато інших.

Слід зазначити, що практичні заняття проходять в різних формах: тестування, дискусія, конференція, рольова гра, поєднання різних форм.

Наведемо приклади. Результатом вивчення теми **„Титани Відродження в Італії”** стала **потужна студентська конференція-концерт „Загадка Леонардо**

да **Вінчі**". Головна мета її – спроба розкрити різнобічну творчу діяльність геніального Леонардо, але за всім цим побачити його як особистість, просто людину. Студентами була проведена потужна робота: пошукова, дослідницька, творча. Вражень і відкриттів було багато. Можна навести хоча б знамениті леонардівські загадки, фацети або байки: „Люди будуть ходити і не будуть рухатися; будуть говорити з тим, кого немає; будуть слухати того, хто не говорить” (Про сон); „Багато хто, рішуче дмухнувши, втратить зір, а незабаром і всі почуття” (Про тих, хто загасив свічку і заснув).

Ще одна тема, яка викликає захоплення студентів – це „Життя і творчість Вільяма Шекспіра”. Відомо, що в студентському середовищі популярним джерелом інформації є Інтернет. Щодо Шекспіра, то у Мережі знаходиться багато матеріалів, які захоплюють студентів своїми „відкриттями” таємних авторів творів великого англійського драматурга. Таким чином, Інтернет стає джерелом ще одного міфу в студентському середовищі. Можна сказати, у певної частини студентів цей міф був розвіяний під час конференції „Проблема авторства творів В.Шекспіра”. Ретельне дослідження та аналіз матеріалів, які зробили студенти, були переконливими.

Новою формою проведення заняття стало використання рольової гри. Тема заняття пов’язана ще з одним міфом – отруєнням Сальєрі Моцарта. Заняття проходило у вигляді судового засідання, в ході якого були розглянуті обставини життя, творчість, особливості характеру, особистісні стосунки двох відомих композиторів. Яскраву гру, змістовні, виразні виступи адвокатів, свідків, експертів, суддів доповнили три відеосюжети, створені студентами за допомогою комп’ютерних технологій: „В.А.Моцарт”, „А.Сальєрі”, а перед вироком суду – вражаючий „Реквієм”. В результаті суд дійшов висновку: „А.Сальєрі не міг отруїти В.Моцарта. Він не винен. Рішення суду оскарженню не підлягає”.

Такі заняття є не тільки цікавими, не тільки дають знання у привабливій формі, але й виявляють та реалізують великий творчий і професійний потенціал студентів, формують креативне і критичне мислення, виховують

відповідальність і взаємодопомогу, впливають на естетичні смаки студентів.

Не можна не згадати таких форм роботи, які теж захоплюють студентів, заохочують до більш глибокого і творчого опрацювання навчального матеріалу. Це, в першу чергу, **семінар-дослідження на тему „Європейський живопис XIV-XVII століть”**. Дослідницька, творча робота „Аналіз натюрмортів в голландському стилі із Художнього музею ВНТУ”. **Семінари-концерти по темі „Європейська музика XV-XVIII століть”**, які, до того ж, часто завершуються майстер-класом, де самі студенти представляють свою власну творчість або улюблену сучасну музику. **До цього необхідно додати теоретично-практичну або дослідницько-творчу роботу по темі „Основні напрямки в мистецтві XVII-XX століть”**, де після самостійного (СРС) теоретичного опрацювання теми, виконується практична частина роботи – малювання обраного предмета або композиції в різних художніх стилях.

Необхідно додати, що як традиційні, так і інноваційні форми і варіанти роботи, міру своєї участі в них, студенти обирають самі, що знімає проблему їх перевантаженості і таким чином, не впливає негативно на успішність навчання з інших предметів.

Не можна не звернути увагу на таку інноваційну форму опрацювання навчального матеріалу, як **створення студентами за допомогою комп'ютерних технологій навчально-пізнавальних відеофільмів на обрану тему. Кожен такий проект здійснюється потужною студентською творчою групою і відрізняється своїм баченням теми, оригінальністю сюжету і композиції. На кафедрі культурології ВНТУ за 2000-2005 роки створено 12 таких фільмів: „Світ бароко”, „Хресний шлях Ісуса Христа. Via dolorosa”, „Архітектура Італійського Відродження”, „Леонардо да Вінчі”, „В.А.Моцарт”, „А.Сальєрі”, „Реквієм”, „Архітектура Нью Йорка”, „Біблейські сюжети в гравюрах Г.Доре”, „Голландський натюрморт XVII століття”, „Україна”.**

Таким чином, **п'ятнадцятирічний досвід викладання курсу „Західноєвропейське мистецтво” у вищому технічному навчальному закладі**

ДОВОДИТЬ, що ця дисципліна містить у собі можливості для:

- формування моральної та естетичної свідомості студентів;
- розвитку основних складових інтелекту;
- активізації пізнавальних інтересів, необхідних для розкриття творчої особистості студентів.

Яскравий образний матеріал курсу, використання активних методів навчання сприяють формуванню стійкої мотивації до пізнавальної і мисленевої діяльності, дозволяють виробляти гостре аудіовізуальне сприйняття оточуючого світу, що є основою загальнокультурного розвитку та виховання особистості майбутнього фахівця.

Вивчення дисципліни „Західноєвропейське мистецтво” дозволяє залучити до цінностей європейської культури не тільки студентів, які складуть майбутню національну еліту, але й студентів із слабо спрямованими пізнавальними інтересами та нерозвинутими естетичними смаками і потребами.

Методологія предмета в поєднанні з інноваційними методами викладання робить його актуальним та сучасним, а також таким, що відповідає як процесу реформування вищої освіти в нашій країні, так і загальному процесу євроінтеграції України.

Курс „Іноземна мова” (Кафедра Іноземних мов)

Степанова Ірина Сергіївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувача кафедри іноземних мов. Член Міжнародної спілки викладачів англійської мови TESOL. Має 40 публікацій, з них – 7 посібників. Коло наукових інтересів: порівняльне мовознавство та теорія і практика перекладу. Займається дослідженням явищ вторинної номінації у споріджених та неспоріджених мовах, а також удосконаленням методики викладання іноземних мов у технічних ВНЗ.

Сучасні інформаційні технології та телекомунікаційні новації роблять світ значно тіснішим, ніж раніше. Мільйони людей на різних континентах сьогодні спостерігають в реальному часі видатні події в житті людства;

встановити зв'язок з найвіддаленішим куточком світу сьогодні не проблема; сидячи вдома за комп'ютером можна дістатися фондів будь-якої бібліотеки. Інформаційні потоки стрімко зростають, все більш активними та ефективними стають процеси обміну знаннями та досвідом, людського спілкування у найрізноманітніших сферах. Основою спілкування була і залишається людська мова. І сьогодні, на жаль, це не українська мова. Чільне місце в міжнародному вжитку посідають англійська, німецька, французька та деякі інші мови. Тому вивчення іноземних мов – об'єктивна необхідність для сучасного професіонала, який хоче залишатися конкурентоспроможним на ринку праці. Без регулярного ознайомлення з найновішими науковими розробками та технічними здобутками, які публікуються у міжнародних часописах та журналах, матеріалах конгресів, симпозіумів, конференцій та на сайтах комп'ютерних мереж, неможливо стати і залишатися сучасним висококласним фахівцем. Крім того, володіння іноземною мовою дозволяє здійснювати обмін досвідом з колегами та встановлювати ділові контакти з закордонними партнерами.

Знання іноземної мови відкриває також широкі можливості отримати найбільш якісну освіту та бажану спеціалізацію. Численні міжнародні гранти та програми обмінів однією з головних вимог до учасників називають практичне володіння основними мовними навичками. Нарешті, знання іноземної мови – це ключ до скарбниці духовних цінностей іншого народу (або навіть кількох народів), його культури, зокрема літературної спадщини.

Кафедра іноземних мов ВНТУ здійснює навчання англійської, німецької та французької мов студентів Ін ІТКІ, Ін АЕКСУ, Ін ЕЕЕМ, Ін РЗП, Ін БТЕГП, а також магістратури усіх напрямів підготовки. Крім того, на кафедрі викладається курс для аспірантів та здобувачів наукового ступеня усіх спеціальностей. Курс навчання триває з першого по четвертий курс і завершується складанням державного іспиту. Оволодіння іноземною мовою розглядається як набуття студентами знань, умінь та навичок у всіх видах мовної діяльності, рівень розвинутості яких дозволяє користуватися мовою як засобом усної й писемної комунікації у всіх сферах спілкування та майбутній

професійній діяльності. Під час навчання реалізуються освітня, виховна та розвивальна цілі, тобто передбачається набуття і розширення знань про будову мови, особливості наукового стилю, риси відмінності та подібності до рідної мови, а також розвиток уміння спілкуватись у професійній сфері та формування культури спілкування в умовах сучасного цивілізованого суспільства.

Процес навчання на бакалавраті можна поділити на два етапи. На I та II курсах переважає загальна мовна підготовка, вивчається лексико-граматичний матеріал побутового, загальнонаукового та загально технічного характеру. На III та IV курсах іноземна мова вивчається суто за професійним спрямуванням. Для роботи використовуються оригінальні періодичні видання з фаху, матеріали наукових та практичних форумів, патенти тощо, а також галузеві та термінологічні словники.

Майбутні магістри вивчають іноземну мову протягом ще двох семестрів, удосконалюють свої комунікативні навички, набувають нових умінь в роботі з фаховою літературою. По завершенні цього етапу вони складають державний іспит магістерського мінімуму, результат якого може зарахуватись як оцінка для вступу в аспірантуру.

Аспіранти і здобувачі наукового ступеня, які готуються до наукової кар'єри, продовжують вивчення іноземної мови, удосконалюючи та розвиваючи набуті знання, навички та уміння у різних видах мовленнєвої діяльності. Особлива увага на цій стадії навчання приділяється розвитку навичок сприйняття і розуміння монологічних та діалогічних висловлювань в межах професійної тематики, спроможності готувати повідомлення та брати участь в обговоренні проблем та методів дослідження. Цей етап навчання завершується складанням іспиту кандидатського мінімуму.

Крім навчального процесу, на кафедрі іноземних мов здійснюється чимало заходів, покликаних підтримати інтерес студентів до вивчення мов, заохотити найкращих, а також дати можливість усім бажаючим спробувати свої сили в публічних виступах іноземними мовами. Щороку проводяться Олімпіади з іноземних мов, на яких ⁶⁸учасникам пропонуються завдання за

форматом наближені до тестів міжнародних іспитів типу TOEFL. Робота кожного учасника, незалежно від того, наскільки успішною вона виявилась, ретельно аналізується з тим, щоб наступна спроба була більш вдалою.

Під час щорічної науково-технічної конференції викладачів, студентів та співробітників ВНТУ працює секція іноземних мов, до якої, як правило, подається найбільша кількість доповідей. Засідання секції перетворюються на свято іншомовного спілкування. Доповіді найрізноманітнішої тематики палко обговорюються і кожному доповідачеві надається шанс відчувати себе і оратором, і опонентом.

Безперечно, вивчення іноземних мов – це копітка праця, яка вимагає чималих зусиль і багато часу, але той, хто долає труднощі та досягає поставленої мети, втішається результатом сповна, адже його винагорода – більш високий рівень особистої культури та професіоналізму.

Курс „Філософія” (Кафедра філософії)

Хома Олег Ігорович, доктор філософських наук, професор, зав. кафедрою філософії. Головний редактор філософського часопису Sententiate, голова Співки дослідників модерної філософії (Паскалівського товариства), науковий керівник Лабораторії гендерних досліджень кафедри філософії ВНТУ, автор численних перекладів наукових праць з французької мови. Лауреат премії Г.Сковороди 2001р. Міністерства Франції. Ступінь доктора філософських наук отримав в 32 роки. Сфера наукових інтересів: французька філософія XVII-XX ст.; філософія культури; гендерний аспект історії філософії.

1. Період, який переживає українське суспільство протягом останніх п'ятнадцяти років, зазвичай називають “пострадянським” або “перехідним”. Йдеться не просто про перехід від планової до ринкової економіки. Досвід показав, що побудувати ефективне ринкове середовище, забезпечити добробут неможливо засобами лише технічної модернізації виробництва, упровадження нових технологій менеджменту та залученням кредитів. Всі ці фактори або не дадуть бажаного ефекту, або не спрацюють, якщо залишаться незмінними, так би мовити, “гуманітарні” параметри суспільства: трудова і бізнесова етика, правосвідомість, професійна грамотність, конкурентоспроможність, трудова мобільність (йдеться про готовність не лише до міграції, але й до швидкої зміни фаху тощо), якість управлінської еліти. Останній параметр істотним чином залежить від типу освіти, зокрема вищої.

2. Чинні стандарти вищої освіти в Україні істотно відрізняються від тих, що існували півтора десятиліття тому, однак можемо констатувати, що нині їхня трансформація набула небачених раніше темпів у зв'язку з пришвидшенням реальної інтеграції України в світову спільноту, одним з проявів якої став Болонський процес. Головна проблема української вищої школи полягає у тому, щоб освітні трансформації (як і зміни в усіх інших сферах життя), призвели до поліпшення освіченості та конкурентоспроможності вітчизняних фахівців, а не до кризи й занепаду системи освіти. Сьогодні слід чітко визначити істотні риси вітчизняної освіти,

що завжди становили її специфіку, і накреслити програму їх трансформування та наповнення новим змістом.

3. Одним з традиційних надбань вітчизняної освіти є її гуманітарний складник, що завжди був помітно присутній також і в інженерній освіті. Можна довго дискутувати з приводу “світових зразків” останньої, проте у підсумку отримуємо констатацію розмаїття її національних форм. Якісна освіта, на наш погляд, невід’ємна від різнобічності (певна річ, ця різнобічність має свої раціональні межі). Принаймні безперечним фактом є те, що вітчизняна інженерна освіта завжди передбачала вивчення філософії. Проте не варто покликатись на сам лише історичний досвід, в періоди трансформацій історична спадщина повинна наочно доводити свою корисність.

4. Чим філософія може сьогодні прислужитись вдосконаленню інженерної освіти? На наш погляд, її значущість зумовлена масштабом цивілізаційних викликів, перед якими нині стоїть українське суспільство. Сучасному інженерові не гарантоване, як за радянських часів, місце на заводі-гіганті, де можна пропрацювати усе життя, займаючись досить однотипною працею. Ринкові умови не лише збільшують спектр можливостей, але й посилюють фактор нестабільності, невизначеності майбутнього. Нині важко спрогнозувати поле діяльності середньостатистичного випускника з інженерним дипломом, відтак що різнобічнішою буде його освіта, то більше він матиме шансів пристосуватись до мінливого ринку. Сучасному інженерові незрівнянно більшою мірою, ніж його колезі 70-х рр., доводиться бути готовим до різноманітних менеджерських ролей, особливо у малому та середньому бізнесі, проте ефективний менеджмент неможливий без розуміння сучасних гуманітарних трансформацій українського суспільства.

5. Актуальними для сучасного інженера нам видаються два розділи сучасної філософії: а) філософія науки; б) філософія культури. Перша реалізує традиційну контівську програму синтетичного підходу до природознавства, розуміння міждисциплінарних зв’язків між різними його галузями та історичних змін, яких зазнавала і зазнає наука. Друга покликана формувати

ефективну управлінську еліту, враховуючи той факт, що саме випускники технічних вишів традиційно формують управлінський корпус як галузевих міністерств і великих корпорацій, так і невеликих фірм інженерного профілю. Менеджер приймає рішення, які стосуються людей і оцінюються людьми, відтак його загальногуманітарна підготовка видається необхідною.

6. Найважливішими для інженерної освіти нині видаються розділи філософії культури, пов'язані з напрямками головних змін, що очікують на українське суспільство. Йдеться передовсім про:

- політкоректність і сучасні стандарти в галузі прав людини;
- гендерну справедливість;
- мультикультуралізм і сучасне розуміння ідентичності;
- біоетику і екологічну свідомість.

Значущість філософії, специфікою якої завжди було усвідомлення витоків і перспектив розвитку загальноцивілізаційних змін, нині зростає ще й тому, що всі зазначені явища поступово перетворюються в Україні на юридичну реальність, втілюються в закони, у той час як суспільство на масовому рівні ще не визначилось зі ставленням до цих процесів. Відтак інженерна еліта, без відповідної філософської підготовки, ризикує виявитись не на рівні сучасних вимог, що істотно послабить конкурентоспроможність України в сучасному світі.

Курс „Психологія наукової діяльності” (Кафедра психології, педагогіки та соціології)

Мацко Лариса Анатоліївна, кандидат філософських наук, доцент, завідувача кафедри психології, педагогіки та соціології. Керівник служби психологічної підтримки при Центрі культури та виховання студентів ВНТУ. Президент психологічного клубу „Полілог”. Наукові інтереси: соціологія особистості, психологія особистості, проблема гри, проблема гендеру, тренінг як форма активного соціально-психологічного навчання.

Навчальні плани університету передбачають знайомство студентів і магістрантів з курсами „Психологія і педагогіка” та „Психологія наукової

діяльності”. Чим можуть бути корисні психолого-педагогічні дисципліни майбутнім інженерам і науковцям в технічній галузі?

Зазначимо спочатку, що людина, точніше людська психіка є необхідним чинником будь-якої професії принаймні в двох відношеннях. **По-перше**, будь-який учасник трудового процесу – це людина. **І психіка є таким же інструментом його діяльності, як і будь-який інший, скажімо, верстат чи комп’ютер.** Психіка, розум і емоції людини безпосередньо вплетені в будь-яку, в тому числі і інженерну, та, ще в більшій мірі, наукову діяльність. **По-друге, в процесі праці людина взаємодіє з іншими, має справу з їх психічним життям** та мусить враховувати його специфіку.

Тому, незалежно від того, усвідомлює це людина чи ні, вона в багатьох сферах вирішує як по відношенню до себе, так і до інших, психологічні проблеми. Але слід зазначити, що це здійснюється **на побутовому рівні**, без глибокого осмислення. Те, що припустимо в повсякденному спілкуванні, може стати в нагоді і в нескладних виробничих ситуаціях. **Але сучасне виробництво, прискорення темпів життя, збільшення стресогенних факторів роблять необхідними більш ґрунтовні психологічні знання й набуття психологічних вмінь та навичок з арсеналу професійної психології.** Спробуємо сформулювати напрямки, в яких психологія може бути корисною людині, що не є гуманітарієм.

По-перше, **знайомство з психологією – осягнення певного шару людської культури**, оскільки психологія – складова культурної спадщини людства та її значення в ній зі збільшенням рівня цивілізованості зростає.

По-друге, **вивчення психології дозволяє більш аргументовано відповісти на питання „Хто є людина?”.** Згадаємо, що ще в давні часи був сформульований заклик „Пізнай самого себе”, що прикрашав Храм в Дельфах. Люди завжди шукали відповіді на питання щодо сутності людини, знаходили їх в літературі, мистецтві, Біблії. Але великий внесок в пізнання вносить наука про людську психіку, духовність – психологія.

Психологія допомагає людині пізнати найцікавіше та найскладніше з

існуючого у Всесвіті – саму людину. Особливість психології також у тому, що вона може допомогти не тільки краще пізнати себе. Застосування психологічних знань допомагає не тільки розуміти, але і змінювати життя – своє та інших людей. Сучасне психологічне знання пропонує методи, способи, техніки самовдосконалення, свідомого регулювання власної поведінки. Це відноситься також до покращення взаємодії, побудови гармонійного спілкування, порозуміння та взаємодії. **Оскільки психологія, зокрема соціальна психологія, вивчає психологію соціуму, знайомлячись з нею, Ви краще будете розуміти такі явища, як релігійна віра, мода, молодіжна субкультура, тощо.**

Все це дозволяє стверджувати, що вивчення психологічних курсів – не просто необхідне для „загального розвитку”, як про це іноді говорять, а є складовою формування професіоналізму спеціаліста технічного профілю і підвищення рівня його культури, зокрема психологічної культури.

Як відомо з педагогіки, основною метою викладання є формування знань, умінь та навичок. Їх набуття є підґрунтям **формування психологічної та педагогічної культури, як сукупності знань, умінь та навичок, що сприятимуть успішному вирішенню проблем практичної психології та педагогіки, які існують у студентів зараз і виникатимуть в майбутньому – як в професійній сфері, так і в дружніх та сімейних стосунках, а також в самопізнанні та самовихованні.**

Можна говорити про **різні рівні сформованості психологічної та педагогічної культури. Перший рівень – це набуття знань з психології та педагогіки.** Враховуючи малий обсяг годин, що відводиться навчальним планом на вивчення цих дисциплін (так, нормативний курс „Основи психології та педагогіки” складає 54 години, з яких аудиторних – 28, лекцій – 14 годин), орієнтуватися на досягнення високого рівня опанування теорії не доводиться. Тому ставиться мета **ознайомити з предметом та об’єктом психології та педагогіки, їх сучасним станом, системою психологічних та педагогічних понять.** Цей теоретичний блок пропонується на лекціях та у вигляді короткого

змісту лекцій в електронному варіанті, з яким студенти можуть працювати в години СРС. Знання системи основних психологічних та педагогічних понять перевіряється на першому колоквиумі.

Основний акцент в лекційному курсі робиться не стільки на систематичному викладанні навчального матеріалу, **скільки на дискусійному викладанні психологічних тем і проблем, що цікавлять студентів. Образно кажучи, ми відповідаємо на питання, які студенти формулюють чи ми маємо підстави вважати, що вони виникають у студентів.** Ми вважаємо цей підхід дуже важливим, адже тільки так можна зацікавити слухачів і спонукати їх в подальшому до самостійного знайомства з літературою з психології та педагогіки, що може сформувати, найвищий рівень психологічної культури.

Перелічимо деякі з тих проблем, що викликають зацікавлення у наших студентів:

- можливості – позитивні та негативні – сучасної психології;
- сутність маніпулятивних технік та здатність протистояти їм;
- сутність несвідомого та його вплив на поведінку; можливості його пізнання та впливу на нього;
- сучасні психологічні технології, зокрема, нейролінгвістичне програмування;
- стрес, депресія – причини виникнення та засоби подолання;
- таємниці пам'яті;
- як загартувати волю;
- людина, особистість – як мікрокосмос; можливості та обмеження пізнання людини;
- невербальне (несловесне) спілкування та невербальна діагностика;
- природа сну; снобачення як інформація про неусвідомлене в людському „Я”;
- психологія кохання та закоханості;
- гендерна психологія;
- природа лідерства та різниця в методах та стилях лідерства;
- як дослідити систему неформальних стосунків у соціальній групі?
- яку групу назвати колективом і як формується колектив?
- якими є особливості гармонійного спілкування, людей як їм порозуміться та знайти спільну мову?
- як стати гарним співрозмовником і приваблювати людей?
- якими є причини та засоби вирішення конфліктів?
- як чоловікам та жінкам зрозуміти одне одного?
- психологія щастя;

- психологія позитивного мислення;
- психологія сумісності та несумісність людей.

З педагогіки найбільш привабливими для студентів є проблеми:

- педагогіка 21 сторіччя – особливості та відмінності від педагогічних систем минулого;
- реформа освіти, зокрема, вищої, в Україні;
- педагогічний підхід до дітей-індіго (надобдарованих дітей);
- особливості навчального процесу у вищій школі;
- сімейне виховання контролююче та розвиваюче;
- заохочення та покарання – види, співвідношення;
- авторитарна та демократична моделі виховання;
- виховання „переможця” та „переможеного” ;
- особливості виховного процесу у вузі та на виробництві (як виховувати дорослих?);
- особливості самовиховання;
- „батьки і діти” – конфлікти та взаємне розуміння;
- як насправді любити дитину? ;
- якими є сучасні педагогічні системи, що застосовуються в інших країнах? ;
- ефективні сучасні технології навчання;
- позитивні та негативні наслідки застосування комп’ютера в навчанні.

Другою стороною формування психологічної та педагогічної культури є набуття студентами певних вмінь та навичок. На це зорієнтовані певні види робіт. В першу чергу, це лабораторний практикум. Для нього підібрані тести та методика, що відповідають критеріям науковості і в той же час не потребують коментаря викладача. Хоча, за бажанням студента, викладач може прокоментувати отримані дані. Ще одна особливість запропонованих тестових методик – вони спрямовані на дослідження фундаментальних властивостей особистості, таких, як темперамент, характер, самооцінка. В лабораторній роботі „Моя особа очима інших” студенти одержують можливість доповнити і відкорегувати власне бачення себе, скориставшись оцінками (позитивними та негативними) товаришів по групі. Нарешті, методика дослідження рівня самоактуалізації дозволяє з’ясувати, наскільки рівень розвитку особистості співпадає з її потенціалом, можливостями і що людина може зробити, щоб притаманні їй потенційні властивості розвинути і стати „здійсненою” особистістю.

Вміння і навички відпрацьовуються і на семінарських заняттях. **На них аналізуються найбільш фундаментальні та складні для розуміння теоретичні питання. Але більша частина семінарів присвячена розв'язанню проблем практичної психології в ігровій, дискусійній формі.** Проводиться гра на психологічну тематику за зразком „Що? Де? Коли?“, інші психологічні ігри. Навичок полемічного спілкування студенти набувають в процесі реалізації методики „Керована дискусія”.

Важливі і цікаві для себе проблеми психології та педагогіки студенти самостійно вивчають в процесі підготовки до щорічної наукової конференції студентів та викладачів. Конференція є для них також засобом вдосконалення навичок публічного мовлення.

Взагалі, самостійна робота студентів спланована різноманітно. Їм пропонується проводити психологічні дослідження окремих людей, студентських груп та навіть технічних кафедр ВНТУ.

Одне з завдань передбачає психологічний аналіз художніх творів Р. Баха, Г. Гессе, П.Коельо.

Практичних навичок комунікативного аналізу студенти набувають, аналізуючи молодіжний жаргон, як засіб спілкування.

Ще однією формою роботи, що здійснюється як вид самостійної роботи студентів є їх участь в тренінгах та тренінг-семінарах. Це дозволяє, по-перше, ознайомити студентів з однією із цікавих сучасних педагогічних методик, яка, як і деякі вказані вище відноситься до активних форм навчання. Тренінг пропонує максимально демократичне спілкування на паритетних засадах, де викладач виступає як ведучий, один з групи, а не як навчаюча і контролююча фігура. **По-друге, тренінг є дуже ефективним з точки зору результату – знання, вміння та навички засвоюються, по деяким дослідженням психологів, на 90%.** Характерно, що в багатьох групах після проведення 15-годинного тренінгу (він проводиться в позаурочний час) виникає бажання продовжити тренінгові заняття. **Тематика тренінгів, що проводились і проводяться в даний час:**

- Тренінг партнерського спілкування.
- Тренінг по працевлаштуванню.
- Гендерні проблеми в психології.
- Тренінг особистісного зростання.
- Тренінг по формуванню позитивного мислення.
- Тренінг креативності (творчості), та інші.

Крім того, в університеті існує психологічний лекторій та працює клуб „Полілог”.

Таким чином, ми намагаємось створити різнопланову основу для формування психологічної та педагогічної культури студентів, враховуючи специфіку технічного вузу.

Курс “Українська мова за професійним спілкуванням” (Кафедра мовознавства)

Азарова Лариса Євстахіївна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства.

За період науково-педагогічної діяльності опубліковано 132 наукові та навчально-методичні праці, зокрема з них 4 монографії. Лінгвістичні інтереси: морфеміка та словотвір української мови. Вагомими й різновекторними є напрацювання в теорії деривації. Докладно досліджує також проблеми вивчення української мови як іноземної. Займається підготовкою кандидатів філологічних наук.

Сьогодні зростає суспільне значення української мови, актуалізується потреба її вивчення в закладах та установах, здійснюється активна робота щодо ведення діловодства державною мовою. Мова як інструмент здобуття знань як засіб життєдіяльності людини є елементом соціальної сфери. Вона є передумовою інтелектуального удосконалення особистості, засобом пізнання світу і збагачення досвідом попередніх поколінь. Це той ланцюжок, що єднає сучасне покоління з минулим і майбутнім, що об’єднує людей у народ, націю.

Мова є засобом саморозвитку і самовияву особистості. **Мовлення кожного – це його духовний, інтелектуальний портрет.** Тисячоліттями український народ творив високорозвинену літературну мову. Вона у щоденні кожного з нас, її треба свідомо й активно вивчати, осягати, оволодівати. Знання

стилістичних мовленнєвих особливостей, правильне їх застосування сприяють інтелектуалізації нації, особливо тепер, у період розбудови нашої держави.

Для майбутніх спеціалістів, студентів вищих навчальних закладів, важливим є досконале володіння грамотним мовленням в його усній та писемній формах. **Мовні знання – один із основних компонентів професійної підготовки.** Знання фахової мови підвищує ефективність праці, допомагає краще орієнтуватися у складній професійній ситуації та в контактах з представниками інших галузей, у діловому спілкуванні.

Мовна ситуація в Україні є досить складною. Пишним цвітом розквітає суржик, у молодіжному середовищі широко розповсюджене вживання жаргонізмів, мовних штампів, брутальної (нецензурної) лексики. Шкільний курс української мови – це тільки початковий етап у вихованні людей, які вправно володіють словом. Випускники шкіл, які вступають у вузи, виявляють безпорадність у питаннях мовного етикету, неправильно вживають запозичені слова, не диференціюють значень українських паронімів, омонімів та синонімів, припускаються стилістичних, лексичних, акцентологічних та інших помилок

Вузівський курс “Українська мова за професійним спілкуванням” має за мету практичне оволодіння нормами сучасної літературної української мови, передбачає не лише перевірку рівня знань студентів, їх грамотності, але й спрямований на розвиток навичок правильного логічного мовлення, вдосконалення стилістичної вправності, засвоєння норм і вимог усного та писемного ділового спілкування. Студенти мають ознайомитися з основними лексичними поняттями з тим, щоб чітко усвідомлювати взаємозв'язки між лексикою, граматикою, стилістикою та орфографією. Це сприятиме збагаченню індивідуального словникового запасу, кращому засвоєнню й розумінню наукових термінів, якими мають оперувати майбутні фахівці професійної галузі.

Теоретична частина вищеназваного курсу містить такі розділи: **“Загальні вимоги до складання й оформлення документів”**, **“Документація щодо**

особового складу”, “Інформаційні документи”, “Документи з господарсько-договірної діяльності”, “Обліково-фінансові документи” та “Усне ділове спілкування”. Подаються відомості про складні випадки правопису найуживаніших у ділових паперах слів і словосполучень, висвітлюється питання стилістики, морфології та синтаксису.

Під час вивчення писемного ділового мовлення засвоюються пунктуаційні норми української мови, оскільки **пунктуаційні помилки можуть змінювати (деформувати) зміст висловлювання**. Досконале знання пунктуаційних норм полегшує писемне спілкування людей, сприяє піднесенню загальної мовної культури. Отже, разом з орфографічними правилами подаємо й правила вживання розділових знаків. На практичних заняттях типологія завдань і вправ представлена двома видами:

а) *завдання на формування власне мовленнєвих навичок*: контроль і вдосконалення мовлення; робота над мовленнєвими різновидами завдань; використання лінгвістичної та довідкової літератури;

б) *завдання на формування професійно зумовлених навичок*: побудова власних висловлювань на фахову тематику; публічні виступи; моделювання та розв’язування професійно-мовленнєвих ситуацій; оформлення ділової фахової документації.

Основними видами завдань на практичних заняттях з курсу “Українська мова за професійним спілкуванням” є творчі роботи, що сприятимуть розвитку практичних умінь, потрібних для продукування зв’язних висловлювань професійної тематики.

Викладачі української мови залучають студентів до позааудиторної роботи: організовують тематичні ділові бесіди, дискусії; заохочують до написання рефератів та наукових доповідей за такою тематикою:

- Особливості українського молодіжного сленгу.
- Розвиток сучасної наукової термінології.
- Суржик: причини виникнення та шляхи викорінення.
- Лексика, на яку накладено суспільне табу.
- Професійне спілкування і професіоналізми.
- Наслідки лінгвіциду в Україні (та інші).

З найкращими доповідями студенти виступають на щорічних науково-

практичних конференціях. Майбутня ділова людина має можливість під час занять навчитися використовувати найсучасніші документи (резюме, рекомендаційний лист, рекламне оголошення, візитну картку), виступати на зборах, нарадах, презентаціях, диспутах; виконувати редагування й переклад як комплексні види навчальної роботи, що охоплюють найрізноманітніші операції з професійно-мовленнєвим матеріалом.

Особлива увага звертається на текстовий виклад документа, його грамотність, нормативність. Кожне заняття супроводжується практичними вправами і завданнями, тлумачними словничками професійної лексики. Додається і словник труднощів російсько-українського перекладу. Окремі теми занять присвячені знайомству з банківською діяльністю.

Важливим елементом культури кожної ділової людини є мовний етикет. Тому на заняттях з української мови студентам пропонується теоретично опрацювати основні засади приватного ділового спілкування, його етичний і мовний супровід. Вони повинні назвати різні варіанти етикетних форм ввічливості щодо різних мовних ситуацій, вказати психологічні, соціальні, національні особливості мовного етикету.

Велике значення в усному спілкуванні має мистецтво публічного виступу. Саме на заняттях з української мови за професійним спілкуванням студентам надається допомога у підготовці доповіді для публічного виступу, адаптувавши її до усного сприйняття широкою аудиторією. Доповідь повинна бути скомпонована в публіцистичному стилі (під стиль ораторського мовлення); обсяг має дорівнювати тривалості виголошення 5-8 хвилин. При цьому доповідачеві необхідно, по можливості, розкрити запропоновану тему, переконати аудиторію у своїй правоті, дотримуючись композиційної структури (вступ, основна частина, висновок).

Заняття спрямовують викладачів і студентів на узагальнюючий характер вивчення, поглиблення, повторення й закріплення програмного матеріалу, на подальший розвиток зв'язної мови, роботу зі словниками. Він допоможе викладачеві уникнути шаблону і схематизму на уроках. Для цього до кожного

розділу подано різноманітні завдання, тренувальні вправи, самостійні роботи за варіантами, які можна використовувати на всіх етапах уроку, додаткових заняттях, під час виконання домашніх робіт тощо. На практичні заняття пропонуються теми, розгляд яких допоможе зміцнити навички стилістичного використання певного слова або словосполучення, розглянути зміни й доповнення, які внесено в “Український правопис” Академією наук України, Інститутом мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститутом української мови.

Велику увагу приділено виробленню у молоді мовного чуття слова, вибору правильного варіанта слововживання, складним випадкам російсько-українського перекладу. Це сприятиме піднесенню культури мови студентів, їхньому духовному збагаченню. **Майбутнім фахівцям мова потрібна як система світобачення, засіб культурного співжиття в суспільстві, самоформування і самовираження особистості.**

Курс “Етика та культура” (Кафедра культурології)

Прищак Микола Дем’янович, старший викладач кафедри культурології.

Розробив авторську програму по курсу “Етика та культура”, головними ідеями якої є проблеми особистості, свободи, критичного аналізу та переосмислення різних сторін та аспектів життя людини, пошуку смислових основ та цінностей людського буття. Ефективно працює розроблена Прищакком М.Д. система організації роботи кураторів. Позитивний результат дає впроваджена система організації співпраці між дирекцією студмістечка та заступниками деканів з виховної роботи. Активно сприяє процесам розвитку студентського самоврядування в гуртожитках ВНТУ.

Важливим чинником розвитку духовності студента, його соціальної та професійної компетентності є викладання на третьому курсі навчальної дисципліни “Етика та культура”. Головним її завданням є формування морального світогляду, пошук та відкриття смислових основ людського буття, базових цінностей людської екзистенції, виховання особистості.

Безперечно, **ефективність засвоєння матеріалу** дисципліни “Етика та

культура” **вимагає** від студентів **відповідного рівня життєвого досвіду та знань, відповідної культурологічної, психологічної та філософської основи.** Така підготовка ведеться на першому, другому та третьому курсах. Вона необхідна хоча б тому, що не завжди студенти можуть усвідомити глибину філософського висновку античних мислителів: „Зло існувало і існує завжди, а **добро треба творити постійно, і кожен день спочатку (заново)!**”

Узагальнення, систематизація набутих знань у школі та на першому і другому курсах університету, становлення філософського світогляду, розвиток системного, логічного, критичного мислення відбувається в процесі засвоєння дисциплін “Філософія”, “Релігієзнавство”, “Логіка” (2 курс), а також „Психологія” (2 курс). Та все ж, **головною залишається проблема трансформації знання в норми і правила реальної поведінки особистості.**

З одного боку, всі начебто все розуміють: без моралі життя спотворюється, без моралі людина може перетворитися на тварину, але вимоги моралі, інколи, сприймаються з роздратуванням. На жаль, типовою є позиція: „Закони моралі, етики це для інших. А у мене, вибачте, власні принципи і закони”. То варто замислитись: З чого починається мораль? З вимог до себе, чи з вимог до інших? Що лежить в основі моралі? **Знання** про те як треба робити, чи **потреба** керуватися цими законами?

Згадаємо І.Канта який писав, що знання має цінність тільки тоді, коли “допомагає людині стати людянішою, знайти для себе моральнісну основу, реалізувати ідею добра”. Адже кому потрібні знання, які “приносять людині зло” – призводять до екологічних проблем, загрожують здоров`ю та життю людини?

Завданням дисципліни є пошук відповіді на питання: „Що таке моральна свідомість? – Чим вимірюється моральна гідність людського вчинку? Що таке благо і добро? Які основні концепції добра? Чому існує зло? Взаємовідношення добра і зла. Чому завжди актуальна проблема смислу людського життя? Що таке сумління?” Питань багато. Кожна епоха давала свої варіанти відповідей.

Історія людства є в певній мірі процес теоретичного пошуку та

практичного досвіду відповіді на ці глибокі питання про сутність добра, смисл людського буття та його моральні основи. Людство набуло певний досвід оформивши його в систему знань. Основою цієї системи є *етика*.

Тому вивчення історико-етичного блоку дисципліни дає можливість ознайомитися з філософсько-етичними концепціями, генезою поглядів на добро і зло, мораль, моральні цінності тощо, критично проаналізувати їх, порівняти і на основі цього намагатися сформулювати власне розуміння тих чи інших проблем, ставлення до них та способи їх вирішення. Саме критичний підхід (*критичність*) є, на нашу думку, важливим чинником формування особистості та її духовності.

Критичність є також основою розвитку внутрішньої *духовної свободи* особистості, яка на нашу думку є визначальною умовою розвитку, актуалізації духовності, особливо її моральнісної складової. Тому поняття *свободи*, генеза його сутності та змісту у історичному контексті, розуміння свободи як основи розвитку демократії, громадянського суспільства, духовного розвитку особистості, розуміння свободи як основи творчого зростання особистості інженера, керівника – проблеми які є базовими при вивченні дисципліни.

Вивчення курсу “Етика та культура” допомагає знайти відповідь на ті проблеми, до яких не може бути байдужою жодна свідомо людина. Практично всі теми програми курсу є тією теоретичною основою, яка в подальшому може дати людині відповідь на питання, “для чого **я** живу?”, “в чому смисл **мого** життя?”, „що таке щастя?”, „чи можна бути щасливим впродовж усього життя?”. В чому цінність таких моральних вимірів спілкування, як співчуття, милосердя, толерантність, повага, любов?

Важливими для розвитку духовності особистості, її соціальної та професійної компетентності є також інші проблеми, які розглядаються в курсі: моральні аспекти проблем екології, мораль і політика, патріотизм та ін.

Вивчення дисципліни “Етика та культура” є важливою і невід’ємною складовою розробленої у ВНТУ системи підготовки фахівців, яким притаманні: духовність, соціальна та професійна компетентність. Знання, отримані

студентами під час вивчення курсу, є важливим чинником набуття соціальної компетентності, теоретичні основи якої закладаються також при вивченні на четвертому курсі дисциплін “Політологія” та “Соціологія” та професійної компетентності, при вивченні фахових інженерних дисциплін.

Моральні виміри спеціаліста (Кафедра культурології)

Слободянюк Олена Миколаївна, викладач каф. культурології. Викладає курс „Етика і культура”, має біля 10 наукових публікацій, завершує роботу над кандидатською дисертацією „Гендерна теорія і просвітницький напрям модерної філософії”.

Багатогранність інженерної діяльності вимагає розгляду її етичного аспекту. Вона має свої особливості щодо моральної сторони, яку можна сформулювати як „інженерна етика”. В своїй більшості, сучасного інженера, який по статусу є представником науково-технічної інтелігенції, можна назвати „частковим” інженером, тобто „інтелігентом без інтелігентності”. Все це результат спрямованості на вузьку спеціалізацію, яка, нажаль, не передбачає формування професійно-моральної культури, яка ґрунтується на шанобливому ставленні людини до людини, на розумінні цінності людського життя, на потребі збереження природи, на відповідальності при створенні, застосуванні і удосконаленні техніки.

Коли техніка стає не засобом, а метою, це обертається глобальними катастрофічними наслідками. Технічне мислення, яке відіграє велику роль у підкоренні Всесвіту, спокусившись лише матеріальною стороною людського буття, побудувало майже непереборну перепону для духу людини. Маємо засвідчити: технократизм мислення, що притаманний значній частині суспільства, народжується саме у Вищій школі. Спотворено саме розуміння прогресу, яке сьогодні сприймається лише як прогрес науково-технічний, повністю ігноруючи потреби людської душі, духовні, моральні виміри будь-якої професії.

„... проблема полягає в тому, що вища освіта сьогодні перейнялася тими суперечностями і парадоксами сучасності, що вкрай загострили і зіткнули між собою полярно існуючі тенденції: послідовний, чітко означений прагматизм (де все вимірюється і перевіряється вигодою, розрахунком, користю) та ірраціоналізм з його прагненням подолати матерію духом; науково-технічний

поступ та, жахливі в своїй незворотності, процеси руйнації природи, культури, людини; пріоритет технологій, зверхність інженерної думки та відчайдушні намагання довести самостійність і реальність духовного життя.

Виходячи з досвіду, яким ХХ сторіччя нагородило людство, **світ є таким, яким його робить людина, вона будує його згідно з своїми уявленнями, вподобаннями, потребами**; довкілля, стан і рівень сучасного життя віддзеркалюють ступень нашої досконалості, нашої людяності. Руйнація навколишнього середовища починається з руйнації людяності, з руйнації людської душі” (Буяльська Т.Б. „Гуманітарна підготовка магістрів в дзеркалі Вищої школи” // Вісник ВПІ – 1995. - №2. – С.24).

Необхідність подолання технократичного цинізму диктує посилення гуманітарної підготовки фахівця науково-технічного спрямування. Вимагає осмислення і розуміння процес формування моральної відповідальності спеціалістів, вдосконалення ставлення людини до людини, а також людини до природи. Тому, гуманізація технічної освіти повинна супроводжуватись увагою до екологічного аспекту; світоглядною переорієнтацією людини з **позиції споживача-завойовника**, технократа-прагматика **на позицію** високодуховної особистості, **мудрого зодчого і охоронця**, гідного співучасника космогенезу, який скеровує свої знання і досвід на служіння гармонійній еволюції всього живого.

Науково-технічний прогрес на сучасному етапі його розвитку робить виклик як людині, так і природі. Саме інженерні рішення в значній мірі впливають на екологічну ситуацію, і тому все чіткіше вимальовується необхідність відповідального ставлення до дій, що призводять до екологічних наслідків. Основоположним принципом інженерної діяльності повинен і може бути **принцип екологічної чистоти, який визнає пріоритетними екологічні цінності**. Для природи немає і не може бути змін в кращий чи гірший бік. Дія на живі організми підвищеного рівня електромагнітного випромінювання, негативний ефект отруйних хімікатів та ДДТ, зміна гравітаційного поля Землі в результаті стрімкого зростання вгору сучасних міст, порушення озонового

щита, який захищає атмосферу від смертоносного ультрафіолетового випромінювання – все це явища одного порядку, наслідки рішучого і значного за своїми масштабами втручання людини в хід природних процесів.

Який же зв'язок з усіма цими доводами має етика?

Традиційна етика відображає моральні явища та процеси в системах „людина-людина”, „людина-суспільство”. Екологічна етика покликана відповісти на питання: в якій формі мають існувати моральні відносини в системах „людина-природа” та „суспільство-природа”. Підґрунтям екологічної етики є загальнолюдські цінності, в тому числі піклування про природні умови існування майбутніх генерацій. Розв'язання проблем взаємодії людини та природи вбачається тут у взаємно скоординованому розвитку. Йдеться, зокрема, про уникнення будь-яких рішень і дій, що завдають шкоди природі, прийняття екологічно грамотних рішень, недопустимість небезпечних природо-перетворювальних дій, які ставлять під загрозу можливість існування майбутніх поколінь.

Екологічна етика потребує передусім зміни не уявлення про природу, а ставлення до неї. Засадовим стосовно неї є новий ціннісний підхід не лише до природи як такої, а до природи як сфери людського буття. А це означає й новий ціннісний підхід до людини, нове уявлення про цінності природи для людини. Важливо не тільки любити, обожнювати природу, але і екологічно зважено ставитися до неї. Як слушно зауважив М.М.Кисельов: „ ... ставлення людини до свого природного довкілля так само свідчить про рівень її моральності, як в ставленні людини до людини”¹ /Кисельов М.М., Крисаченко В.С., Гардашук Т.В. *Методологія екологічного синтезу: єдність людино – та природоохоронних аспектів.* – Київ, 1995. – С.36/. Людина є найдосконалішою істотою саме завдяки своїй здатності прислухатися до голосу морального закону. Тому дія чи відсутність дії, що сприяють загибелі людей, є найморальнішими з усього, що тільки можна собі уявити ... Якби наука та мораль не були розділені, ми навряд чи викинули б в атмосферу стільки газоподібних хімічних відходів і поставили б кліматичний баланс Землі під

загрозу знищення. Якби корисне технічне ноу-хау не було відокремлене від моральних суджень, які спрямовують його застосування, ми, можливо, не вирубували б і не випалювали б щосекунди по ділянці дощових лесів завбільшки у футбольне поле. Серйозність екологічної проблеми в усій глибині розкриває моральну кризу людини. І як тут не згадати слова пророка Осії: „А що вітер вони засівають, то бурю пожнуть” (Ос. 8:7).

Коли інженер буде більш схильним до соціогуманітарного знання, тоді він навчиться органічно вписувати технологічні процеси в природне довкілля, робити власні проекти екологічно вивіреними. Тільки таким шляхом можливе перетворення обмеженого власним фахом технократа в широко освіченого і духовно розвинутого громадянина і патріота.

Курс „Культурологія. Теорія культури” (Кафедра культурології)

Буяльська Тамара Болеславівна, проректор, завідувач кафедри культурології, професор, Заслужений працівник народної освіти.

Теорія культури – „Культурологія” вивчається поки що в нашому університеті на 4 курсі в Інституті менеджменту тільки на спеціальностях 6.070800 (01), 6.091300 (02), 6.050200 (01). Згодом викладання цієї дисципліни планується для студентів-бакалаврів всіх спеціальностей.

Варто звернути увагу на те, що науки „Культурологія”, а тим паче навчальної дисципліни – не існувало в нашій державі (та і в державах колишнього Радянського Союзу) до початку 90-х. Таким чином маємо справу з досить молодою цариною знання, яке, однак, має глибоке коріння і надзвичайно масштабну і потужну науково-історичну, філософсько-соціологічну, мистецько-етнографічну, релігійну, соціально-економічну, інформаційно-статистичну і матеріально-технологічну базу. Знання багатьох гуманітарних, природничих і технічних наук і є тим могутнім фундаментом, тим щедрим, благодатним підґрунтям, на якому динамічно розвивається молода

наука. Тому не дивно, що за останні 5-7 років з'явилося багато підручників, монографій, збірників, хрестоматій, присвячених культурологічному знанню. З'являються і серйозні культурологічні журнали, автори яких презентують великий спектр досліджень, проблем, ідей. **Одним із таких є український незалежний культурологічний часопис „І”**, який друкується з 1989 року (головний редактор Тарас Возняк. Проект здійснено за фінансової підтримки Фонду Гайнріха Бьоля, Берлін). Кожен номер часопису присвячується одній темі (проблемі), яка аналізується з різних точок зору, що передбачає її багатоаспектний розгляд. Автори часопису – інтелектуальна еліта України та різних країн Європи (академіки, професори, видатні митці, талановиті спеціалісти різних галузей знань, творчі особистості, випускники ВНЗ, аспіранти, магістри, бакалаври).

Повний текст всіх чисел часопису „І” можна знайти в Інтернеті: <http://www.ji-magazine.lviv.ua>, <http://www.ji.lviv.ua>.

Надзвичайно глибокі різнобічні знання з культурології можна отримати завдяки Львівському видавництву „Літопис”, яке презентує (забезпечуючи переклад досконалою українською мовою) авторів з різних країн світу. Серед таких видань варто звернути увагу на книгу „Історія Європейської ментальності” за редакцією Петера Дінцельбахера. Переклад з німецької здійснив В. Кам'янець – Львів: Літопис, 2004. – 720 с.

Певну допомогу при вивченні курсу можуть надати: - незалежний літературно-мистецький та громадсько-політичний журнал „Всесвіт” (журнал іноземної літератури, виходить з січня 1925р. – www.vsesviv-journal.com); - часопис екранних мистецтв „КІНО-КОЛО” (видається від 1997 р. – www.kinokolo.ua); - новостворений інтелектуальний культурологічний журнал „Шо” – автор проекту та редактор відомий київський поет (за освітою журналіст) Олександр Кабанов. **Журнал претендує на роль авторитетного гіда в галузі культури, музики, мистецтва, кіно й театру.** Цей журнал можна назвати виданням антиглянцевого напрямку – <http://alexandr-k.livejournal.com>.

Можливо, для того, щоб усвідомити значення курсу „Культурологія”

(який згідно міністерських рекомендацій зведено до незначної кількості годин), **варто звернутися до поетичних творів, виступів, публікацій видатної української поетеси Ліни Костенко.** Проблеми, на які звертає увагу поетеса в лекції (що була представлена у 2000р. студентам Києво-Могилянської Академії) „Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала”, на жаль, і досі залишаються гострими та болючими.

Дивись: 1) http://ukrlife.org/main/minerva/l_kosten.htm;

2) <http://www.franko.lviv.ua/library/pdf/kostenko.pdf>).

Підручники з культурології, які різняться обсягом, структурою, принципами підбору матеріалів, методологією та методикою, Вам будуть рекомендувати викладачі, що будуть вести цю дисципліну. Але два нових підручника, які певною мірою корелюються з програмою дисципліни, затвердженою кафедрою, я хотіла би Вам рекомендувати, оскільки вони можуть допомогти при виконанні самостійних робіт і в процесі самоконтролю, а також можуть бути використані і як довідникові видання, що їх варто мати в домашній бібліотеці:

К90 Культурологія: теорія та історія культури. Навч. посібн. / За ред. І.І.Тюрменко, О.Д.Горбула. – **Київ: Центр навчальної літератури, 2004.** – 368 с.

К90 Кравець М.С., Семашко О.М., Піча В.М. та інші.

Культурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації / За заг. ред. В.М.Пічі. – Львів: „Новий світ-2000”, 2004. – 240 с.

В цьому навчальному році (2005-2006 н.р.) програму курсу розробили ст.викладач В.Г.Кузнецов та викладач О.Л.Сенькова-Комісарчук, які і проводять заняття „Культурологія. Теорія культури”. Визначаючи мету навчальної дисципліни, вони наголошують на тому, щоб **допомогти студенту зорієнтуватись в сучасній культурі.** Культурологічний підхід допомагає усвідомити важливість таких феноменів суспільної свідомості, як мистецтво, література, релігія, філософія, і, врешті, саму людину. Культурологія дає

можливість занурення в світ духовних цінностей, дозволяє осмислити як єдиний комплекс релігію, філософію, етичні норми і естетичне ставлення до світу.

Вивчення культури як суспільного явища допоможе пояснити процеси духовного і соціального життя. **Виявлення комплексу взаємопов'язаних культурних явищ в суспільстві дозволить систематизувати, класифікувати і упорядкувати розмаїття форм людської діяльності.**

В авторській програмі викладачі також звертають увагу на те, які дисципліна „Культурологія” органічно пов'язана з рядом інших дисциплін, що вивчаються студентами. Зокрема, „Філософія”, „Соціологія”, „Психологія”, „Українська та зарубіжна культура”, „Релігієзнавство”, та інших. Специфіка культурології полягає саме у її інтегративному характері, в орієнтації на буття та діяльність людини й суспільства як цілісних феноменів.

Курс „Політологія” (Кафедра українознавства, політології і права)

Корнієнко Валерій Олександрович, доктор політологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства, політології і права.

Керівник політологічного центру обласної адміністрації. Має понад 100 наукових праць, з них – 2 монографії. Член спеціалізованої Ради по захисту кандидатських дисертацій Національного університету ім. М.Драгоманова.

Сучасна політологія – один із найважливіших здобутків людського розуму, теоретичне відображення політичної діяльності, без якої в певній мірі неможливе існування суспільства. Теоретична, а більш за все – практична актуальність вивчення цієї дисципліни у вищих навчальних закладах України набуває особливого значення сьогодні – за умов подальшої демократизації суспільства, коли доля кожного з нас залежить від рівня функціонування політичних інститутів, дієвості та обґрунтованості політичних рішень.

Сьогодні пріоритетного значення набувають політичні аспекти національного відродження. Такі питання, як бути чи не бути Україні в НАТО, в СОТ чи ЄС тощо життєво важливі для всіх громадян України поза

залежністю від статі, особистих уподобань, гуманітарної чи технічної освіти. І це природно, оскільки, **по-перше**, процес цей відбувається в системі існуючих міжнародних відносин і майбутнє України значною мірою залежатиме від її державного статусу в цій системі.

По-друге, соціокультурне воскресіння народу, формування всіх національних атрибутів визначається ефективністю новостворених державних і суспільно-політичних інститутів, легітимністю здійснюваної ними політики. Це й пояснює той факт, що до активної політичної діяльності залучаються дедалі ширші верстви народу. Інтенсивна політична соціалізація особи стала реальністю повсякденного буття.

По-третє, хоча політична наука не є панацеєю від усіх неоднозначних і болісних проблем, проте оволодіння нею дає змогу більш гуманно і з меншими втратами здійснити перехід до демократичного устрою суспільства.

Політичні знання, які репрезентують дану дисципліну, визначають, насамперед, можливості для аналізу політичних подій, які відбуваються в суспільства і, одночасно, спрямовуються на подолання гострої кризи всієї соціальної системи. Кожному поколінню належить пройти свій шлях до кращого буття, ніхто не “ощасливить” національним суверенітетом, демократією і політичною культурою. Але, спираючись на загальнолюдські надбання політичної теорії і практики, можна знайти оптимальне розв’язання політичних проблем національного відродження, зберегти інтелектуальні і матеріальні сили народу.

По-четверте, сьогодні політологія покликана сприяти подоланню стереотипних уявлень про політику як арену боротьби, протистояння, виникнення конфліктів і утвердженню в суспільній свідомості її розуміння як засобу інтегрування інтересів соціальних суб’єктів, досягнення громадянського миру, соціальної та національної злагоди. Створеному міфічному баченню політичного життя можна протиставити тільки таке, що ґрунтується на висновках політології, всіх її наукових шкіл та напрямів. Тому слід наголосити і на концептуальні, а не тільки на практичні аспекти політології, виходячи при

цьому з необхідності і правомірності різних концепцій в політичній науці.

З іншого боку, безумовне зацікавлення політологією студентами вузів викликано утвердженням правової держави і необхідністю формування адекватної політичної свідомості і громадянської культури наших громадян. Значною мірою суперечки в політичному житті, взаємне непорозуміння породжуються саме застарілим понятійним апаратом, наприклад, загальноприйнятим поділом на лівих і правих, радикалів і консерваторів, капіталізм і соціалізм. За змістом, історичним спрямуванням сучасні політичні сили не вписуються в ці поняття. Потрібні інші характеристики, критерії, диференціація.

Крім того, предмет політології у вузах – не "чиста" політика. Такої, власне кажучи, немає. Політика невіддільна від інших сфер суспільного життя. Отже, оволодіння політичною наукою має ґрунтуватися на певних історико-філософських та економічних знаннях студентів. Тому вона органічно вписується в концепцію комплексного вивчення суспільних наук, яка запроваджується у вищих навчальних закладах України.

Таким чином, з урахуванням вищезазначеного, слід підсумувати наступне.

Вивчення політичної науки є одним з важливих напрямків впровадження нової концепції гуманітарної освіти.

Вивчення курсу «Політологія» покликано формувати у студентів систему логічно завершених базових знань про політику, а також надає можливості:

- знати об'єкт і метод політичної науки взагалі, і української зокрема, оперувати і володіти її понятійно-категоріальним апаратом;
- орієнтуватися в основних світових і вітчизняних політологічних школах, концепціях і напрямках, знати і вміти давати характеристики і оцінки вченням про політику;
- мати уявлення про сутність політичного життя, політичних відносин і процесів, про суб'єкт і об'єкт політики, конституційні права людини і громадянина, місце і значення політичних систем і режимів у житті

- держави і громадянського суспільства;
- уміти виділяти теоретичні, духовні, прикладні та інструментальні компоненти політичного знання, усвідомлювати їхню роль і функції в підготовці політичних рішень, у забезпеченні особистісного внеску в суспільно-політичне життя;
 - розуміти основні напрямки розвитку світового політичного процесу, геополітичну обстановку, місце, роль і статус України в сучасному світі;
 - опанувати навички політичної культури, вміння застосовувати політичні знання у професійній і громадській діяльності;
 - зростання ролі політології у вузі пов'язано з розширенням політичних процесів у світовому масштабі, перетворенням політики у вирішальний чинник політичного розвитку. Все це обумовлює необхідність в аналізі і визначенні практичних політологічних рекомендацій, як керівництво до дії в сучасних політичних умовах;
 - політологія повинна давати орієнтири практиці для розробки тих рішень, що торкаються долі мільйонів людей.

Курс „Соціологія” **(Кафедра психології, педагогіки та соціології)**

Слободянюк Анатолій Володимирович, доцент кафедри психології, педагогіки та соціології. Науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету. Куратор “Студії молодого соціолога”. Має практичний досвід в сфері роботи з громадськістю (PR). Викладає навчальні курси: “Соціологія”, “Конфліктологія”. Галузь наукових інтересів: соціологія владних відносин, соціологія громадської думки, ціннісні орієнтації, проблеми девіантної поведінки, конфліктологія. Має більше десяти наукових публікацій у фахових виданнях з соціології.

Ми живемо сьогодні, напочатку XXI сторіччя, у світі, сповненому тривоги, але водночас і дивовижних перспектив на майбутнє. Цей світ вирує змінами, позначений глибокими конфліктами, напруженнями та суспільними

розколами, як і руйнівним впливом сучасної технології на навколишнє середовище. А проте ми спроможні конт ролювати свою долю і змінювати кожен своє життя, сподіваючись на краще, чого попередні покоління навіть уявити собі не могли.

Як постав сьогоднішній світ? Чому умови нашого життя так від - різняються від тих, за яких жили наші батьки й діди? В якому напрямку відбуватимуться зміни в майбутньому? Ці питання станов лять щонайактуальніший інтерес для соціології — наукової галузі, яка, з огляду на означене вище, має відігравати роль у новітній інте лектуальній культурі.

СОЦІОЛОГІЯ — це вивчення соціального життя людини, груп людей та суспільств. Це надзвичайно цікава й захоплююча справа, оскільки йдеться про нашу власну поведінку як суспільних істот. Соціологія просто кажучи, це один із способів вивчення людей. Соціологи прагнуть з'ясувати, чому люди ведуть себе певним чином, чому вони утворюють групи, відправляються на війну, поклоняються комусь, одружуються, голосують, тобто все, що відбувається один з одним. Поле соціологічних досліджень надзвичайно широке — від аналізу випадкових зустрічей між окремими індивідами на вулиці й до ви вчення глобальних соціальних процесів.

Важливо, щоб кожен чітко усвідомив: для осягнення дисциплін гуманітарного профілю необхідне глибоке їх розуміння, осмислення, світоглядне сприйняття. **Методика вивчення соціології та конфліктології (наук, які тісно пов'язані з реальною дійсністю - суспільством) не схожа на методику засвоєння математичних, економічних чи то мовних дисциплін.** Тут важливі не тільки знання, а й здатність до розмірковування, судження. Швидкість мислення менш важлива, ніж його гнучкість та здатність сприймати й оцінювати різні думки. Освіта не повинна обмежуватися лише передачею традицій, знань та навичок. Щодо соціології та конфліктології, то вони покликана поліпшувати здатність людини знаходити сенс у різних ситуаціях, процесах та явищах, глибоко їх осмислювати, усвідомлювати.

Для демонстрації значущості соціології в сучасному суспільстві може

бути наведений ряд підтверджень:

- соціологія, завдяки багаточисленным емпіричним дослідженням, сприяла розвитку більш детального пізнання і глибшого розуміння сучасного суспільства;
- соціологія піднімає важливі проблеми природи індивідуальної моральної і правової відповідальності, досліджуючи соціальний контекст людських дій;
- соціологічні знання значно сприяло розвитку інших дисциплін, зокрема історії, філософії і економічної науки;
- соціологію можна розглядати як нову форму свідомості, особливо чутливу до дилем секуляризованої індустріальної цивілізації.

У процесі навчання студент засвоює безліч дисциплін. Звичайно, залежно від професії, велику роль у формуванні професійних навиків насамперед відіграють спеціальні дисципліни - це ті, знання котрих будуть використовуватися безпосередньо у професійній діяльності (для економічних закладів — це бухгалтерський облік, економічний аналіз, ряд інших економічних дисциплін). Однак є такі предмети, які формують та підвищують нашу освіченість, загальний розумовий рівень, розвивають вміння мислити, спілкуватися, формують і розширюють світогляд і т. ін., тобто, без засвоєння яких не можна сказати, що така людина є носієм високої культури, освіченості.

Соціологія та конфліктологія сьогодні зайняли гідне місце серед інших соціальних дисциплін, йде активний процес їх розвитку як самостійних наукових дисциплін. У різних навчальних закладах України відкриваються нові факультети і відділення соціологічного профілю.

Сучасна соціологія та конфліктологія являє собою гігантський масив соціальних знань, дослідницьких технологій, методик, з допомогою яких вони охоплюють особливий аспект суспільства - соціальну реальність, процеси і явища соціального життя людей, соціальні сфери. Цей масив невпинно поповнюється новими знаннями, швидкість приросту яких є досить високою. Безперечно, справа ця винятково складна, тривала і відповідальна.

Вивчення соціології та конфліктології допоможе сформувати у майбутніх спеціалістів соціологічне мислення та культуру, сформувати алгоритм з'ясування природи соціальних процесів та явищ. Адже, як ще наголошував основоположник української соціології Микита Шаповал, *„лише після того, як значна більшість людей навчиться розуміти природу суспільної організації, коли суспільне життя стане предметом пильного вивчення..., соціологія стане справою не окремих піонерів, а першою наукою, яку мусять пізнати людина...”*

Освоєння курсу соціології дозволить також оволодіти фундаментальними основами важливих знань, уміннями та навичками з підготовки та проведення конкретних соціологічних досліджень у практичній діяльності, оскільки більшість різновидностей маркетингових та інших досліджень, якими оперуватимуть майбутні фахівці, базуються на системі соціологічних методів - як оптимальної моделі наукового пошуку.

Сьогодні, коли суспільство характеризується активними процесами перетворення в соціальному, економічному, політичному житті, студентська молодь мотивована на серйозне ставлення до предметів, які безпосередньо пов'язані з їхньою майбутньою професійною діяльністю. Тому з широкого спектру системи соціологічного та конфліктологічного знання автор включив ті підрозділи, які найбільш тісно пов'язані з характером майбутньої професійної діяльності людини з технічною освітою.

Розробляючи програми курсів соціології та конфліктології, автор ставив завдання не лише озброїти студентів цілісною системою соціологічних знань, але й викликати інтерес до соціологічних аспектів життєдіяльності суспільства в цілому та виробничих організацій зокрема, показати значення оволодіння соціологічними та знаннями в галузі конфліктології для професійної діяльності інженера-організатора виробництва.

Майбутня робота випускника технічного ВНЗ, особливо в умовах ринкової економіки, постійно буде виводити його на такі ситуації професійної діяльності, вирішення яких без соціологічного аналізу, соціологічного

матеріалу, знань конфліктології буде просто неможливим. Це пов'язано, насамперед, з актуалізацією проблеми менеджментного забезпечення всього комплексу господарчо-економічної, техніко-технологічної, фінансово-комерційної, виробничо-трудової діяльності.

Розробляючи тематику, зміст та конкретні завдання курсів “Соціологія” та “Конфліктологія”, автор намагався забезпечити найбільш сприятливі умови для вирішення цілого комплексу взаємопов'язаних, і в той же час відносно самостійних завдань. Найбільш важливі серед них такі:

1. Знайомство студентів з основними методами збору та аналізу соціологічної інформації (програма дає можливість студентам практично випробувати такі методи збору інформації, як контент-аналіз документів, різні види опитувань, соціологічні тести, включене та невключене спостереження тощо). Знайомство з структурою, типологією, динамікою протікання конфліктної взаємодії, оволодіння методами запобігання, діагностування конфліктів та управління ними.

2. Оволодіти навичками самостійного соціологічного аналізу, соціально-психологічного діагностування (важливим елементом програм є самостійна робота студентів над розробкою проектів програм для вивчення громадської думки та всебічного аналізу конфлікту).

Курс „Естетика і культурологія” (Кафедра культурології)

Буяльська Тамара Болеславівна, проректор, завідувач кафедри культурології, професор, Заслужений працівник народної освіти.

Навчальна дисципліна “Естетика і культурологія” є інтегральним курсом, який поєднує дві самостійні навчальні дисципліни “Естетику” і “Культурологію”. Синтез двох навчальних дисциплін не є механічним, а обумовлений динамізмом та діапазоном тих соціально-культурних і політико-економічних змін та перетворень, що активізують процеси інтеграції в

суспільстві і культурі. Окрім того ці дисципліни поєднує один гуманітарний простір, центральними, ключовими словами якого є ЛЮДИНА, КУЛЬТУРА, ДУХОВНІСТЬ, МИСТЕЦТВО, ОСВІТА.

Одним із аргументів на користь інтегрального курсу “Естетика і культурологія” є завдання формування у майбутнього спеціаліста цілісного гуманістичного світобачення, що ґрунтується на знанні тих історико-філософських, мистецьких, психолого-педагогічних та соціально-політичних дисциплін, що викладались в попередні роки. Варто враховувати також, що запропонований інтегральний курс, який завершує вивчення гуманітарних дисциплін, **передбачає нові бачення попередньо засвоєного, стимулює до пошуку нових формулювань і аргументів на користь власних висновків, суб’єктивних оцінок і поглядів; передбачає вільний обмін думками і широкі дискусії, які є обов’язковими і незаперечними атрибутами університетського знання.**

Магістрантам, починаючи вивчати запропонований курс, важливо розуміти, що для всієї світової науки кінця ХХ початку ХХІ століття є характерним зростання і поглиблення інтересу до проблем культури і культурного регулювання колективного і особистого життя людей, що віддзеркалюють весь складний комплекс функціональних засобів і механізмів взаєморозуміння і взаємоузгодженості процесів життєдіяльності людей. Підвищення такого інтересу обумовлено численними історичними і соціокультурними причинами, серед яких вагомими є: - процеси глобалізації певних феноменів соціокультурного розвитку; - становлення мультикультурної постіндустріальної цивілізації; - змінення характеру взаємовідносин особистості з соціумом; - пошук засобів культурної адаптації людини до техногенного світу і інформаційної цивілізації; - поява і розповсюдження феномена масової культури; - руйнування багатьох підвалин традиційного життєвого устрою; - зміна філософських парадигм у світогляді людини; -

зміщення акцентів: з людини, що є продуктом культури, на людину, що є творцем культури.

В зв'язку з цим перед освітою постають завдання сформувати у студентської молоді системні уявлення:

- про становлення, функціонування і взаємодію особистості і суспільства в культурі;

- про культуру, як засіб самоорганізації спільної життєдіяльності і відтворення (репродукування) соціальної людини в історії;

- про культуру, як сукупну суспільну і індивідуальну діяльність, завдяки якій реалізуються творчі потенції і здібності, що є у людини;

- про естетичний потенціал культури.

Враховуючи те, що в системі вищої технічної освіти навчання здійснюється по окремим предметним галузям знань, а розгалужене викладання суспільно-політичних, філософських і гуманітарних дисциплін не дає узагальненого цілісного уявлення про світ культури і культуру суспільства та особистості (на засадах якого формується загальнокультурна і загальногуманітарна ерудиція будь-якого спеціаліста) виникає потреба завершувати вивчення усього комплексу суспільно-гуманітарних дисциплін введенням у навчальний процес нового курсу "Естетика і культурологія", сформованого на межі соціального і гуманітарного знання про людину і суспільство, що дає уявлення про культуру, як специфічну функцію і модальність людського буття.

В Україні, в умовах соціальної і економічної нестабільності, коли втрата культурної компетентності, соціальної адекватності стають типовими явищами, коли ерзацкультура і ерзацмистецтво заповняють засоби масової інформації, вагомість культурології як науки гостро зростає.

Варто звернути увагу на те, що „Культурологія” як наукове знання, а тим паче, як навчальна дисципліна, не існувала в державах колишнього Радянського Союзу і з'явилась в Україні (набувши певний науковий і освітянський статус)

тільки на початку 90-х років XX століття. В той же час в країнах Західного світу наукове вивчення феномену „Культура” має певні традиції, витoki яких існують ще в XVIII столітті.

Саме тому *метою і сумарним завданням навчального курсу "Естетика та культурологія"* є **введення студентів магістратури в інтелектуальну тенденцію осмислювання соціально-культурних процесів; збагачення їх досвідом культурологічного розуміння і естетичного переживання дійсності; формування інтегративного знання про суспільство і культуру на засадах національних джерел і символів української культури; усвідомлення ними значення загальнолюдських цінностей в процесі глобалізації і поглиблення досвіду спілкування з феноменами світового мистецтва; підвищення загальної культурної компетентності; формування навичок соціально-культурної та психологічної адаптації до інноваційних змін в культурному середовищі.**

Одне з головних завдань, на яке орієнтовано викладання курсу "Естетика і культурологія", полягає в тому, щоб студенти відчували в просторі культури розмаїття точок зіткнення між соціальним, біологічним, гуманітарними, технічним, свідомим, підсвідомим і зрозуміли необхідність пошуку нових шляхів їх взаємозв'язків, взаємодії, взаємовпливу, інтеграції та інтенсифікації. А для цього варто усвідомити, що Культура, як соціально-історичний феномен, це універсум інформаційних просторів, що не піддаються (кількісному) обрахуванню (їх може бути мільйон, мільярд ...). Вони (культурні простори) поєднані у ЧАСІ хронометричною парадигмою минуле – сучасне – майбутнє і характеризуються динамікою впливів, взаємозв'язків, протистоянь, конфліктів, трансплантацій, перетворень, знищення, відродження тощо. В кожному культурному просторі свої норми, традиції, табу, еталони, які здебільшого вступають в протиріччя з певними соціально-економічними та політичними реаліями, з певними інноваційними процесами в сфері людської життєдіяльності, які або загрожують існуванню

людини, або знижують рівень її ЛЮДЯНОСТІ.

Постійна динаміка і напруга в просторі культури породжує в середовищі культури її протилежність – антикультуру, ерзацкультуру, рудименти варварства і дикунства. Поглиблюється протиріччя між цивілізаційними і культуротворчими процесами, а також процесами глобалізації і процесами збереження національно-культурної самобутності. Згідно з діалектичними законами соціально-культурного розвитку, чим більше позитивного, творчого, гармонійного, індивідуально-особистісного, тим більше і негативного, руйнівного, потворного, стандартизованого, знеособленого.

Оскільки кожна людина принципово не може бути за межами культури, **проблема** свідомого вибору власного „дао” (шляху в культурі), власної системи цінностей і пріоритетів – є не тільки завжди актуальною, але і смисложиттєвою.

Питання: „Що потрібно освіченій людині, щоб почувати себе адекватною високим вимогам культури, зберігаючи при цьому свою індивідуальну неповторність?”, „Як почуватися комфортно в різних незнайомих культурних ситуаціях?” – одні із тих, на які Ви зможете знайти відповідь вивчаючи курс „Естетика і культурологія”.

Естетичні критерії, категорії, оцінки, ідеали можуть бути надійним компасом в просторі різних культур, а також у випадках, коли необхідно вирішувати несподівані життєві чи професійні проблеми. Окрім того, заняття допоможуть Вам зрозуміти і знайти відповіді на питання:

- „Чому „Естетика”, естетична проблематика має надзвичайно глибокі коріння в стародавній історії людства?”;
- „Коли і чому виникає мистецтво?”;
- „Як мистецтво змінило світ?”;
- Чому деякі дослідники називають епоху народження мистецтва „творчим Біг Бенгом (**Big Bang**) (Великий вибух)”;
- „Чому визначення Естетики не можна обмежувати поняттям

„Прекрасне?”;

– „Чому протягом усієї свідомої історії людства науковці різних галузей знань намагаються збагнути (визначити, зрозуміти) Прекрасне?”;

– „Чи відчуваєте Ви принципову різницю між питаннями: 1) Що є прекрасним? і 2) В чому сутність Прекрасного? Чому предметом Естетики є друге, а не перше питання?”;

– „Чому КАЛОКАГАТІЯ – основний принцип античної естетики?”;

– „Чому в Стародавній Греції (Античний період) центральною категорією Естетики була категорія Трагічного?” В чому полягає феномен КАТАРСИСУ?;

– „Чому естетичну категорію Комічне не можна вважати протилежною категорії Трагічне”;

– „Що лежить в основі естетичного ставлення людини до світу? Що таке естетична діяльність?”;

– „Чи знаєте Ви, що Ф.М.Достоевський ніколи не декларував категоричне: „Краса врятує світ!” Порядок слів в його твердженні інший, інші акценти і висновки?”;

– „Чи змогли б Ви дати визначення Прекрасному? А взагалі, чи може бути узагальнююче формулювання? А чому варто розуміти і відчувати Прекрасне?”;

– „Чим різняться терміни „Культура” і „Цивілізація”?”;

– „Чи знаєте Ви про те, що термін „культура” в сучасному розуміння слова, з’являється тільки у XVIII столітті, а поняття „Первісна культура” – тільки у XIX ст.?”

Варто знати також і те, що вперше слово „**Kulturologie**” вжив німецький вчений Вільгельм Фрідріх Оствальд (1853-1932 рр.) у 1913р., який займався проблемами фізики, хімії, філософії. Широко відомими є його праці по теорії

електролітів. У 1889 р. він розпочав видання серії „Класики точних наук”. У 1909 р. отримав Нобелівську премію. В науковий обіг термін „**culturology**” першим ввів у 1949р. американський антрополог Леслі Уайт (1900-1975 рр.). Пам’ятаючи про те, що „Культурологія” і „Естетика” оперують поняттям **ДУХОВНІСТЬ**, варто відчувати в самому явищі **конкретну індивідуальну змістовність**, що визначається триєдністю: Інтелект – Душа – Дух. Аналіз цих складових, рівні їх розвитку, спрямування можуть допомогти усвідомити, в тій чи іншій ситуації, як власні, так і можливості інших людей.

Духовність, як вища форма ідеального – є джерелом і проявом естетичної насолоди, яка характеризується невичерпністю, не має тенденцій до перенасичення і не обмежена ні часом, ні простором, ні фізичними можливостями людини.

Основні категорії естетики – це духовні моделі естетичної практики суспільства у всіх сферах буття, але, значною мірою, вони проявляються в художній культурі людства.

Хотіла б звернути увагу на те, що теми: „Природа і культура”, „Культура особистості”, а також розділи курсу, присвячені основним мистецьким напрямам ХХ століття та теоретико-методологічним засадам естетичних концепцій ХХ століття, завжди викликають у магістрів неабиякий інтерес, особливо мистецтво модернізму. Перегляд, обговорення документальних і художніх фільмів, що характеризуються високими естетичними якостями, поглиблюють світогляд людини, спонукають до філософських, етичних та смисложиттєвих роздумів – є основою самостійних та практичних занять. Лекційні та семінарські заняття проводяться в форматі діалогу, який будується на принципах Едварда де Боно, відомого своїми роботами „Народження нової ідеї (про нешаблонне мислення)” та „П’ятиденний курс мислення” (Edward de Bono “The use of lateral thinking” and “The five-day course in thinking”).

Акцентуючи увагу на тому, що кожна людина має право все піддавати

сумніву і може робити це стільки разів, скільки забажає, але зробити це хоч раз в житті вона просто зобов'язана. **Він формулює** один з принципів: навіть якщо Вас нині цілком задовольняє чітко визначений погляд на певну річ, є сенс в тому, щоб час від часу починати пошуки іншого погляду на ту саму річ. Цей принцип надзвичайно вдало корелюється з поліфонічною сутністю естетичного сприйняття, яке і є передумовою творчості, основою нешаблонного мислення. Саме тому розвиток естетичних відчуттів, смаків, естетичної свідомості – важлива складова магістерської підготовки.

Фахова підготовка магістрів вимагає від студентів максимальної інтелектуальної напруги, концентрації волі, здатності до пошуку нових рішень, генерування ідей. В такому разі, спеціалізація стає фундаментом індивідуального розвитку, умовою творчості. Саме тому, надзвичайно важливо не обмежувати мислення вузькопрофесійними заняттями, а збагачувати його естетичними, культурологічними, мистецькими знаннями, які, навантажуючи праву півкулю мозку, знімають інтелектуальну та психологічну втому, формують асоціативне мислення, яке запобігає стану „зацикленості” на певних проблемах. Розвиток естетичного світогляду зменшує дисбаланс між розумовим і почуттєвим, свідомим та інтуїтивним, сприяє гармонізації логічної і художньо-образної системи мислення, відновлює духовну енергетику.

Взагалі варто пам'ятати про те, що кожна людина унікальна і неповторна, її особистісний досвід надзвичайно важливий для подальшого розвитку людства, але збереження, збагачення і удосконалення індивідуальних особливостей забезпечується не поглибленням спеціалізації, не фаховими стандартами і нормативами, а системою загально-культурних цінностей і пріоритетів, а також масштабами того культурного простору, який підживлює людину і який є джерелом її життєдіяльності.

Залюбівська Оксана Броніславівна, викладач кафедри культурології. Автор навчальних програм з курсів “Риторика”, “Методика педагогічної майстерності” для магістрів та студентів економічного факультету ВНТУ. Сфера наукових інтересів: риторика, методика викладання риторики, культура мовлення, педагогіка. Має біля 10 наукових публікацій. Працює над дисертацією “Риторика як навчальна дисципліна в системі підготовки спеціалістів в технічному університеті”.

Ознаки риторичного Ренесансу, який розпочався в Європі у другій половині ХХ століття, стають нині помітним й в Україні. Причини відродження риторики різноманітні. З одного боку, очевидними є суспільно-політичні, соціально-економічні причини. Демократія, відновлення прав особистості, свобода слова, розвиток підприємництва вимагають значного розширення логосфери особистості, активізації її мовленнєвої діяльності. З іншого боку, важливими постають причини психологічного характеру. Сучасній людині властиве прагнення вільно виявляти свою індивідуальність, неповторність. Поглиблення ж розбіжностей між людьми породжує труднощі, конфлікти у спілкуванні, знижує рівень комунікабельності. На кількості та якості міжособистісної та ділової комунікації позначається ще ряд соціально-психологічних факторів сьогодення: фактор “особистої автономії” (уявлення про особисте “я” як щось окреме і самодостатнє); фактор урбанізації і відчуження особистості; фактор “інформаційного вибуху” (швидкий розвиток засобів масової інформації та комп’ютеризації суспільства). Згадані явища сучасного життя спричиняють актуальність риторики – науки про ефективну мисленнєво-мовленнєву діяльність. Отож закономірно, що ця наука поновлює своє місце серед навчальних дисциплін гуманітарного циклу у системі освіти України.

Риторика є класичною гуманітарною дисципліною яка завжди була неодмінною частиною освіти у всьому світі. І, як зазначають Н.Чибісова та О.Тарасова, з моменту свого виникнення риторика не була спрямована на масовий „продукт”, а була зорієнтована на формування особистості. Ще давні педагоги-ритори виробили певний комплекс характерних рис, які слід

виховувати в оратора: особливий тип мислення, якість мовлення, культура спілкування, висока моральність. Риторика являє собою синтез наук: логіки, етики, естетики, лінгвістики, психології. І в цьому велике значення риторики як навчальної дисципліни, що формує гармонійну особистість та фахівця.

Значення риторики як навчальної дисципліни визначається такими її рисами: **універсальність** (риторика пропонує алгоритм мисленнєво-мовленнєвої діяльності, який можна наповнити різним змістом – економічним, технічним, педагогічним тощо); **синкритизм** (риторика, органічно поєднуючи в собі певні аспекти філософії, логіки, етики, естетики, психології, соціології, лінгвістики, літературного та сценічного мистецтва, має значні можливості для розвитку інтелектуальної, моральної, естетичної культури людини); **суспільно-гуманізуючий потенціал** (риторика забезпечує людині розуміння мовленнєвого середовища, в якому вона знаходиться, орієнтацію у ньому, дає можливість формувати свою мовленнєву поведінку, оцінювати мовлення оточуючих).

В умовах явного мовного нігілізму, українсько–російської двомовності, існуючих у вітчизняній логосфері, риторика покликана також привернути увагу до проблем саме українського мовлення, загострити почуття пошани до рідної мови, посилити вимогливість, принциповість у ставленні до власної мовленнєвої культури, до мовлення оточуючих.

Мета пропонованого курсу “Основи риторики” – сприяти формуванню риторичної культури студентів. Риторична культура у даному курсі визначається як сукупність риторичних знань і умінь, що сприяють успішному здійсненню риторичної діяльності у різних її формах, видах, жанрах, стилях (усне і письмове мовлення; монолог, діалог; побутове, ділове, публіцистичне, наукове мовлення). Структуру курсу визначають три розділи: а) історія риторики; б) теорія риторики; в) риторична практика.

Прослухавши курс, студент знатиме:

- основні етапи формування і розвитку зарубіжної і вітчизняної риторики;

- основні поняття, закони і правила риторики;
- алгоритм створення риторичних текстів;
- види, жанри, стилі мовлення; основні комунікативні якості гарного мовлення;
- принципи і правила риторичної етики, етикету;
- шляхи і способи самовдосконалення риторичної культури.

Студент вмітиме:

- створювати текст відповідно до цілей і умов риторичної ситуації;
- розробляти стратегію діалогу, групової дискусії, змодельовати їх відповідно до цілей і умов риторичної ситуації;
- представляти промову слухачам (володіти технікою мовлення);
- організовувати і вести діалог (дискусію);
- аналізувати, оцінювати чужу і власну риторичну діяльність; розпізнавати риторичні маніпуляції своїх співрозмовників.

Риторична культура – багатоаспектне поняття. У ньому можна виділити інтелектуально–творчий, мовностилістичний, психолого–педагогічний, етичний, естетичний аспекти. Тому заняття з риторики передбачають розвиток творчого мислення, уваги, пам’яті; формування вмінь встановлювати контакт з аудиторією, зі співрозмовником, викликати увагу слухачів і керувати нею; володіти прийомами впливу на аудиторію, адекватно поводитися у конфліктних ситуаціях; володіти собою, виступаючи перед великою аудиторією тощо.

Курс викладається на лекційних і практичних заняттях. На заняттях застосовуються такі методи навчання: метод досліджень; бесіда; риторичні вправи та завдання: виступи-промови на задану і вільну теми; промови-імпровізації; аналіз і самоаналіз публічних виступів; аналіз і редагування риторичних текстів; тестування; комунікативні ігри (інтерв’ю, прес-конференція, ділові переговори, групова дискусія, “суд присяжних” тощо); вправи на розвиток творчого, асоціативного мислення, пам’яті, психофізичної свободи; вправи на розвиток правильності, точності, багатства, виразності мовлення; практикум з виразного читання.

ДОДАТОК

СПЕЦИАЛИСТ ПОДОБЕН ФЛЮСУ?

(жартівливе есе)

Харьков Михайло Григорович, викладач кафедри культурології.

Має більше 30 наукових, науково-популярних, методичних статей в наукових збірниках, альманахах, журналах, газетах. Автор посібників: “Русская живопись” (1998), “Владимир Маяковский” (1998), “Русская литература. 1-ая часть” (2003), “Русская литература (серебряный век и литературная эмиграция). 2-ая часть” (2003) та монографії “Светить – и никаких гвоздей! Маяковский без хрестоматийного глянца” (2003 р.). Автор поетичних збірок. Коло наукових інтересів: життя і творчість В.Маяковського; срібний вік російської літератури; інтонаційні особливості поезії; поетика, риторика, елокуція.

«Специалист подобен флюсу: и у того, и у другого полнота односторонняя». О, незабвенный Козьма Прутков! Откуда ты узнал, что в современной Украине разговор о специалисте будет настолько важным, что затмит собой даже рассуждения о хлебе насущном?

А ведь проблема поистине знаменательна. Особенно в техническом вузе. Сюда стремятся молодые люди, помешанные (ну, в очень хорошем смысле!) на компьютерах, с ума сошедшие из-за чудес радиоэлектроники или влюбленные по уши в строительство. Молодежь, по ночам мечтающая о грандиозных проектах в экономике и настоящем прорыве в машиностроении, не имеет права не освоить все, что накопило неразумное человечество по данным проблемам. А ведь накопило, мягко говоря, немало!

Ну, как ему, будущему специалисту, при этом не превратиться в придаток машины или в роботоподобного распределителя цемента (даже если он будет занимать кресло в министерстве или ЮНЕСКО)? Как не стать тем самым флюсом, который предельно односторонен? Ответ прост, как воды глоток: для этого надо быть всесторонне образованным человеком.

Однако разве можно им стать, если ты не подозреваешь о том, что с нами вместе живут древний грек Платон или титан Ренессанса Леонардо? Гаргантюа и Санчо Пансо? Лаура и Синкстинская Мадонна? Сосуществуют миры

Джордано Бруно и вселенная Льва Толстого? Камо грядеши, если ты не можешь назвать пять-шесть стихотворений Александра Пушкина или романов Федора Достоевского? А, может, ты знаток творчества Леси Украинки и Ивана Франко? Во всяком случае, многие твои товарищи, пришедшие на первый курс, называют их современными украинскими поэтами. На втором курсе к этому знанию прибавляется еще один современник. Михаил Стрельбицкий. И все.

А что ты знаешь о конфуцианстве и буддизме? Мало? А о христианстве? Передо мной до сих пор картинка из жизни времен перестройки. Сотни образованных людей заполнили огромный зал: приехавшие из Америки специалисты по Библии на областном семинаре учат нашу интеллигенцию азбучным истинам. Учителя, преподаватели, работники культуры жаждут узнать что-то новое. «А ну-ка, все вместе скажем: в Библии 66 книг!». И все (все!), забыв о православных традициях своего края, весело повторяют эту протестантскую истину... Вернее, не забыв... Люди просто не знали. От них десятки лет скрывали эти сведения. Разговоры о Книге Книг были на периферии и науки, и повседневной жизни. А вам что мешает знать подобную информацию, чтобы не допускать таких издевательств? Православные вы мои!

Но вот встают убеленные сединами доценты, многомудрые профессора, даже академики (правда, эти могут говорить и сидя) и заявляют: *«А кому это все нужно! Необходимо добывать хлеб насущный, а желательно еще и с маслом. И очень хорошо, когда лишняя информация не доходит до утомленных голов загруженных донельзя молодых людей. У нас технический вуз, а не какая-то гуманитарная шарашкина контора. Мы живем в XXI веке, а вы нам показываете осколки прошедших тысячелетий. Мы творцы уникальной техники, отцы технической гармонии и при этом беременные все новыми и новыми идеями. Уменьшение желающих сталкиваться с гуманитарными отрыжками – это знаменательная тенденция. За нами, молодые друзья!»*

Но не спеши, студент. Даже если это глаголит даже самый академический академик, подумай: о чем это он? Он говорит о своем культурном уровне. О своей любимой однобокости. О своем флуде, если хотите. Ему так легче. Он,

получивший приличное образование (в том числе и гуманитарное), обо всем этом забыл, а повторять – лень. Но если я здесь могу ошибиться (хотя едва ли), то другая причина еще весомее. Он, обладатель степеней известных, становится соучастником преступления: ему все равно, что вас ограбили в школе. И в высшем учебном заведении он готов благословить подобный грабеж вашей души.

Запомнил наш высокообразованный профессор, что вузы тоже бывают разные. Наш храм науки – университет. Во всем мире университеты кроме специальных знаний и умений дают всестороннюю подготовку. Широкий кругозор, умение увидеть мир не только через микроскоп и телескоп или монитор компьютера, а через призму homo sapiens – вот что здесь самое главное.

А вот насчет тенденции, наш ученый сосед, пожалуй, прав. Только это – тенденция в пропасть. Для всей страны. Для всего народа. Деграция в культурном отношении – это путь в никуда. Так развалилась Римская империя. В 30-е годы прошлого столетия в Германии пришел к власти фашизм. Забвение уроков античности привели к кострам средневековья. Хотим идти по тем же тропкам? Преступно и бесстыдно.

А еще, студент, подумай над одной цитатой: *«XXI век будет веком гуманитарных знаний, или его вообще не будет»*. Гуманитарная культура – это не просто шкатулка, этакая хранилища сокровенных тайн и памяти поколений. Это прежде всего активность человеческого духа. В центре внимания гуманитарной культуры субъект мыслящий, творящий, познающий, высказывающийся, понимающий, деятельный, общающийся. Только он может спасти этот мир, где только и делают, что рубят суки и сучки, на которых сидим мы все...

Нам снится немая, как камень, земля,

И небо, нагое, без птицы,

И море без рыбы и без корабля,

Сухие, пустые глазницы.

(Арсений Тарковский)

Не желаешь такого? Так вот только он, Человек Культурный (как было бы здорово, если *он* – это был бы *ты!*), может защитить нашу Землю от катастрофы – это ли не самое важное в этом техногенном и технотронном мире?

В Японии подобные истины уже постигли давно. С середины 70-х годов фундаментальный сдвиг в сторону духовного развития произошел в США. Даже бизнес усвоил, что из всех факторов, которые он использует, именно человеческий фактор обладает поистине неисчерпаемыми возможностями. А наши ученые мужи... Да бог с ними. Гораздо важнее, чтобы ты, молодой человек, это понял. Хотя бы в чисто прагматической (даже утилитарной!) плоскости...

Тебе решать: быть флюсом – пусть глубокоуважаемым, пусть высокооплачиваемым, пусть великим мастером в своем деле, но всего лишь флюсом – или быть еще и ЧЕЛОВЕКОМ. Тем более все великие Мастера быть односторонними себе не позволяли. И речь идет не только о эпохе Возрождения: стоит помнить о скрипке Эйнштейна и Эдисона, о фантастической прозе Норберта Винера, о стихах очень многих «негуманитариев». Русский химик-органик, академик АН СССР с 1942 Александр Арбузов убежден: *«Я не могу представить себе химика, не знакомого с высотами поэзии, с картинами мастеров живописи, с хорошей музыкой. Вряд ли он создаст что-либо значительное в своей области»*. Не впечатляет цитата? А вот как тебе эта: *«Я не зустрічав жодного хоч трохи великого фізика, який би не був “ліриком”. Фізики дрібніші бувають і “сухарями”... Людина, позбавлена ліризму та почуття романтики, добру, дійсно велику річ у науці, а особливо в математиці, у кібернетиці і в теоретичній фізиці, створити не може»*. Эти мудрые слова принадлежат уже нашему великому соотечественнику – академику В. М. Глушкову.

Не стоит снова спорить о физиках и лириках. Сегодня (и завтра!) мера всех вещей – Человек Многосторонний.¹¹³ Подумай об этом, студент.

“СТУДЕНТСЬКА МУЗА”

Стрельбицький Михайло Петрович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри культурології. Керує літературною асоціацією ВНТУ “Студентська муза” та веде однойменну сторінку в часописі “Імпульс”. Заснував і кілька років очолював студентський “Клуб істинних шанувальників Тараса Шевченка”. Разом зі студентами підготовлена радіопрограма “Тарас Шевченко - ключ до вічності”, яка відзначена на Всеукраїнському конкурсі радіопрограм “Калинові острови” дипломом “За краще втілення теми “Національна ідея і молодь” (2004 р.). Ініціював щорічний творчий фестиваль ВНТУ “Вдячність Коновалюкові”.

Член Національної спілки письменників України з 1979 р. Автор 14 книжок поезії, монографії про творчість О.Гончара “Проза монументального історизму” (1988) та понад 300 літературно-критичних, літературознавчих і публіцистичних статей, 50 наукових статей.

Нагороджений літературними преміями: журналу “Дружба народів” за кращу публікацію року (1978); Республіканська в галузі літературно-мистецької критики (1985); обласна ім.М.М.Коцюбинського (1989).

Літературна творчість студентів ВНТУ: між самовираженням та самоствердженням (плюси і мінуси практичного інтелекту)

/Зі статті „За системність мислення і цілісність світосприймання”/

„... Мабуть, моє становище члена Спілки письменників, що пише і друкується відразу у двох жанрах – поезії та критики, - одних студентів-початківців до мене наближує, інших, амбітніших та вразливіших, спраглих якомога КОМПЛІМЕНТарного відгуку, віддаляє.

Спочатку мені здавалося, що ЛІТЕРАТУРНА СТУДІЯ з певною системою професійного, бодай версифікаційного вишколу у нас складеться, запрацює. Не склалася, не запрацювала: той, (визвавшись на обговорення) свої тексти не розтиражував; той взагалі прийшов „наступного разу” (дев’ять інститутів, і в кожного з них свій ритм життя). Ще інший готовий вислухати будь-який аналіз, будь-які зауваження, але ... тільки наодинці. Отак і трансформувалася студія-гурток у щось на зразок літературної асоціації „Студентська муза”. Автори-студенти приносять зошити та аркуші, я щось вибираю та пропоную до університетського часопису „Імпульс” (рубрика „Студентська муза”). А ще – залежно від інтересів кожного зокрема – щось

раджу, щось показово аналізую, про щось, навпаки, з цікавістю допитуюсь та, бува, знайомлю одного з іншим задля зміцнення духу асоціації.

З 2001 року за підтримки Вченої Ради університету почали друкувати в нашій університетській типографії студентські художні збірки. Першою була збірка жанру інтелектуальної фантастики „Риболовля на Танзарії” (2000 р., - 152 с.).

Молодих авторів-дебютантів – Олександра Мокіна (гр. ЕПА-98), Максима Моторного (гр. 2КІ-98), В'ячеслава Трухманова (гр. ЗКТ-98) (всі вони на той час були студентами другого курсу, а тепер – високоосвічені, шляхетні, різнобічно розвинені, високі професіонали-фахівці), об'єднувала не тільки молодеча залюбленість у можливості комп'ютерної техніки, але й тонке відчуття гуманістичної проблематики людства на межі III тисячоліття. До речі, ілюстраторами збірки також були нашу студенти – В.Біlostечний (1 МЕН-95) та О.Гончарук (2 ЕС-96). Надзвичайно цікавим малюнкам притаманна філософська заглибленість у проблему ЛЮДИНА – ПРИРОДА – ТЕХНІКА.

Другою була 100-сторінкова збірка віршів та літературно-критичних етюдів „Літа імпульсивні. Збірка поезії та критики” – 2001 р.

Досвід роботи над „Літами імпульсивними” відкрив принаймні чотири дуже цікавих речі. **Перша:** чимало наших студентів віршують дійсно для себе та найближчого кола. Скажімо: для КОМПЛІМЕНТарного (у розумінні Карнегі) кола, прагнучи не так самовираження, як самоствердження. Таких будь-які згадки про літературну науку якщо і не лякають, то короблять. **Річ друга:** незважаючи на проблеми майже відсутнього літературного вишколу, **кращі вірші студентів-технярів вигідно відрізняються від аналогічної продукції, наприклад філфаківців.** У них назагал менше того, що називають літературщиною. Більше – вольовитості, пристрасті, інтелектуалізму: міцніша життєва закоріненість, чіпкіший глузд – практичний інтелект. Як-то у вірші Валентини Волковської (гр. 2 ІПІ-00) „Передквітневе” – одному з кращих, але таки ж не одиноких, на сторінках збірки:

Хай думка переповнює і лине
В далекі нерозгадані світи.
А як захопився в небі за хмарину, -
Не покаліч, а краще – відпусти.
Хай сонце мирно-тихо спочиває
На крилах у мрійливих, синіх хмар:
Не зачіпай, бо іншого немає –
Розіб'ється і згасне, мов ліхтар.
Хоч важко і несила вже чекати –
Діждися життєдайних, літніх злив,
Вони загоять рани, біль і втрати
І подарують більше, ніж хотів.
Й коли усе загадане не вдасться,
Життя безлике стане на межі,
Розгледити у краплинах справжнє щастя,
Вгадаєш порятунок для душі.

Річ третя – трапляється синдром уявної російськомовності („двомовності”).

Нарешті, річ четверта – після публікації цілковита творча самозаспокоєність майже усіх опублікованих. Дерзають, носять зшитки та аркуші наші неофіти, - а згодом ... Роздумавши, бачу у такій заспокоєності один позитивний знак: хтось на тій добірці у збірці вичерпався, хтось, взявши першу вершину, переводить подих, накопичує (бодай і підсвідомо!) потенціал. **Зрештою, все одно здатними до життя залишаються лише духовно наснажені, інтелектуально проникливі рядки.** Й хіба погано, коли такі рядки, одного разу трапившись, потім не розчиняються в наступній масі менш вагомих?

А тим часом збірка „Літа імпульсивні” збрала схвальні відгуки, приватні та публічні (останній –зокрема у радіопрограмі Станіслава Шевченка „Зоряний час” : „Українське радіо”, 24 червня 2002 р. та на сторінках академічного журналу „Слово і Час” – 2003, №6), приносячи кожному своє: юним поетам – усвідомлення немарності зусиль, викладачеві-літераторові – дешифру сакраментальної професійної самореалізації, авторитетному та прогресивному ВНТУ – зайву (а й чи таку вже зайву?) згадку доброго його імені у контексті культуротворення ...”

P.S. (від редактора) Як свідчить досвід та постійна рубрика в часописі „Імпульс”, творчі традиції продовжуються, гуманістичний світогляд наших студентів поглиблюється. Кількість талановитих, художньо обдарованих студентів не зменшується. А головним є те, що всі вони мають високий рейтинг в навчанні, захоплені своєю спеціальністю, займаються науковою роботою, стають високоосвіченими професіоналами, отримують дипломи магістрів та кандидатів технічних наук. Гуманістично налаштована адміністрація ВНТУ (на чолі з ректором і Вченою радою), спрямованість на гармонійне поєднання технічного і гуманітарного сприяють створенню умов для розвитку і прояву різноманітних здібностей і талантів. Коли, шановний друже, Ви будете читати цей матеріал, то будуть вже опублікованими 3-и поетичних збірки. Автори: Оксана Барбак (гр. 1АМ-01), Дмитро Штофель (гр. МА-02), Сергій Білохатнюк (гр. РТ-03).

ТЕХНОЛОГІЯ УСПІХУ

**(фрагмент розмови редактора університетського часопису „Імпульс”
Ірини Павлівни Зянько з нашим випускником)**

Сергій ІЛЬЧУК десять років тому закінчив бакалаврат Вінницького технічного університету за спеціальністю «мікроелектроніка». Нещодавно навідав alma-mater, аби прочитати для старшокурсників Інституту менеджменту курс лекцій з дисципліни «мікроекономіка». Прочитати англійською мовою.

Нині Сергій є пошукувачем докторського ступеня в дослідженні політики Rand Corporation, Santa Monica (USA). І запрошеним викладачем економіки для магістеріуму Національного університету «Києво-Могилянська академія».

А ще Сергій доводиться онуком художнику Федору КОНОВАЛЮКУ, мистецький доробок якого дбайливо зберігає художній музей нашого ВНТУ.

– Спілкуючись у науковому середовищі, насамперед розповісти повинен про свою підготовку. Тож, у першому ж реченні кажу, що маю диплом бакалавра з «мікроелектроніки» Вінницького національного технічного університету.

ВНТУ, зокрема кафедра культурології має у моєму житті дуже

важливе значення.

Я не знав, що Федір Зотикович є моїм родичем. Прийшовши на першу лекцію з культурології, побачив на стінах аудиторії картини КОНОВАЛЮКА. У коротенькій анотації прочитав, що він родом із села Ягідного Муровано-Куриловецького району. І це мені було дуже приємно, адже я завжди свої літні канікули проводив там. Мої батьки тримають тісний зв'язок із селом, бабуся і дідусь для мене дуже рідні люди. Про той час, який там провів, маю найтепліші спогади.

Почавши готувати роботу (як того вимагає курс культурології), взявся розпитувати свого рідного дідуся. Тоді й дізнався, що ми з художником є не просто односельчанами, а й родичами. Мій рідний дідусь по батькові — двоюрідний брат Федора КОНОВАЛЮКА. Дідусь дуже допоміг мені у моїх дослідженнях для цієї роботи. Я багато дізнався і про інших своїх родичів.

Вдома, на жаль, немає жодної картини Федора Зотиковича. Зберігались картини в сільському клубі, коли там був музей. Потім той музей забрали у Муровані Курилівці. Тож, подальша доля полотен тепер мені не відома.

– **Сергію, а навіщо інженеру, рафінованому «технарєві», який у своєму житті зробив однозначний вибір на користь точних наук, гуманітарні предмети?**

– Теза неправильна хоча б тому, що **додаткові знання не є зайвими**. Така інформація збагачує людину, надає її мисленню об'ємності. Ерудованість не може завадити. Дуже приємно навчатись в аудиторіях, де на стінах полотна художників. **У Західних університетах культурологія є обов'язковим предметом для усіх спеціальностей бакалаврату.**

До розуміння Болонського процесу: бакалаврат — це перший ступінь вищої освіти. Людина поглиблює свої знання на рівні магістеріуму, там уже не матиме загальноосвітніх предметів. Але на першому ступені бакалаврату культурологія так само важлива, як історія. Ні в кого ж не виникає заперечень проти вивчення історії! **Її вивчення обов'язкове незалежно від спеціальності**, тим паче, що в магістеріумі спеціальність може змінюватися.

– Впродовж цих 10 років у Вінниці, у ВНТУ такий відносно тривалий час перебувати випадало не часто. Тож, які враження нині від **alma-mater**?

– Університет розширився, з'явилося багато нових спеціальностей. Мені дуже сподобалась кафедра фізвиховання. Під час свого перебування у ВНТУ відвідую безкоштовні заняття з аеробіки для викладачів. Без здоров'я немає успіхів у житті. Викладачі університету мають багато можливостей покращити своє здоров'я фізичною активністю. Відвідую університетський атлетичний зал за цілком символічну плату: 2,5 грн. – це теж на кафедрі фізкультури. У ВНТУ легко вести активний спосіб життя, тримати себе у формі.

Дуже сподобалась кафедра культурології. Нині вона займає уже два поверхи. У художньому музеї університету стало більше виставкових залів. Вразила мене щойно відкрита експозиція полотен Миколи ОЛІЙНИЧЕНКА. Я переписав назви більшості тих замків України, які він зобразив на своїх картинах. Планую їх подивитися, там побувати. Це поштовх для краєзнавчого туризму.

Дуже приємно був вражений, побувавши на заняттях, які веде доцент Михайло Петрович СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ. Студенти з Африки українською мовою читають Шевченка! Іноземні студенти так зацікавлено і успішно вчать нашу мову і культуру!

– **Будь-ласка, детальніше, де зараз навчаєтесь Ви.**

– Навчаюсь у США за докторською програмою (аналог нашої аспірантури) – готуюсь стати D.Ph.D (наш аналог — кандидат наук). Навчаюсь у Rand Corporation, Santa Monica, CA. Це є великий науково-дослідний інститут. Один з керівників моєї дисертації, маючи диплом фахівця з англійської мови і літератури, поступив і закінчив одну з найскладніших програм докторантури з економіки. Він зараз працює доктором університету в Чикаго, і є досить успішним економістом.

Не розумію, чому в Україні не дозволяють студентам, які отримали диплом бакалавра, змінювати фах при вступі на магістерську програму. У

Європі, в США людина, яка навчалась на бакалавра, приміром, філології, може поступати на магістерську програму з економіки. Вона конкурує зі студентами-економістами, але якщо витримає екзамен, то перешкодою диплом філолога не стане.

Коли говорять про Болонський процес, чомусь не згадують найголовнішого – свобода вибору фаху студентами після закінчення бакалаврату.

– **Насамкінець, Сергію, про технологію життєвого успіху. Яка вона?**

– Перше. Це щодня дбати про своє здоров'я. Викладачам і студентам ВНТУ це просто – мають змогу відвідувати безкоштовні заняття з аеробіки. Відвідувати університетський атлетичний зал, самостійно займатись спортом, адже університет має чи не найкращий у Вінниці стадіон. Без здоров'я людина не може бути продуктивною. Здоров'я дуже легко втратити, але дуже важко повернути.

Друге. Бути працелюбним і цілеспрямовано працювати на досягнення мети, яку поставив перед собою. Якщо людина не лінується і важко працює для досягнення мети, то її досягне. Приклад мого життя це підтверджує.

МОВА, ТО Є ДУША НАРОДУ

Т.Б.Буяльська, професор, завідувача кафедрою культурології.

О.Б.Залюбівська, викладач кафедри культурології

Які б не точилися суперечки навколо гуманітарних дисциплін у технічному університеті, вони все ж **відіграють важливу роль у реалізації нових стратегій освіти.** По-перше, ці дисципліни запрограмовані гармонізувати співвідношення і взаємодію раціонально-логічної і духовно-естетичної сфери особистості студента, що є не просто важливим, а необхідним для сучасної людини і суспільства в цілому. По-друге, гуманітарні дисципліни несуть у собі великий евристичний потенціал, що допомагає вирішувати одне з головних завдань навчання: розвиток у студентів самостійності, креативності мислення, спроможності до творчості₁₂₁ Для майбутнього інженера ці риси

мають стати сутнісними (не забуваймо, що слово „інженер” походить від латинського **ingenium** “здібність, винахідливість”).

Але не будемо говорити узагальнено. Звернемо увагу на конкретну проблему студентів технічного закладу – рівень їхньої мовленнєвої культури, серйозність цієї проблеми та шляхи її вирішення.

Зрозуміло, активне засвоєння рідної мови відбувається у загальноосвітній школі. Але **вузькопредметний, надто академічний підхід до викладання мови призводить часто до помітної нерезультативності цього курсу в системі загальної освіти.** Відтак в університеті спостерігаємо вельми невтішну картину: студенти не в повній мірі володіють грамотністю, вмінням застосовувати мову – змістовно і коректно формулювати, висловлювати, обґрунтовувати власні думки.

Анкетування, що проводяться протягом декількох років на кафедрі культурології серед студентів 1-4 курсів, допомогло виявити суттєві проблемні зони у царинах їх мовлення. Найсерйознішими, на наш погляд, є: - **індиферентне ставлення до проблем мови і мовлення;** - **двомовність**, що визначається отим індиферентним ставленням і **породжує горезвісний „суржик”;** - **нерозвинутість продуктивного мовлення;** - **орієнтація на репродуктивне мовлення.**

Наведемо деякі цифри. Більш ніж 50% студентів фактично визнали своє невимогливе, байдуже ставлення до мовлення, власного і оточуючих (20% - керуються принципом „яка різниця, як говорити?”, 35% - ніколи не замислювались над такими питаннями). При цьому майже 50% студентів відповіли, що російську мову знають краще, ніж українську, переважно спілкуються саме російською.

Отож, як свідчать результати дослідження, а також власний досвід спілкування зі студентами, - шляхетне, багате, виразне, **літературно правильне мовлення є рідкісним явищем у студентському середовищі; нормою, на жаль, є примітивне, незугарне мовлення, суржик.**

Тут варто згадати ще одну цифру²², що викликає тривогу: 46% опитаних

студентів університету нормально сприймають ненормативну лексику і самі нею користуються. Для порівняння. Опитування 1991-1994 років показало, що 81% студентів **ставляться негативно** до ненормативної лексики. У 1996-1998 роках цей відсоток значно знизився, і вже дорівнював 64%. А в 2002-2005 роках він став катастрофічно низьким – лише 18%.

З сумом і болем помічаємо, як зростає кількість тих, хто позитивно сприймає саме таку брутальну форму мовлення (а відтак і користується нею у щоденному вжитку); зростає відсоток байдужого ставлення до плюндрування національної, рідної мови. 1991-1994 роки – 12% позитивно, 7% - байдуже; 1996-1998 рр. – 22% позитивно, 15% - байдуже. 2002-2005 рр. – 47% позитивно, 35% - байдуже. В свій час видатний український поет М.Г.Рильський писав: „Нове життя нового прагне слова!” – Невже саме такого, зневаженого і знекровленого? Як нам болісно це визнавати, але проблема мовної вульгаризації майже повністю ігнорується в системі освіти. Мовлення – це стилістична особливість нашого мислення. Стилїстика мислення матеріалізується в людських діях і вчинках, віддзеркалює стан душі. Сьогодні, незаперечлива сентенція: „**Мова, то є душа народу!**” починає викликати не тільки гіркоту і неспокій, але і певні сумніви щодо справедливості цієї сентенції. **Невже ця сучасна, широко вживана нецензурна лексика, і є дзеркалом душі народу? І як на такому підґрунті сформувати духовність, людяність, почуття власної відповідальності? І нарешті, чи може людина в такому мовленнєвому режимі збагнути зміст гуманістичного світогляду, зміст художніх творів, відчутти красу поезії і визнати їх своїм духовними надбанням?**

Останні роки лінгвісти все частіше використовують термін „мова свідомості”. І якщо „поліфонія свідомості” (М.Бахтін) зводиться до нецензурних штампів, які накладають тавро на поведінку в міжособистісних стосунках, то виникає питання щодо професіоналізму, моральності, творчого потенціалу людини. Молоді люди, звертаємось до Вас, **замисліться** над цим. Той, хто любить свою землю, свій народ, свою матір, той, хто поважає інших і себе, **невже не здатний звільнити свою мову від бруду, захистити її?**

Нерозвиненість мовлення студентів технічного профілю пов'язана ще й з такими факторами: студенти все менше звертаються до читання творів художньої літератури (70% опитаних читають мало, або взагалі не читають); майже зникли такі види мовленнєвої творчості, як писання листів та щоденників; міжособистісне спілкування студентів, як правило, обмежується обговоренням взаємостосунків і побутових проблем (розмову на суспільно-політичну, культурно-мистецьку, філософську чи історичну тему можуть підтримати менш ніж 30% опитаних), майже зникли родинні традиції спілкування.

Як відомо, розвиток мовлення взаємопов'язаний з розвитком інтелектуальних та творчих можливостей людини, а вони є найважливішими у процесі формування спеціаліста „Слова надихають розум і окрилюють душу” (Аристофан, близько 445 – 385 р. до н.е.). Отож, формуванню власної мовленнєвої культури студенти, майбутні фахівці мають надавати серйозного значення.

Маємо пам'ятати: РІДНА МОВА – то генетичний код нації.

ГУМАНІТАРНІ ІНТЕРЕСИ СТУДЕНТІВ У КОЛІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ЗНАННЯ

/з часопису „Імпульс” №3, 2004 р. стор. 12./

Тамара Болеславівна Буяльська, проректор ВНТУ з виховної роботи та наукової роботи у галузі гуманітарних наук, завідувач кафедри культурології ВНТУ.

Щорічні науково-технічні конференції професорсько-викладацького складу, співробітників та студентів, що проводяться у нашому університеті, поєднують у науково-дослідницькому просторі вчених різних поколінь і фахових спрямувань.

Як на мене, то однією з характерних особливостей наших конференцій є те, що перший тиждень роботи традиційно присвячується гуманітарним проблемам. Проведення науково-просвітницької гуманітарної конференції у

межах науково-технічної конференції в нашому університеті є не тільки ознакою часу, але і свідченням збереження тих високих традицій університетської освіти, яка завжди була епіцентром культуротворчих і цивілізаційних процесів. Світоглядна і культуроантропологічна проблематика була і залишається головною науковою тенденцією осмислення соціальної дійсності у всіх її проявах і аспектах.

Цьогорічна XXXIII науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, співробітників і студентів також розпочалася з гуманітарної конференції, яка проходила 9-11 березня.

У перший день роботи відбулося пленарне засідання, присвячене 190-річчю Тараса Шевченка. Були представлені доповіді з усіх гуманітарних секцій (по одній з кожної). Наступні два дні працювали згідно тематичного напрямку секції філософії, політології, права, українознавства, культурології, педагогіки, психології, соціології, фізичного виховання та спортивного менеджменту, мовознавства, технічного перекладу, іноземних мов.

Загалом на конференції протягом трьох днів було представлено 254 доповіді. Дослідницький інтерес студентів нашого ВНЗ до широкого кола гуманітарних проблем свідчить про те, що завдяки впровадженню в нашому університеті ідей гуманізації технічної освіти все більше майбутніх фахівців починають розуміти термін „культура” не як обтяжливий набір норм і регламентів, а як великий інформаційний мегапростір, як універсум смислів, як специфічну функцію і модальність людського буття.

Саме тому, що одним з історичних завдань культури є безперервна важка робота з удосконалення механізмів людських зв'язків і стосунків, інтерес до гуманітарної проблематики у студентів нашого університету є не тільки сталим, але і таким, що постійно зростає.

Переконана в тому, що науковий інтерес студентів до філософських, соціологічних, правових, психологічних, мистецтвознавчих, мовних проблем,

тощо, не тільки долає межі вузької спеціалізації, але надає новій якості професійним знанням, поглиблює фахову підготовку.

Приклади з життя видатних учених, науковців, людей творчої праці, професіоналів і майстрів різних сфер людської діяльності свідчать про те, що людині притаманно обмежувати себе колом завдань, які необхідно вирішити, але джерела, з яких людина здобуває інформацію і черпає натхнення для розв'язання проблем, не мають меж.

Пленарне засідання розпочалося зі Слова про Тараса Шевченка, яке проголосив доцент кафедри КМД, лауреат літературної премії ім. О. Білецького, член Національної спілки письменників України Михайло Стрельбицький. А завершилось цікавою доповіддю студентки групи ОТЗ-01 Олени Владимирової «Кобзарі як носії високої моральності та духовні наставники українського народу» (науковий керівник – ст. викладач кафедри українознавства Світлана Волочай).

Бурхливе обговорення на пленарному засіданні викликала доповідь студента групи ЕЗ-02 Андрія Шведюка «Культура та безкультур'я українського телебачення» (науковий керівник — доцент кафедри КМД Леонід Філонов). Головний акцент доповіді був зроблений на проблемах мовлення в Україні. В обговоренні взяли участь як студенти, так і викладачі. Андрій виступив також на секційному засіданні з доповіддю «Психологія комп'ютерних ігор та кіберзалежність». На пленарному з цікавою доповіддю виступила доцент кафедри філософії ВНТУ, директор Вінницького обласного центру гендерної освіти Ірина Головащенко - “Перспективи гендерної освіти в сучасному українському суспільстві”.

На жаль, немає змоги розказати про найкращі доповіді, з якими наші студенти виступили на секційних засіданнях, їх понад 30. Але хочеться подякувати усім учасникам конференції, особливо тим, чиї доповіді визнані на секціях найкращими і будуть опубліковані у збірнику тез XXXIII науково-

технічної конференції.

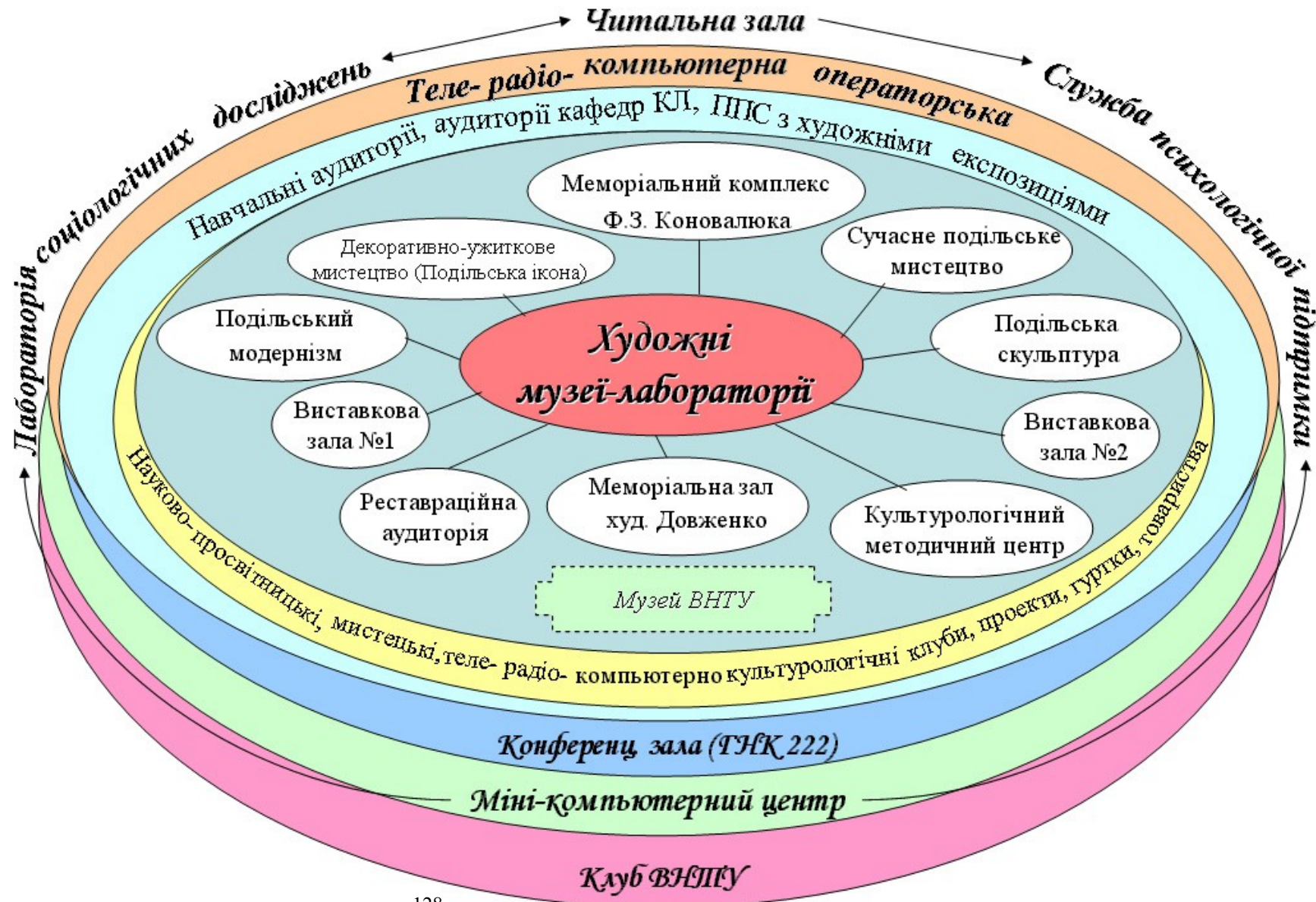
Варто зауважити, що певна частина студентів (можливо, навіть значна) бере участь у роботі як гуманітарних, так і технічних секцій нашої конференції. Ця інтелектуальна тенденція зіставлення або поєднання різних проблемних просторів віддзеркалює оптимальні шляхи подальшого розвитку людства.

Намагання знайти рівновагу між гуманітарним і технічним знанням спільне для науковців усієї Земної Кулі.

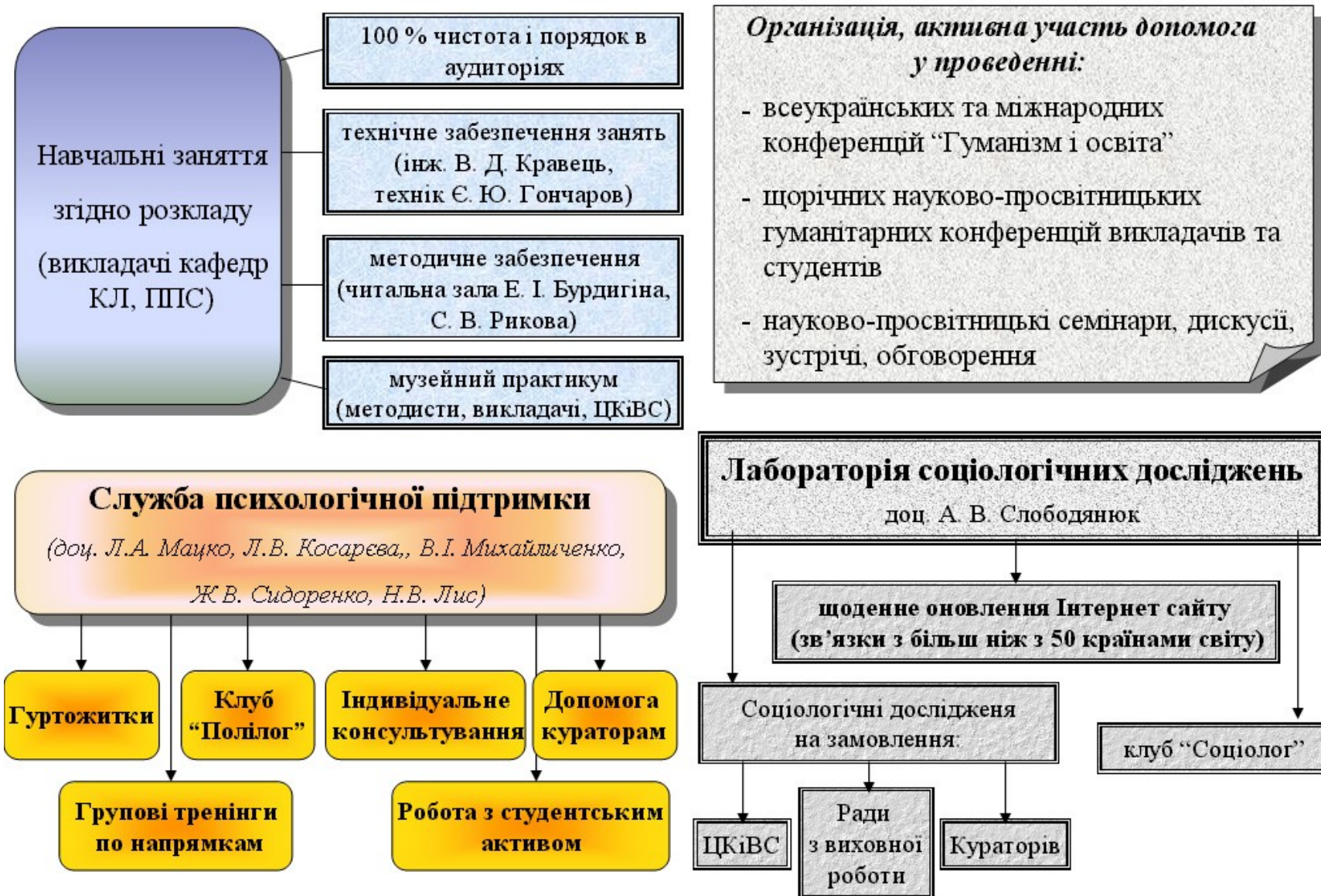
Один з творців квантової механіки, лауреат Нобелівської премії, всесвітньо відомий фізик-теоретик Вернер Гейзенберг на початку 50-х років писав, що істинним є те універсальне твердження, що впродовж усієї історії людської думки найбільш плідні відкриття виникають на перехрестях двох різних систем мислення.

Тому, якщо перехрещуються у свідомості наших студентів різні знання, різні підходи в процесі пізнання світу, то від цього можна очікувати народження нових знань, нових ідей.

Структура центру культурології та виховання студентів

Навчально-виховна і культурно-просвітницька діяльність ЦКіВС

Культурологічні авторські програми, гуртки, клуби, об'єднання

кафедри Культурології

(охоплює біля 450 студентів)

ТВ проект
“Вважаю Так”
за участю студентів ВНТУ
з 2004р.
(доц. Л. В. Філонов)

ТВ проект “Сентенції”
за участю студентів ВНТУ
з 2005р.
(доц. Л. В. Філонов)

Літературний клуб
“Класика і сучасність”
(ст. викл. В. Г. Кузнецов,
ст. викл. Л. О. Кадочнікова,
ст. викл. М. Г. Харьков)

Комп'ютерні
культурологічні
проекти
за участю студентів ВНТУ
(ст. викл. Н. З. Грозна)

Радіoproект
за участю студентів ВНТУ
“кафедра Культурології”
з 2004р.
(доц. М. П. Стрельбицький)

Мистецьке об'єднання
“Театральна муза”
(метод Н. Г. Ніколенко)

Поетичний гурток
“Студентська муза”
(доц. М. П. Стрельбицький)

Мистецький клуб
“Шанувальники мистецтва”
(ст. викл. Н. З. Грозна)

Інтелектуальний клуб
“Кіт Баюн”
з 1995р.
А. І. Теклюк

ТВ програма “Плин”
за участю студентів ВНТУ
(доц. Л. В. Філонов)
з 1996р.

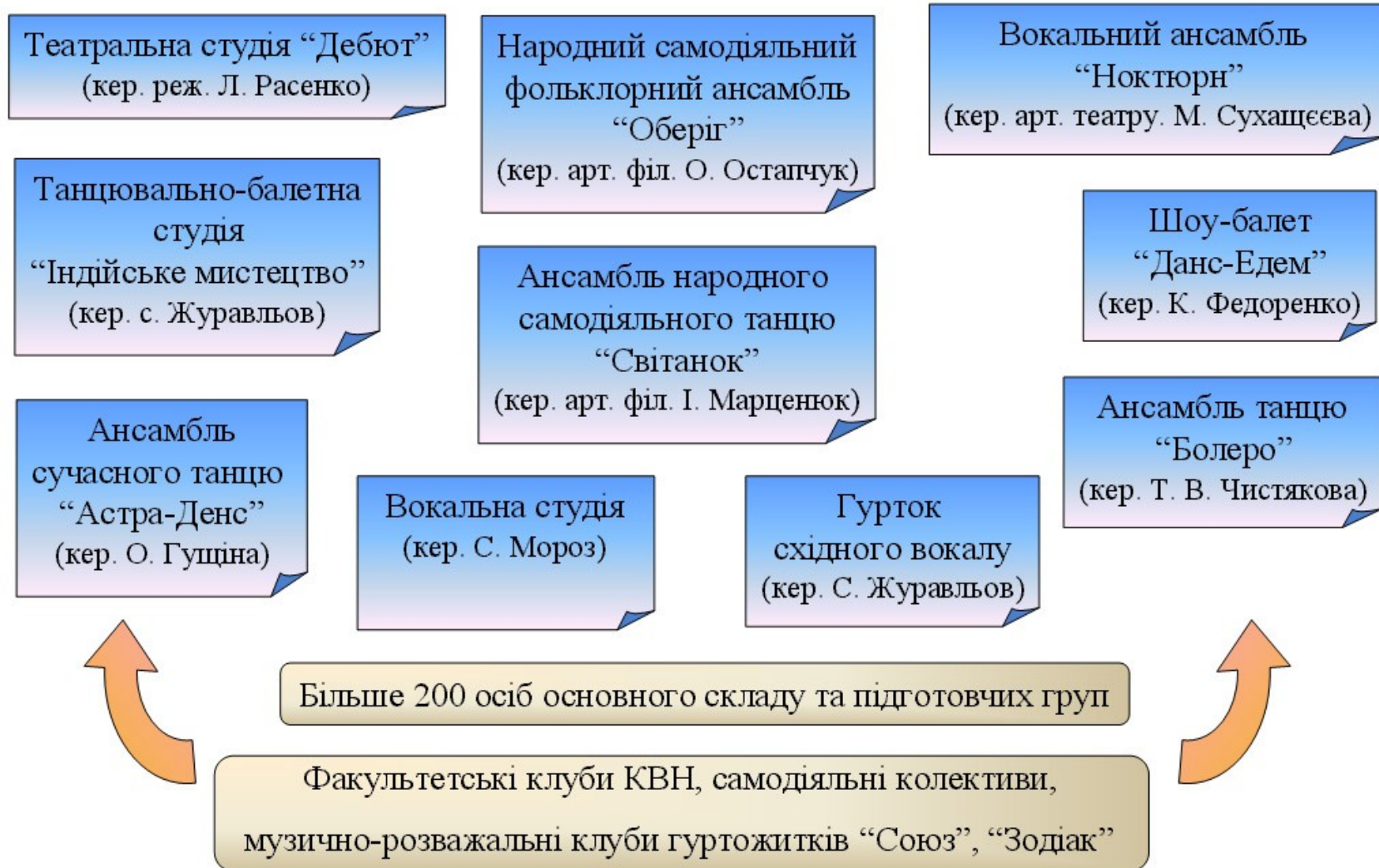
Мистецьке об'єднання
“Музична класика”
(метод Н. Г. Ніколенко)

Мистецьке об'єднання
“Аматор” худ. доробки
студентів ВНТУ
(метод Л. Р. Мишанська,
доц. О. В. Зінько,
викл. О. М. Ярмоленко)

Кіно-клуб
“Мистецька скарбниця”
(проф. Т. Б. Буяльська,
ст. викл. Л. О. Кадочнікова)

Студентський клуб ВНПУ

Директор – Катерина Володимирівна Федоренко

*Шворчі зв'язки і багаторічна співпраця ЦКіВС і студентства ВНПУ
з культурно-мистецькими закладами міста*

Навчальне видання

Буяльська Тамара Болеславівна, Зінько Олена Василівна, Азарова Лариса Євстахіївна, Громова Людмила Прокопівна, Хома Олег Ігорович, Корнієнко Валерій Олександрович, Мацко Лариса Анатоліївна, Степанова Ірина Сергіївна, Слободянюк Анатолій Володимирович, Прищак Микола Дем'янович, Стрельбицький Михайло Петрович, Філонов Леонід Володимирович, Кадочнікова Любов Олександрівна, Грозна Наталія Зорянівна, Залюбівська Оксана Броніславівна, Слободянюк Олена Михайлівна, Харьков Михайло Григорович.

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ у ВНТУ

Методичний довідник для студентів I-V курсів

Видавництво ВНТУ «УНІВЕРСУМ-Вінниця»

Свідоцтво Держкомінформу України

серія ДК № 746 від 25.12.2001 р.

21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, ВНТУ, ГНК, к.114

Тел. (0432) 59-85-32

Підписано до друку 11.05.2006р.

Формат 29,7x42¼ Папір офсетний

Гарнітура Times New Roman

Друк різнографічний Ум. друк. арк. 7,16.

Наклад 200 прим. Зам. № 2006-098

Віддруковано в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі
Вінницького національного технічного університету

Свідоцтво Держкомінформу України

серія ДК № 746 від 25.12.2001 р.

21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95

Тел. (0432) 59-81-59